

CÍRKVE A NÁBOŽENSKÉ
SPOLEČNOSTI V PRÁVNÍM
ŘÁDU ČESKÉ REPUBLIKY

Jakub Kříž

OBSAH

1. SVOBODA NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ, VÝHRADA SVĚDOMÍ. VLIV JUDIKATURY ESLP NA NÁBOŽENSKOU SVOBODU V ČESKÉ REPUBLICE
2. POJEM CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.
3. REGISTROVANÉ CÍRKVE A NÁB. SPOL.
4. EVIDOVANÉ PRÁVNICKÉ OSOBY
5. ZVLÁŠTNÍ PRÁVA CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.
6. PŮSOBENÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. V OZBROJENÝCH SILÁCH
7. PŮSOBENÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. VE VĚZEŇSTVÍ
8. PŮSOBENÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. VE ŠKOLSTVÍ
9. CÍRKEVNÍ SŇATKY
10. ZPOVĚDNÍ TAJEMSTVÍ
11. FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.
12. MAJETKOVÉ VYROVNÁNÍ STÁTU A CÍRKVÍ

Recenzenti:

JUDr. PhDr. Petr Kolář, Ph.D.

JUDr. Mgr. Václav Valeš, Ph.D.

Publikace je jedním z výstupů grantu podpořeného Grantovou agenturou ČR, reg. Č. 13-21612P, „Autonomie církví a náboženských společností v teoretické reflexi, legislativní praxi a v judikatuře soudů“.

PŘEDMLUVA

Předmětem zájmu konfesionalistiky – vědy o konfesním právu – jsou otázky právní úpravy spojené s vyznáváním náboženské víry a jejími projevy, ať již v rozměru individuálním nebo kolektivním. V české právní vědě jde o obor institucionálně opomíjený, zato však dynamický.

Konfesní právo je pro mnohé studenty právnických fakult atraktivní svým pojmově daným přesahem, který neumožňuje setrvat pouze v rovině právní dogmatiky. V době „po majetkovém vyrovnání“ pak obor získává také náboj poněkud více praktický. Církevní subjekty začínají být aktivnější v ekonomických vztazích, neboť zajištění jejich života v hospodářské rovině již není odkázáno na státní financování. Správné právní nastavení ekonomických transakcí s „církevním prvkem“ nelze provést bez znalosti specifík právní úpravy postavení církví a církevních subjektů.

Tato publikace přináší dvanáct dílčích pojednání z oboru české konfesionalistiky, převážně se zaměřením na kolektivní dimenzi náboženských projevů, jak se uskutečňuje v církvích a náboženských společnostech. Nejedná se o učebnici, ta by musela pokrýt konfesněprávní tematiku uceleněji a více systematicky. Pro podrobnější orientaci lze doporučit nedávnou vydanou obsáhlou publikaci *Konfesní právo* prof. Tretery a doc. Horáka.¹

Předložená pojednání mají za cíl nabídnout čtenáři u každého tématu základní vymezení problému a představit jeho řešení účinnou právní úpravou.

¹ Tretera, J. R., Horák, Z. *Konfesní právo*. Praha : Leges, 2015. Vhodným doplňkem pak je publikace Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015.

I. SVOBODA NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ

SVOBODA MYŠLENÍ, SVĚDOMÍ A NÁBOŽENSKÉHO PŘESVĚDČENÍ

Ustanovení čl. 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví: „**Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.**“ Inspirací je čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv, který zní: „Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje i svobodu změnit své náboženství nebo víru.“

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení má **absolutní charakter**, tj. působí vůči všem a všem stanovuje povinnost do svobody myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení nezasahovat.² Výslovný **zákaz jakéhokoliv donucení** v této sféře obsahuje čl. 18 odst. 2 MPOPP. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení je tradičně pokládána za jedno z nejdůležitějších lidských práv (z toho vychází i její systematické zařazení v LPS) a vyjadřuje nedotknutelnost vnitřní sféry (tzv. forum internum) života jedince. Zakazuje tak jakýkoliv nátlak v souvislosti s myšlením, svědomím nebo náboženským vyznáním, ať již ze strany veřejné moci nebo ze strany jiných lidí.³

Práva zakotvená v čl. 15 odst. 1 LPS **není možné omezit zákonem**. „Tato práva mají absolutní charakter v tom smyslu, že nikdo nemůže být podroben takovému opatření, jehož cílem je změna procesu a způsobu myšlení, nikoho nelze nutit, aby změnil svoje myšlení, náboženské vyznání nebo víru. Při jejich ochraně se jedná o respektování „vnitřního“ rozměru těchto práv,

2 Slovy jednoho z komentářů k Listině toto „ustanovení zaručuje absolutní nedotknutelnost duchovní a duševní autonomie jedince, plynoucí z podstaty lidské důstojnosti, a to zvláště ve věcech morálních, etických a náboženských.“ (Jäger P. Čl. 16. Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církvi. In Wagnerová E. - Langášek T. - Pospíšil I. - Šimíček V. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha : C.H.Beck, 2012, s. 370).

3 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 10 a n.

který vylučuje jakýkoliv nátlak nebo ovlivňování myšlení, svědomí nebo náboženského vyznání. Tato práva v důsledku jejich absolutního charakteru proto není možné omezovat zákonem.“⁴

LPS tak zaručuje individuální právo každého člověka zvolit si myšlenkový (filosofický, teologický) systém, anebo si vytvořit si svůj vlastní, zvolit si náboženské vyznání (ať již spojené s formálním členstvím v církvi a náb. spol. či nikoliv) nebo být bez vyznání.

K svobodě náboženského vyznání poznamenává Ústavní soud, že ji „lze zásadně vymezit především jako forum internum (čl. 15 odst. 1 Listiny), tzn. jako svobodu každého vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat. Jde o tzv. status negativus, resp. libertatis (G. Jellinek), charakteristický vymezením svobodného prostoru jedince, do něhož veřejná moc nemůže vstupovat.“⁵

Součástí svobody náboženského vyznání je i právo „změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“ Česká republika neviduje náboženské vyznání svých občanů, ani jejich příslušnost k církvi a náb. spol., a to od roku 1954⁶ (na rozdíl např. od Německa, kde se tak děje z důvodu placení církevní daně),⁷ a tak ke změně náboženství nebo členství v církvi a náb. spol. není třeba žádného formálního úkonu. Skutečnost, že vnitřní předpisy některých církví a náb. spol. výstup formalizují či dokonce plné ukončení členství neumožňují, svobodu změnit náboženství neomezuje. Nikdo není povinen formální proceduru vystoupení z církve a náb. spol. podle jejích vnitřních pravidel podstoupit.

Mezi změnou náboženství a změnou členství v církvi a náb. spol. nelze klást rovnítko. Mít náboženskou víru je možné i bez členství v církvi a náb. spol. A naopak v řadě případů je možné změnit členství v církvi a náb. spol.,

4 Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/98 ze dne 2. června 1999.

5 Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002.

6 Valeš, V. - Bejvančíková, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 20.

7 K církevní dani v Německu viz např.: Petersen, J. *Die Kirchensteuer; eine kurze Information*; <http://www.steuer-forum-kirche.de/Test01.html>; Robbers, Gerhard, ed. *Stát a církev v zemích EU*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, s. 74 a n.

aniž by došlo ke změně náboženské víry; typickým příkladem může být „přestup“ z jedné křesťanské církve evangelikálního typu do jiné, anebo přestup z Církve římskokatolické do Církve řeckokatolické.⁸

PRÁVO SVOBODNĚ PROJEVOVAT SVÉ NÁBOŽENSTVÍ NEBO VÍRU

Zatímco čl. 15 odst. 1 LPS garantuje absolutní a zákonem neomezené právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání jako projevů lidské existence, jež jsou svoji povahou vnitřní (*forum internum*), čl. 16 odst. 1 LPS chrání vnější projevy náboženství a víry (*forum externum*). Oddělení projevů víry a náboženství od projevů myšlení a svědomí má za následek vyšší míru právní ochrany: svoboda projevu je upravena čl. 17 odst. 1 LPS, který již není systematicky zařazen mezi základní lidská práva a svobody, ale mezi tzv. politická práva. Tato ochrana však **není absolutní, neboť výkon tohoto práva může být zákonem omezen** (čl. 16 odst. 4 LPS).

Čl. 16 odst. 1 LPS a CírkZ přináší výčet *forem projevů* náboženského vyznání nebo víry. Lze je rozdělit do následujících kategorií, a to:

- a. z hlediska počtu osob na projevu zúčastněných
 - b. individuální,
 - c. kolektivní,
- d. z hlediska jejich otevřenosti
 - e. soukromé,
 - f. veřejné.

Ve výčtu konkrétních forem projevů pak čl. 16 odst. 1 LPS výslovně uvádí bohoslužbu, vyučování, náboženské úkony nebo zachovávání obřadu. Výčet je to demonstrativní; použitá terminologie je nadto poměrně obecná.

⁸ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 11.

Pojmy *bohoslužba, náboženské úkony a zachovávání obřadu* označují **tradiční podoby vnějších projevů víry**. Mohou mít jak **individuální podobu** (např. osobní modlitba, meditace, modlitba růžence apod.), **tak kolektivní** (společná bohoslužba věřících, mše svatá, svatební obřady, společné studium nebo předčítání posvátných textů apod.). Soukromé projevy jsou takové, jenž jsou určeny omezenému okruhu osob (např. pouze členům církve a náb. spol., pozvaným, členům určité komunity apod.) veřejné jsou přístupny neurčitému okruhu osob a konají se na místech veřejně přístupných (např. nedělní mše svatá v katolickém kostele). Jako zachovávání obřadu lze chápat i dodržování pravidel vyžadovaných náboženskými normami, např. co se týče způsobu oblékání, přípravy pokrmů apod.⁹

Právo projevovat veřejně své náboženství nebo víru představuje *lex specialis* ke *svobodě shromáždění* zaručené čl. 19 LPS a požívá vyšší míry ochrany. Z toho důvodu stanoví § 4 odst. 1 písm. b) ShrZ, že **shromáždění pořádaná církvemi a náb. spol.** v kostele nebo v jiné modlitebně, procesí, poutě a jiné průvody a shromáždění sloužící k projevům náboženského vyznání **se nemusí oznamovat** příslušnému úřadu.¹⁰ Toto zvýhodnění oproti běžným shromážděním se tedy nutně nevztahuje pouze na shromáždění pořádaná církvemi a náb. spol. (ať již neregistrovanými či registrovanými); chráněna jsou i shromáždění necírkevní povahy, jestliže slouží k projevům náboženského vyznání.

Pro oblast *pohřebnictví*¹¹ ukládá § 20 písm. c) PohřZ povinnost provozovateli pohřebiště umožnit při smutečních obřadech účast registrovaných církví a náb. spol. v souladu s projevenou vůlí osob, které sjednaly pohřbení. Shodná povinnost je uložena i provozovatelům pohřební služby (§ 7 odst. 1 písm. c) PohřZ) a krematoria (§ 14 odst. 2 písm. c) PohřZ). Na okraj k tomuto tématu lze uvést, že možnost zřizovat pohřebiště vyhrazuje PohřZ pouze obcím a registrovaným církvím a náb. spol., s tím, že provozování mohou

⁹ Ibid, s. 12 a n.

¹⁰ Stejně Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 24.

¹¹ Zájemce o oblast pohřebnictví odkazujeme na: Kotrlý, T. *Pohřebnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde Praha, 2013.

zabezpečovat samy nebo prostřednictvím jiných právnických nebo fyzických osob.

K užití *autorského díla* při náboženských obřadech zavádí § 35 odst. 1 AutZ tzv. zákonnou obřadní licenci. Užití díla při náboženských obřadech tak není zásahem do autorského práva, nesmí se tak ovšem díť za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu.

Jako *vyučování* ve smyslu čl. 16 odst. 1 LPS a komentovaného ustanovení lze chápat jak šíření víry mezi osobami jiného náboženství (či bez náboženství), tak zprostředkovávání poznatků o náboženské víře osobám stejného náboženství (např. výuka náboženství na farách, biblické hodiny, katecheze, studijní kroužky).

Ochrana vnějších projevů náboženství a víry se poskytuje i projevům členů *neregistrovaných církví a nábož. spol.* **Podle ESLP není slučitelné s Úmluvou sankcionování individuálních členů neregistrovaných náboženských denominací za modlitbu nebo jiný projev jejich náboženské víry.** Připustit opak by se rovnalo vyloučení menšinových náboženských vyznání, která nejsou státem formálně registrovaná, a tudíž připuštění toho, aby stát mohl diktovat, čemu má jedinec věřit.

Právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru se ovšem **může realizovat i zcela mimo církve a nábož. spol.** Ty jsou nejčastějšími vyjadřovateli projevů náboženství nebo víry, nikoliv však výlučnými.

Protože se však toto právo realizuje nejčastěji v církvích a nábož. spol., musí stát umožnit jejich právní existenci a neklást jejich působení neopodstatněné překážky. V opačném případě by byla zasažena sama podstata práva svobodně projevovat náboženství nebo víru.

VÝHRADA SVĚDOMÍ

Se svobodou projevu náboženství nebo víry (avšak nikoliv pouze s ní)

úzce souvisí otázka výhrady svědomí.¹² Jako výhradu svědomí chápeme odmítnutí plnění povinnosti vyžadované normami pozitivního práva či orgány veřejné moci s odvoláním se na požadavek svědomí, které se přiči vykonání povinnosti. Takovým odmítnutím se demonstruje **nadřazenost morálního zákona či úsudku svědomí nad příkazem pozitivního práva.** Osoby uplatňující výhradu se nacházejí ve vážném vnitřním konfliktu a v důsledku axiologických motivací se rozhodují pro chování, které může být i *contra legem*.

Výhrada svědomí aplikovaná ve věci odpírání vojenské službě ve zbrani je sice historicky prvním projevem tohoto typu, avšak pozbývá bezprostřední aktuálnosti v těch demokratických státech, které zrušily všeobecnou brannou povinnost a mezi něž patří také dnešní Česká republika. Je zřejmé, že pro totalitní komunistický režim v Československu neexistoval jakýkoli kompromis v tak pro něj důležité záležitosti, jakým byla otázka připravenosti k boji proti „imperialistickému“ nepříteli.¹³

Právě v této souvislosti podal ústavní soud také zásadní interpretaci pojetí svobody svědomí, na níž je odpírání služby ve zbrani založeno: „Skutečnost, že Ústava 9. května odepřela svobodě svědomí charakter tzv. absolutního práva, plynula již z podstaty politického režimu nastoleného v únoru. Nové omezení svobody svědomí přerušilo chápání svobody svědomí jako absolutního práva tak, jak ji chránila Ústavní listina z roku 1920. Poúnorová ústavní konstrukce svobody svědomí se právně filosoficky odchyluje od vývoje základních práv, který započal norimberským tribunálem a pokračoval přijetím Všeobecné deklarace lidských práv. [...] Ignorování těchto referenčních norem a principů činí napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu nejen vadným

¹² K otázce výhrady svědomí srov. Madleňáková, L., *Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*, Praha: Linde, 2010, s. 65 a násl.; Moravčíková, M. - Křížan, V. (eds.), *Právna ochrana svobody svědomí*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013.

¹³ K tomu srov. např. čl. 32 odst. 2 Ústavy Československé socialistické republiky z roku 1960: „Náboženská víra nebo přesvědčení nemůže být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost, která je mu uložena zákonem.“ A rovněž čl. 34 Ústavy Československé republiky ze dne 9. května 1948: „Obrana státu a jeho lidově demokratického zřízení je vrcholnou povinností každého občana. Služba v lidově demokratické armádě Československé republiky je pro každého občana nejvyšší ctí.“ (odst. 1) „Každý občan je povinen účastnit se branné výchovy, konat vojenskou službu a uposlechnout výzvy k obraně státu.“ (odst. 2).

pro porušení subjektivního práva stěžovatele, nýbrž, a to Ústavní soud považuje za nutné nad rámec posuzované věci podotknout, i nesrozumitelným pro společnost, neboť podryvá její právní, resp. ústavní vědomí a přispívá k existující nedůvěře v soudnictví v tom smyslu, že české soudy nedokáží ochránit práva občanů ve vztahu ke státní moci, když se projevila excesivně.“¹⁴

Listina základních práv a svobod, jež byla přijata jako ústavní zákon v ČSFR dne 9. ledna 1991,¹⁵ zakotvila v čl. 15 odst. 3 v kontextu svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání také právo *odmítnout vojenskou službu*: „Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.“ Takový zákon již vyšel *ante constitutionem* na samém počátku roku 1990¹⁶ a byl nahrazen dalším, pro uchazeče o uznání oprávněnosti námitek svědomí náročnějším zákonem z počátku roku 1992.¹⁷

Profesionalizace armády, dovršená branným zákonem, který vstoupil v účinnost k 1. lednu 2005,¹⁸ znamenala zproštění povinnosti vykonávat náhradní civilní službu i pro ty, kteří ji podle dosud platné právní úpravy právě vykonávali.¹⁹ Branný zákon označuje vojenskou činnou službu za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu za *mimořádnou službu*, a také zde se může nadále uplatnit výhrada ve svědomí: „Voják v záloze může odmítnout vykonávat mimořádnou službu z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání a) do 15 dnů ode dne předání rozhodnutí o schopnosti občana vykonávat vojenskou činnou službu vydaného při odvodním řízení, b) do 15 dnů ode dne účinnosti vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.“²⁰

14 Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/02, ze dne 26. března 2003.

15 Uvozena federálním ústavním zákonem č. 23/1991 Sb. a vyhlášena usnesením předsednictva ČNR pod č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku samostatné České republiky.

16 Zákon č. 73/1990 Sb., o civilní službě.

17 „Tento zákon byl velkorýsý a záhy ho samozřejmě začali zneužívat ti, kteří žádné náboženské motivy ani jinak tříbené svědomí neměli. A tak byl poněkud ukvapeně přijat nový zákon o civilní službě [č. 18/1992 Sb.], který s účinností od 16 ledna 1992 zavedl odvedencům nevratnou třicetidenní lhůtu pro podání prohlášení o odepření vojenské služby.“ – Müller, L., *Odpírání vojenské služby kvůli svědomí či náboženskému vyznání*, in: *Bulletin advokacie* 10/1999, s. 44.

18 Srov. zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

19 Srov. zákon č. 587/2004 Sb., o zrušení civilní služby a o změně a zrušení některých souvisejících zákonů, § 1.

20 Zákon č. 585/2004 Sb., § 6 odst. 1.

Naopak možnost odmítnutí civilní služby či jiné formy alternativní povinnosti k vojenské službě již z čl. 15 LPS nelze dovodit.²¹

Nejnovější **judikatura ESLP uznává právo odmítnout vojenskou službu jako součást práva na svobodu náboženského vyznání** (ESLP, Rozsudek ve věci Buldu a ostatní proti Turecku ze dne 3. června 2014, č. 14017/08.

Dne 1. dubna 2012 nabyla účinnosti rozsáhlá reforma zdravotnického práva.²² **Z pohledu respektu ke svědomí zdravotnických pracovníků je nová právní úprava průlomová: poprvé dochází k výslovně garanci výhrady svědomí formou zákona.**²³ V předcházejícím období bylo možné právo na výhradu svědomí zdravotnických pracovníků dovodit pouze přímou aplikací čl. 15 a čl. 16 Listiny základních práv a svobod.²⁴

Právo odmítnout poskytování zdravotních služeb z důvodu, že by jejich poskytnutí odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání, náleží každému zdravotnickému pracovníkovi, ať již jde o lékaře či nelékaře.²⁵ Obdobně pak náleží i dalším odborným pracovníkům vykonávajícím činnosti v přímé souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.²⁶

21 Jäger P. Čl. 16. Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církvi. In Wagnerová E. - Langášek T. - Pospíšil I. - Šimíček V. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 388.

22 Reforma byla uskutečněna jednak rozsáhlou novelizací existujících právních předpisů a zejména pak přijetím třech zákonů: zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, a zákona č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě.

23 Právo na výhradu svědomí je zakotveno v § 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

24 Vedle toho bylo toto právo zdravotnických pracovníků některých zdravotnických profesí v omezeném rozsahu zakotveno ve stavovských předpisech. Podrobněji k tomu srov. Němec, D., *Ochrana svobody svědomí v oblasti zdravotnictví v České republice*, in: Moravčíková, M. – Křižan, V. (eds.), *Právna ochrana slobody svedomia*, Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013, s. 93-98.

25 Zdravotnickým pracovníkem je fyzická osoba, která vykonává zdravotnické povolání, kterými jsou povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta a dále povolání vymezená jako souhrn činností při poskytování ošetrovatelské péče, péče v porodní asistenci, preventivní péče, diagnostické péče, léčebné péče, léčebně rehabilitační péče, neodkladné péče, anesteziologicko-resuscitační péče, posudkové péče a dispensární péče. Právní postavení zdravotnických pracovníků upravují zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů.

26 Srov. § 50 odst. 3 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. Jiným odborným pracovníkem je fyzická osoba provádějící činnosti, které nejsou poskytováním zdravotní péče, ale s poskytováním této péče přímo souvisí.

K odmítnutí poskytnout zdravotní službu musí dojít z důvodu rozporu se svědomím nebo náboženským vyznáním zdravotního pracovníka. Zdravotní pracovník je o své výhradě povinen ihned informovat poskytovatele zdravotních služeb; ten zajistí k poskytnutí zdravotní služby jiného zdravotnického pracovníka, případně jiného poskytovatele zdravotní služby (např. převoz do jiné nemocnice).²⁷

Právo na výhradu svědomí nepřísluší zdravotnickému pracovníkovi v situaci, kdy jsou splněny obě kumulativní podmínky: (a) ohrožení života nebo vážné ohrožení zdraví pacienta a (b) neschopnost poskytovatele zajistit náhradního zdravotnického pracovníka.

Pacient může odmítnout zajištění jiného poskytovatele; o tom je třeba učinit záznam do zdravotnické dokumentace. Odmítnutím zajištění jiného poskytovatele pacientem nemá vliv na uskutečněnou výhradu ze strany zdravotnického pracovníka.

Ustanovení § 50 odst. 2 věty šesté zákona č. 372/2011 Sb. uvádí do českého právního řádu cosi jako „kolektivní“ či „institucionální“ výhradu svědomí. Právo odmítnout poskytnout služby z důvodu svědomí nebo náboženského přesvědčení náleží nejen zdravotnickým pracovníkům (tj. fyzickým osobám), ale také poskytovatelům zdravotních služeb (tj. např. celé nemocnici).²⁸ I v tomto případě platí povinnost zajistit jiného poskytovatele zdravotních služeb.

Z důvodu relativní novosti legálního zakotvení výhrady svědomí zdravotnických pracovníků není dosud k dispozici judikatura, která by obsah tohoto práva konkretizovala. Ustanovení § 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb. bylo však přezkoumáváno Ústavním soudem *in abstracto*. Ústavní soud shledal, že ustanovení je ústavně konformní. Hlavním důvodem pro tako-

²⁷ Tento aspekt může být vnímán jako problematický, neboť jej lze chápat tak, že ukládá zdravotnickému pracovníkovi i poskytovateli povinnost spolupracovat na dosažení účelu, na kterém nechtějí spolupracovat formou poskytnutí zdravotní služby.

²⁸ Podle § 2 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb. se poskytovatelem zdravotních služeb se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb.

vý závěr bylo, že **výhrada svědomí v konečném důsledku nezasahuje do práva na ochranu zdraví a zdravotní péči osob, v jejichž prospěch má být zdravotní služba poskytnuta**: „Z posledně uvedeného práva vyplývá obecná povinnost státu zabezpečit poskytování zdravotní péče občanům, což však neznamena, že každý zdravotnický pracovník musí bez ohledu na své svědomí nebo náboženské přesvědčení, resp. hodnoty, které vyznává, vždy poskytnout jakoukoliv zdravotní péči. Z hlediska předmětného práva totiž není podstatné, který zdravotnický pracovník tuto službu poskytne, nýbrž to, aby k jejímu poskytnutí došlo. Zaručuje-li zároveň § 50 odst. 2 věta pátá zákona o zdravotních službách, že k tomuto odmítnutí nedojde v případě, pokud by odmítnutím došlo k ohrožení života pacienta nebo k vážnému ohrožení jeho zdraví a poskytovatel není schopen zajistit poskytnutí zdravotních služeb jiným zdravotnickým pracovníkem, je zcela evidentní, že se tato úprava nedotýká podstaty práva podle čl. 31 Listiny.“²⁹

Vedle odmítání vojenské služby a odmítnutí poskytování zdravotních služeb, pokud odporují náboženskému vyznání zdravotnického pracovníka, se v posledních desetiletích rozvinula celá řada dalších oblastí uplatňování výhrady svědomí. Jedná se např. o výhradu svědomí

- lékárníků (zejména v otázkách poskytování antikoncepce a abortivních přípravků),
- pacientů (např. odmítání krevní transfúze, povinného očkování),
- v otázkách placení daní a jiných povinných plateb (např. v některých státech USA je možno odmítnout platit určitou dílčí část daně, která vyjadřuje podíl na financování umělých potratů),
- při výkonu povinné školní docházky (např. neúčast na při výuce z důvodu věroučného či mravoučného nesouhlasu),
- při výkonu funkce státního orgánu (např. výhrada vůči uzavírání registrovaného partnerství, rozvodům manželství),

²⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/12-1 ze dne 27. listopadu 2012, bod. 376.

- vůči jiným povinnostem (odmítnutí přísahy na Bibli, odmítnutí účasti v soudní porotě).

Lze tedy shrnout, že do nedávné doby nebyla výhrada svědomí, s výjimkou práva odepřít vojenskou službu, v českém právním řádu výslovně upravena. S nabytím účinnosti ZdravSl se situace zlepšila. Přesto však zůstává široká škála oblastí, u kterých není výhrada svědomí explicitně upravena. Otázkou je, zda by, v důsledku analogie, nebylo možno právo na výhradu svědomí dovést i v dalších oblastech, ve kterých výkon povinnosti může dostat jedince do vážného konfliktu se svědomím.

OMEZENÍ PRÁVA SVOBODNĚ PROJEVOVAT SVÉ NÁBOŽENSTVÍ NEBO VÍRU

Právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru není právem absolutním.³⁰ Jeho výkon může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých (čl. 16 odst. 4 LPS). Obdobně stanoví i čl. 9 odst. 2 EÚLP a čl. 18 odst. 3 MPOPP. Odvolává se na konstantní judikaturu ESLP³¹ určil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002 **podmínky, za kterých lze přistoupit k omezení základních lidských práv a svobod:**

1. omezení musí být stanoveno zákonem,
2. omezení musí směřovat k legitimnímu cíli,
3. omezení musí být nezbytné v demokratické společnosti.

30 Blíže k tomu např. Valeš, V. - Bejvančíková, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 29 a n.

31 Pro přehled judikatury ESLP ve vztahu k omezení výkonu práva svobodně projevovat své náboženství viz Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 17 a n.

„Jde zde však přitom o omezení výkonu těchto práv, nikoliv o jejich úpravu státem.“³²

V judikatuře ESLP se rovněž objevuje další důvod pro omezení výkonu práva svobodně projevovat své náboženství – dosažení lepšího vzájemného soužití (např. ESLP, rozhodnutí ve věci Leyla Şahin proti Turecku ze dne 10. listopadu 2005, č. 44774/98 a S.A.S. proti Francii ze dne 1. července 2014, č. 43835/11).³³

VLIV JUDIKATURY ESLP NA NÁBOŽENSKOU SVOBODU V ČESKÉ REPUBLICE

Ve vztahu k České republice rozhodoval Evropský soud řádově pouze jednotky stížností, ve kterých posuzoval zásah do práva na náboženskou svobodu. Ve všech případech rozhodl o nepřijatelnosti stížnosti.³⁴

Za nejvýznamnější lze označit rozhodnutí ve věci *Juraj Lajda a ostatní proti České republice* ze dne 3. března 2009, č. 20984/05, jehož předmětem byla právní úprava registrace církví a náboženských společností. Významné je i rozhodnutí věci *Dudová a Duda proti České republice* ze dne 30. ledna 2001, č. 40224/98; stěžovatelé se sice převážně dovolávali porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (právo na spravedlivý proces), materiálně však předmětem sporu byl rozsah autonomie církví při ustavování a odvolávání duchovních.

Ostatní případy se svobody náboženského vyznání dotýkaly spíše nepřímo:

V rozhodnutí ve věci *Soukromá základní škola Cesta k úspěchu v Praze, s.r.o. a Občanské sdružení Škola dětem proti České republice* ze dne 22. listopadu 2011, č. 8314/10 se stal předmětem přezkumu postup vnitrostátních orgánů

32 Srov. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002, usnesení sp. zn. IV. ÚS 171/97 ze dne 8. října 1998.

33 Ke kritice rozhodnutí S.A.S. proti Francii a pojmu lepšího vzájemného soužití viz Bartoň, D. *Omezení náboženské svobody za účelem dosažení lepšího vzájemného soužití*. In: Revue církevního práva 2/15, s. 55-67

34 Kříž, J. *Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na náboženskou svobodu v České republice*. In: Jurisprudence 7-8/2012, s. 37 a n.

v souvislosti se zařazením soukromé školy do sítě škol.³⁵ Škola se v daném případě nehlásila k žádnému náboženství či specifickému světonázoru; porušení čl. 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě (právo na vzdělání) ve spojení s čl. 9 Úmluvy ze strany stěžovatelé vnímali v negativním postoji Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k segregaci nadaných žáků, čímž mělo dojít k porušení práva rodičů na respektování jejich náboženského filozofického přesvědčení. Evropský soud se s takovým závěrem neztotožnil.

V rozhodnutí ve věci *Jedličková a Jedlička proti České republice* ze dne 3. června 2008, č. 32415/06, 32216/07 byl ESLP postaven před otázku, zda vnitrostátní orgány svoji nečinností v řízení o výkonu práva otce a babičky z otcovy strany na styk s nezletilou porušily jejich právo na respektování rodinného života a znemožnily jim dítěti vstěpovat židovskou kulturu (zejména slavení židovských svátků a společné návštěvy synagogy). Evropský soud se však porušením čl. 9 Úmluvy v řízení nezabýval a plně odkázal na závěry, které učinil ve vztahu k porušení čl. 8 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života). Stejným způsobem se Evropský soud vypořádal s argumentací ve vztahu k porušení čl. 9 i v rozhodnutí ve věci *Rezek proti České republice* ze dne 9. července 2002, č. 46166/99, které se také týkalo styku s nezletilým dítětem.

JURAJ LAJDA A OSTATNÍ PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ – SKUTKOVÉ OKOLNOSTI PŘÍPADU

Základem řízení ve věci *Juraj Lajda a ostatní proti České republice* se stala neúspěšná snaha *Společenství Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanství*, které v roce 1997 zažádalo o registraci jako církve podle zákona

³⁵ První stěžovatelka žádala Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a o zařazení do sítě škol ke dni 1. září 2004; to odmítlo z důvodu, že počet základních škol a volných míst v základních školách v Praze je dostatečný a žádost není v souladu s dlouhodobým záměrem ministerstva, neboť škola měla být určena nadaným studentům, což vyvolávalo podezření ze segregace nadaných žáků. Stěžovatelka neuspěla v řízení ve správním soudnictví, ani před Ústavním soudem. Srov. zejména usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1508/09 ze dne 4. ledna 2010 a rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. března 2009 čj. 7 As 52/2007-136. Ještě průběhu řízení před vnitrostátními orgány však byla v jiném správním řízení žadatelka ministerstvem uspokojena a byla do sítě škol zařazena k 1. lednu 2007.

č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností a zákona č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností. Vedle dalších podmínek požadovala tehdejší právní úprava pro registraci splnění početního cenzu. Ten činil nejméně deset tisíc zletilých osob, které mají trvalý pobyt na území České republiky, anebo nejméně 500 osob s trvalým pobytem, jestliže se jedná o členskou církev Světové rady církví.³⁶

Žadatelé nebyli se svoji žádostí o registraci církve úspěšní a Ministerstvo kultury jejich žádost o registraci církve odmítlo rozhodnutím ze dne 29. ledna 1999, čj. 1872/99.

Důvodem pro odmítnutí registrace bylo nesplnění početního cenzu. Při registračním řízení Ministerstvo kultury zjistilo, že žadatel si vykládal zákonný pojem „osoba hlásící se k církvi“ široce a vztáhl jej i na sympatizanty, resp. osoby souhlasící s registrací církve.³⁷

Ministerstvo kultury však zvolilo výklad, podle kterého pojem „osoba hlásící se k církvi“ předpokládá existenci věroučné vazby věřících k zakládací církvi. Ten byl později potvrzen jak rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 7 A 33/99-55, tak usnesením Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 708/02 ze dne 30. listopadu 2004. Ústavní soud v nálezu výslovně uvedl: „Pod pojem »osoba hlásící se k církvi« není možné zahrnout také »osoby církev podporující«, jak to v jednom ze svých podání požadoval stěžovatel. Zákon č. 308/1991 Sb. přiznává právo zakládat církev pouze věřícím, tj. osobám vyznávajícím náboženskou víru církve, nikoli pouhým sympatizantům. Zákon pro akt registrace

³⁶ Ustanovení § 12 písm. d) zákona č. 308/1991 Sb. stanovilo požadavek, aby návrh na registraci obsahoval „podpisy zletilých osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti [...]“, přičemž ustanovení § 1 zákona č. 161/1992 Sb. určilo požadovaný počet podpisů.

³⁷ Srov. také: „Tato náboženská společnost oslovovala loni na jaře v Čechách a na Moravě náhodné chodce. Pod záminkou náboženské tolerance nebo spolupráce křesťanských církví je žádala o vyslovení podpory jejich registrace. Zvala je k podpisovým archům, na nichž bylo mimo jiné uvedeno, že podepsaný se hlásí ke Společenství Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanství (pod tímto názvem založil své náboženství v Koreji roku 1954 Sun Myung Moon). Tímto způsobem se moonistům vcelku snadno a brzy podařilo shromáždit více než deset tisíc podpisů [...]“ Vojtíšek Z. *Současné právní postavení církví a náboženských společností je neudržitelné*. In: Dingir : časopis o sektách, církvích a nových náboženských hnutích 1/1998, s. 6-7.

církve předpokládá existenci věroučné vazby věřících k zakládané církvi.³⁸

Žadatelé se proti postupu Ministerstva kultury bránili soudní cestou. Hlavní argumenty, které předkládali, byly následující:

1. ministerstvo provedlo chybný výklad slova „osoba hlásící se k církvi“, v důsledku čehož nebyly uznány všechny žadatelem předložené podpisy;
2. samotný početní census 10.000 osob je v rozporu s Listinou práv a svobod; a
3. ministerstvo neoprávněně požadovalo vnitřní dokumenty náboženské společnosti (tzv. základní dokument),³⁹ čímž zasahovalo do svobody jejího působení.⁴⁰

Se svojí argumentací žadatelé na vnitrostátní úrovni neuspěli, a tak se v červnu 1997 obrátili se stížností k ESLP.

ROZHODNUTÍ ESLP

ESLP svým rozhodnutím ve věci *Juraj Lajda a ostatní proti České republice* ze dne 3. března 2009, č. 20984/05 **shledal návrh stěžovatelů za nepřijatelný.**

Soud přezkoumával postup českých orgánů ve světle své dosavadní judikatury k čl. 9 a čl. 11 Úmluvy.

Podle soudu nedošlo k porušení Úmluvy, když Ministerstvo kultury

38 Zajímavostí je, že interpretace téhož pojmu šla na Slovensku zcela protichůdným směrem. Zákon č. 308/1991 Sb. je dodnes na Slovensku platný. Pojem „osoba hlásící se k církvi nebo náboženské společnosti“ byl však ve Slovenském prostředí interpretován široce a tak, že zahrnoval i osoby podporující církev. Z toho důvodu došlo k novelizaci zákonem č. 201/2007 Z.z. a pojem „osoba hlásící se“ byl v celém textu nahrazen pojmem „člen“.

39 Pojem „základní dokument“ měl podle zákona č. 308/1991 Sb. jiný obsah, než ve stávající právní úpravě.

40 Ministerstvo kultury zejména požadovalo vysvětlit, v čem spočívá tzv. „Božský princip“, který má obsahovat pravdu zjevenou Bohem reverendovi Sun Myung Moonovi a představuje tak hlavní učení Společenství.

požadovalo po církvi předložení základního dokumentu, ze kterého by bylo zřejmé učení: „[P]ředložení dokumentu vykládajícího hlavní zásady náboženství [je] nutné k tomu, aby stát mohl posoudit autentičnost organizace usilující o získání statutu církve a ověřit si, že toto náboženství nepředstavuje nebezpečí pro demokratickou společnost. Takový požadavek tedy nelze pokládat za nepřiměřený.“

Současně připomíná, že k neúspěchu stěžovatelů v registračním řízení vedly především jiné skutečnosti, než odmítnutí vysvětlení věrouky církve.

Ani ve vztahu k výkladu pojmu „osoba hlásící se k církvi nebo náboženské společnosti“ neměl ESLP žádné výhrady.

Pokud jde o neúměrnou výšku početního censusu, ESLP se postavil na stranu stěžovatelů: „[ESLP] připouští, že **požadavek shromáždit za účelem registrace církve přinejmenším 10 000 osob hlásících se k jejímu učení, se může na první pohled jevit jako nepřiměřený**, zejména v zemi, jako je Česká republika, kde toto číslo představuje 0,1 % veškerého obyvatelstva.“ Soud současně odkázal na doporučení vypracované Benátskou komisí,⁴¹ podle kterého pro registraci náboženských nebo světonázorových organizací nemá být stanoven vysoký minimální počet členů.

ESLP se tak poprvé ve své historii zabýval otázkou početního censusu potřebného pro registraci církve.⁴² Svoji úvahu však blíže nevyložil. Omezil se na pouhé konstatování, že početní census ve výši 0,1 % obyvatelstva země je příliš vysoký.

Proč však stěžovatelé se svojí stížností neuspěli? Soud svůj postup odůvodnil mimořádnými okolnostmi, které shledal v přijetí zákona č. 3/2002 Sb., jenž snížil práh na 300 osob. Ve skutečnosti, že stěžovatelé

41 *Guidelines for Legislative Reviews of Laws Affecting Religion or Belief*. Council of Europe – Venice Commission. CDL-AD(2004)028, 18-19 June 2004. Dostupné z WWW: [www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD\(2004\)028-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD(2004)028-e.asp). [cit. 02. 01. 2012].

42 Wiesheider W. *ESLP a početný census pre registráciu náboženských spoločností*. In Moravčíková M., Valová E. (eds.) *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví*, 2010, Bratislava, s. 188.

za těchto nových podmínek nepodali novou žádost o registraci,⁴³ shledal soud důvod pro nepřijatelnost stížnosti s odkazem na čl. 35 odst. 3 Úmluvy.

DOPAD ROZHODNUTÍ NA VNITROSTÁTNÍ ÚPRAVU

V roce 2002 nabyl účinnosti nový právní předpis upravující působení církví a náboženských společností v České republice, a sice zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Ten snížil početní census potřebný pro registraci církve: návrh na registraci musí nově obsahovat petiční archy s podpisy nejméně 300 osob splňujících zákonné podmínky.⁴⁴

K takto zřetelnému snížení početního cenzu došlo v důsledku mezinárodní kritiky. Rozhodnutím ve věci *Juraj Lajda a ostatní proti České republice* můžeme považovat za *ex post* potvrzení správnosti takového kroku. Evropský soud v rozhodnutí označil požadavek na předložení 10000 podpisů jako za na první pohled nepřiměřený, když poukázal, že toto číslo představuje 0,1 % obyvatelstva ČR. Na druhou stranu lze z rozhodnutí nepřímou dovést, že požadavek na předložení 300 podpisů podle stávající právní úpravy, již Evropský soud za problematický nevnímá. Soud to sice v odůvodnění svého rozhodnutí výslovně neuvádí, v opačném případě by však jen těžko prohlásil stížnost za nepřijatelnou z důvodu, že stěžovatelé mohli požádat o registraci podle nového zákona.

Spíše než na Českou republiku, která svoji úpravu změnila, tak může konstatování Evropského soudu o nepřiměřené výšce početního cenzu dopadnout do budoucna na jiné státy. Příkladem by mohlo být Slovensko, kde se při nižším počtu obyvatel uplatňuje práh 20.000 věřících jako podmínka pro registraci církve.⁴⁵

⁴³ Lze se jen domnívat, že žadatelé by nebyli schopni splnit ani tento nižší početní census: „Druhá polovina devadesátých však znamenala úpadek hnutí nejen ve světě, ale i u nás [...] Počet Moonových následovníků u nás tak patrně dnes nepřekračuje několik desítek.“ Vojtíšek Z. *Encyklopedie náboženských směrů*. Praha 2004, s. 114.

⁴⁴ Srov. § 10 odst. 2 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb.

⁴⁵ Výší tohoto práhu se zabýval slovenský Ústavní soud, který ji shledal ve svém nálezu sp. zn. PL. ÚS 10/08-70 ze dne 3. února 2010 ústavně konformní. Jedním z důvodů byla i skutečnost, že církve mohou působit také v právní formě spolků (občanských sdružení).

DUDOVÁ A DUDA PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ – VNITROSTÁTNÍ JUDIKATURA

Jednou ze složek práva církví a náboženských společností na autonomii je i oblast **ustavování duchovních**.⁴⁶ Mezi církví a duchovním vzniká služební poměr, který není „čistým“ pracovněprávním vztahem. Osoby vykonávající duchovenskou činnost ji takto vykonávají z pověření církví podle jejich vnitřních předpisů a podle obecně závazných právních předpisů. Církev samostatně posuzují způsobilost osob k výkonu duchovenské činnosti. Služební poměr duchovního vzniká dvoustranným projevem vůle a v zásadě má tedy smluvní povahu, jako je tomu u pracovněprávních vztahů. Otázky vzniku, změny a zániku tohoto poměru se neřídí pracovněprávními předpisy, ale vnitřními předpisy církví. **Obecné soudy tudíž nerozhodují o věcech služebního poměru duchovních k církvi, protože by tím došlo k nepřijatelnému zásahu do vnitřní autonomie církve a do její samostatné a nezávislé rozhodovací pravomoci.**⁴⁷

ROZHODNUTÍ ESLP

Stěžovatelé, manželé, propuštění faráři Církve československé husitské, učinili předmětem řízení před vnitrostátními soudy otázku, zda s nimi byl platně rozváznán služební poměr. Současně se domáhali vyplacení mzdy ode dne, kdy byli ze služeb církve propuštěni. Soudy se odmítly jejich požadavky zabývat. V nálezu sp. zn. I. ÚS 211/96 ze dne 26. března 2007 zamítl Ústavní soud ústavní stížnost pokud jde o určení neplatnosti rozváznání služebního poměru duchovních; ve věci uplatňování náhrady mzdy a dalších nároků se Ústavní soud s postupem obecných soudů neztotožnil a jejich rozhodnutí, kterými o věci odmítly rozhodnout pro nedostatek pravomoci, zrušil.

⁴⁶ K tomu blíže Jäger P. Čl. 16. Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví. In Wagnerová E. - Langášek T. - Pospíšil I. - Šimíček V. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha : C.H.Beck, 2012, s. 394 a násl.; Kříž J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2011, s. 62 a násl.

⁴⁷ K tomu srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 211/96 ze dne 26. března 1997, sp. zn. III. ÚS 136/2000 ze dne 31. srpna 2000 a sp. zn. IV. ÚS 3597/10 ze dne 29. října 2011.

Předmětem řízení před Evropským soudem se stal závěr Ústavního soudu o nemožnosti určení neplatnosti rozvázání služebního poměru obecnými soudy. **Stěžovatelé se dovolávali čl. 6 odst. 1 Úmluvy** (právo na spravedlivý proces), jehož porušení spatřili v tom, že se české soudy odmítly zabývat platností ukončení služebního poměru, čl. 4 odst. 2 Úmluvy, neboť dle jejich názoru česká judikatura přisuzuje duchovenské činnosti charakter nucené práce, a čl. 9 Úmluvy (svoboda náboženského vyznání), neboť byli dle svého tvrzení zbaveni svobody vykonávat činnost duchovních a následkem toho byli zbaveni svobody projevovat své náboženství společně s jinými bohoslužbou, náboženskými úkony a vyučováním náboženství.

Evropský soud prohlásil stížnost za nepřijatelnou. Ohledně porušení práva na spravedlivý proces dospěl k tomu, že řízení, která byla stěžovateli zahájena, nespočívala na „právu“, o kterém by bylo možno oprávněně tvrdit, že je obsaženo v českém právu. Je-li způsob ukončení služebního poměru duchovních otázkou vnitřní autonomie církví, není odmítnutí soudů zabývat se touto otázkou porušením práva na spravedlivý proces. Co do argumentu porušení čl. 4 odst. 2 a čl. 9 Úmluvy uvedl, že stěžovatelé tento argument před vnitrostátními soudy nepoužili, ač oba články jsou součástí českého právního řádu, a tudíž nevyčerпали vnitrostátní opravné prostředky.

DALŠÍ ŘÍZENÍ

Spor mezi manžely Dudovými a Církví československou husitskou dosud neskončil. Naposledy do něj zasáhl Ústavní soud svým nálezem sp. zn. IV. ÚS 3597/10 ze dne 29. října 2011, ve kterém podrobněji rozvinul svůj postoj k autonomii církví v otázkách služebního poměru duchovních. **Podle Ústavního soudu rozhodování o trvání (a tedy i samotné existenci) služebního poměru duchovních není v pravomoci civilních soudů.** Rozhodování soudů o žalobě na určení, že služební poměr duchovního trvá, proto představuje zásah do vnitřní autonomie církve a tedy porušení čl. 16 odst. 2 Listiny. Podle Ústavního soudu mohou

o těchto záležitostech rozhodovat pouze samosprávné církevní orgány.⁴⁸

REFLEXE JUDIKATURY EVROPSKÉHO SOUDU V ROZHODOVACÍ PRAXI ČESKÝCH SOUDŮ

Pravděpodobně není nijak překvapivé, že z vnitrostátních soudů argumentuje v případech týkajících se svobody náboženského vyznání judikaturou Evropského soudu prakticky pouze Ústavní soud.

Nejvýraznějším příkladem z poslední doby je nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010, ve kterém Ústavní soud označil dlouhodobou „nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností“ za protiústavní. Ústavní soud ve svém nálezu přiznává církvím *legitimní očekávání* ve vztahu k jejich historickému majetku.⁴⁹ Nález je mimořádně bohatý na citovanou judikaturu Evropského soudu. Ústavní soud odkazuje na nejméně dvě desítky rozhodnutí Evropského soudu, a to převážně z oblasti náboženské svobody (čl. 9 Úmluvy) a práva vlastnit majetek (čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě).

V tomto nálezu dosahuje vliv judikatury Evropského soudu (resp. její interpretace v podání Ústavního soudu) na záležitosti církví v České republice své dosud nejvyšší intenzity.

Vedle sporů o historický majetek církví dominoval první dekádě 21. století také spor o právní povahu církevních subjektů. Významný vliv v této situaci si získalo rozhodnutí Evropského soudu ve věci *Canea Catholic Church (Katolický kostel v Chaniá) proti Řecku* ze dne 16. prosince 1997, č. 25528/94. V něm se Evropský soud zabýval otázkou procesní subjektivity katolického kostela Panny Marie v Chaniá, resp. jednáním Řecka, které kostelu

48 K podrobnějšímu přehledu judikatury Ústavního soudu ve věcech služebního poměru duchovních viz např. Příbyl, S. *Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování ústavních soudů České republiky a Slovenské republiky o služebních poměrech duchovních*. In: Revue církevního práva 1/05, s. 40-59.

49 Podrobnější rozbor této otázky uvádím v Kříž J. *Restituovat, nebo ne? Poznámky k legitimnímu očekávání církevních subjektů*. In: Právní rozhledy 6/2012, s. 197-204.

odmítlo pro účely soudního řízení přiznat postavení právnické osoby.⁵⁰

Ústavní soud se na toto rozhodnutí odvolal ve dvou případech. Poprvé se tak stalo v nálezu sp. zn. II. ÚS 189/02 ze dne 3. srpna 2005, který byl klíčový pro vyřešení sporu o zrušení Náboženské matice. Ministr kultury Pavel Dostál zrušil tento starobylý subjekt, který je právním nástupcem náboženských fondů českého a moravskoslezského, založených kabinetními listy císaře Josefa II. ze dne 27. února a 11. března 1782. Předmětem rozhodování Ústavního soudu byla mimo jiné otázka, zda se dozorčí rada Náboženské matice v jejím posledním složení před zrušením mohla dovolávat svého práva u soudu; správní soudy totiž v daném případě shledaly nedostatek aktivní legitimity. Nález Ústavního soudu, který dozorčí radě toto právo přiznal, následně otevřel dveře k rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 2. listopadu 2006 čj. 5 A 35/2002-73, ve kterém bylo rozhodnutí ministra kultury o zrušení Náboženské matice shledáno nicotným.

Rozsudku ve věci *Katolický kostel v Chaniá proti Řecku* se Ústavní soud dovolal znovu ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 34/06 ze dne 21. listopadu 2007. Předmětem řízení byla otázka právní subjektivity *Mešní nadace děkana Josefa Schönigera Olšová Vrata*. Obecné soudy odmítly mešní nadaci považovat za právnickou osobu z důvodu, že nebyla zapsaná v rejstříku vedeném Ministerstvem kultury. Ústavní soud takový postup soudů označil za „průzračně čisté denegationis iustitiae“ a potvrdil, že **mohou existovat i takové právnické osoby, které nejsou zapsány v žádné veřejnoprávní evidenci, neboť „pouhým zrušením úpravy právního režimu určitého druhu právnických osob bez toho, že by tyto osoby byly výslovně zrušeny, nemůže být nastolen stav zpochybnění jejich existence“**. Ve vztahu k církvím dopadá tento závěr zejména na tzv. „historické právnické osoby“ Církve římskokatolické.

Právo na svobodu náboženského vyznání, jak je garantováno Úmluvou a vyloženo judikaturou Evropského soudu, se stalo důležitou součástí českého právního řádu. A přestože je česká konfesněprávní úprava

⁵⁰ Evropský soud v daném případě shledal porušení čl. 6 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy; otázku porušení práva na svobodu náboženského vyznání již nepovažoval za důležité zkoumat.

předmětem řady vášnivých polemik, **nestalo se dosud, že by Evropský soud shledal ze strany České republiky porušení čl. 9 Úmluvy**. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi se v mnoha případech dovolával judikatury Evropského soudu, převážně tak ovšem činil pro dokreslení své vlastní argumentace.⁵¹ Za výjimku z této tendence lze považovat nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07, který naopak je naopak na judikatuře Evropského soudu vystavěný.

Žádná bezprostřední legislativní změna v důsledku rozhodnutí Evropského soudu nebyla zaznamenána. Snížení početního cenzu pro registraci církve provedené zákonem č. 3/2002 Sb. však proběhlo v duchu rozhodovací praxe soudu, jak to ostatně potvrdil on sám v případě *Juraj Lajda a ostatní proti České republice*.

⁵¹ Dokladem toho jsou dva protichůdné a přesto souladné plenární nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002 a sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. října 2007.

II. POJEM CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.

Ustanovení § 3 písm. a) CírkZ stanoví: „**církví a náboženskou společností** (se pro účely CírkZ rozumí) **dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby** a případně obecně prospěšné činnosti“.

Poněkud váhavý dodatek u zákonného vymezení pojmu církve a náboženské společnosti „a případně obecně prospěšné činnosti“ nabyt účinnosti až 1. ledna 2014. V původní redakci zákona⁵² se o obecně prospěšné činnosti církví jakožto jednom z jejích účelů založení (a působení) záměrně mlčelo. Šlo o přežitek totalitního nahlížení na církve z dob komunistického režimu, který se, až nepatrné výjimky, snažil zlikvidovat veškerou obecně prospěšnou činnost církví.⁵³ **Proti zužujícímu chápání původní redakce CírkZ omezujícího účel církví a náb. spol. pouze na organizaci, vyznávání a šíření náboženské víry se postavil i Ústavní soud**, neboť aktivity církví a náb. spol. „se přirozeně neredukují toliko na prezentaci náboženské víry, nýbrž svojí činností navenek, překračující omezení na pouhý výkon náboženství vyznařují do celé společnosti a představují tak i nezbytný předpoklad fungování občanské společnosti“ (nález Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002). Nepřípustnost restriktivního chápání církví a náb. spol. zdůraznil Ústavní soud i v nálezech sp. zn. I. ÚS 146/03 ze dne 18. června 2003, sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. října 2007 nebo sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010.⁵⁴

Pojem církve a náb. spol. je založen na v Československu a v České republice **tradičním rozlišování mezi církve a náboženskými společnostmi**. Samotné slovo církve má několik významů. Odvozuje se od řeckého Kyrios –

52 Ke genezi CírkZ viz Hrdina, A. I. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 77 a n.

53 Podrobněji viz Valeš, V. - Bejvančíková, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 41 a n.

54 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 46 a n.

Pán (míněno Pán Ježíš Kristus) a znamenalo shromáždění Pánovo.⁵⁵ Za církve se proto převážně označují taková náboženská uskupení, která vycházejí z křesťanské tradice. I mezi samotnými církve a náb. spol. ovšem panují teologické spory o význam tohoto pojmu. Ostatní organizovaná náboženská společenství se ve středoevropské právní i religionistické tradici označují jako náboženské společnosti.⁵⁶ Volba označení je svobodnou záležitostí církve a náb. spol. a odrazem jejího sebepojetí. Stát do této sebereflexe nijak nezasahuje. Některé církve a náb. spol. volí i třetí možnost a ve svém názvu se nehlásí k žádnému z těchto označení (např. Federace židovských obcí, Ústředí muslimských obcí, Obec křesťanů).

Užívání pojmu církve a náb. spol. pak komplikuje i to, že některé církve a náb. spol. jej používají i k označení některých svých vnitřních součástí. Ač to z vnějšího pohledu není vždy zřejmé, celosvětová katolická církev se skládá z církví různých obřadů (latinská církev, církve byzantského obřadu jako např. běloruská, řecká, melchitská a další), za místní církve pak kanonické právo katolické církve označuje např. také jednotlivé diecéze.⁵⁷

Rozlišování mezi církve a náboženskými společnostmi je záležitostí religionistickou a teologickou a nemá právního významu. Českým právním řádem zavedený výraz „církve a náboženské společnosti“ není pro běžné používání příliš praktický. Česká i světová konfesionalistika v praxi často pro jednoduchost hovoří pouze o církvích, maje na mysli veškeré formy vrcholného uspořádání náboženského života.⁵⁸ ESLP řeší tuto terminologickou i právní variabilitu používáním sousloví *religious communities*. J. R. Tretera se Z. Horákem ve své poslední monografii užívají jeho český ekvivalent (náboženská společenství) a také *de lege ferenda* se přimlouvají za nahrazení

55 Podrobněji k tomu viz Tretera, J. R. *Církevní právo*. Jan Krigl, Praha, 1993, s. 17.

56 Tretera, J. R. *Stát a církve v České republice*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 69.

57 K pojmu místní (partikulární) církve viz Tretera, J. R. - Horák, Z. *Slovník církevního práva*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 97.

58 Srov. např. Horák, Z. *Církve a české školství*. Praha: Grada, 2011, s. 12; Jäger, P. Čl. 16. *Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomii církví*. In: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 403; Madleňáková, L. *Církve a náboženské společnosti. Správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. Praha: Leges, 2014, s. 11.

příliš složitého výrazu církve a náboženské společností jiným.⁵⁹ Takový návrh lze jen přivítat.

Z hlediska ochrany základních lidských práv a svobod je právo na sdružování věřících v církvích a náb. spol. **koaktivním aspektem svobody projevat své náboženské vyznání** podle ustanovení čl. 16 odst. 1 a 2 LPS, jenž je ve vztahu speciality k obecné ochraně svobody sdružovací podle čl. 20 odst. 1 LPS. Obdobně i ESLP zdůrazňuje, že **svobodu náboženského vyznání je třeba vnímat ve světle svobody sdružovací**. Církev a náb. spol. je dobrovolné společenství osob, nikdo tedy nemůže být nucen ke vstupu ani k vystoupení z ní (srov. § 2 odst. 3 CírkZ).⁶⁰

Církev a náb. spol. nevznikají uznáním či registrací ze strany státní moci, ale jsou jimi, jestliže splňují zákonné znaky a současně jim není zapovězeno vyvíjet činnost podle § 5 CírkZ.

Podle současné úpravy není právní osobnost (subjektivita) jejich pojmovým znakem. CírkZ rozeznává církve a náb. spol. ve třech úrovních:

1. církve a náboženské společnosti,
2. registrované církve a náboženské společnosti,
3. registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv.

Obecný pojem církev a náb. spol. zahrnuje veškerá uskupení osob vykazující znaky podle § 3 písm. a) CírkZ bez ohledu na jejich právní osobnost. Jsou jimi tak i nejrůznější entity bez právní osobnosti (tzv. **nerregistrované církve a náb. spol.**); jejich postavení upravují § 1 – 5 CírkZ. Církev tak dnes

zřejmě mohou fungovat např. ve formě spolku, aniž by tím docházelo k obcházení zákona.⁶¹

„Vyšší“ úroveň představují registrované církve a náb. spol. Jedná se o církve a náb. spol., které získaly právní osobnost registrací podle CírkZ, příp. prohlášením za registrované, pokud vyvíjely činnost na základě předchozího zákona č. 308/1991.⁶²

„Nejvyšší“ úroveň představují registrované církve a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv. Odborná literatura hovoří o druhém stupni registrace, příp. o **akreditovaných církvích a náb. spol.** Oba pojmy vhodně vystihují podstatu věci, právní předpisy je ovšem neuvádějí.

Osobou ve smyslu § 3 písm. a) CírkZ („dobrovolné společenství osob“) se rozumí fyzická osoba, neboť § 4 odst. 1 CírkZ stanoví, že církev a náb. spol. vzniká dobrovolným sdružováním fyzických osob.

Za další definiční znaky církví a náb. spol. považuje § 3 písm. a) CírkZ vedle společenství osob vlastní strukturu, orgány, vnitřní předpisy, náboženské obřady, projevy víry a specifický účel založení.

Na podobu vnitřní struktury církve a náb. spol. **zákon neklade** žádné požadavky, pouze § 10 odst. 3 písm. d) CírkZ vyžaduje, aby církev a náb. spol., která se chce být registrována, vytvořila „orgán, který jedná jejím jménem s orgány veřejné správy a třetími osobami na území České republiky jako statutární orgán“. Vedle něj může vytvářet libovolné orgány a organizační složky bez jakékoliv ingerence ze strany státní moci. Součástí struktury registrované církve a náb. spol. jsou i evidované právnické osoby, tedy organizační složky církve a náb. spol. nadané právní subjektivitou.

Církev uznává právo církví přijímat vnitřní předpisy a jimi zavazovat své členy.

59 Tretera, J. R., Horák, Z. *Konfesní právo*. Praha : Leges, 2015, s. 24-27. Vedle náboženská společenství navrhuje také kratší pojem konfese, případně z protestantského prostředí pocházející denominace.

60 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 43 a n.

61 K alternativním formám k registrovaným církvím viz Kříž, J. *Spolky a jiné alternativy k registraci církví podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: Scheu, H. Ch. – Kříž, J. – Děkanovská, K. (Eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 34-43.

62 Srov. Valeš, V. - Bejvančíková, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 42.

Povaha vnitřních předpisů církví a náb. spol. a jejich vztah k právnímu řádu České republiky je předmětem polemik.⁶³ Některé církve a náb. spol. nahlízejí na své vnitřní předpisy jako na předpisy právní. Typicky se jedná o katolickou církev (v České republice představovaná Církví římskokatolickou a Církví řeckokatolickou), která je nadto subjektem mezinárodního práva a jako taková je jistě schopna normotvorné činnosti. Za právo (církvní či kanonické) označuje své vnitřní předpisy i řada dalších církví a náb. spol. O tom, zda lze v těchto (příp. jen některých) případech hovořit o právu, nepanuje shoda. Jisté však je, že

1. vnitřní předpisy církví a náb. spol. nejsou součástí právního řádu ČR a nejsou aplikovatelné českými státními orgány,
2. český právní řád zaručuje církvím a náboženským společnostem oblast autonomní normotvorby.⁶⁴

Nejdůležitějším vnitřním předpisem Církve římskokatolické je Kodex kanonického práva (*Codex Iuris Canonici*, ve zkratce CIC/1983) promulgovaný papežem Janem Pavlem II. v roce 1983, který celosvětově zavazuje členy katolické církve latinského obřadu. Věřící katolických církví východních obřadů (v České republice Církve řeckokatolická) jsou pak vázáni Kodexem kánonů východních církví (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, ve zkratce CCEO). Řada křesťanských církví **pro své vnitřní předpisy používá označení ústava.⁶⁵**

Vytváření vnitřních předpisů církví a náb. spol. je třeba považovat za projev jejich **autonomie** a spravování vlastních záležitostí, které je předmětem ochrany čl. 16 odst. 2 LPS. Stát proto nezasahuje do způsobu jejich vytváření. Co se týče obsahu vnitřních předpisů, i zde platí nezávislost církví a náb. spol. na státních orgánech, která je ovšem omezena, a to zejména ustanovením

63 Blíže k povaze vnitřních předpisů církví např. Kolářová, M. *Povaha vnitřních předpisů církví*. In: Právní rozhledy 2/2012, s. 54.

64 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 44 a n. Podrobněji pak Kolářová, M. *Povaha vnitřních předpisů církví*. Právní rozhledy. 2012, č. 2, s. 54 a násl.

65 Např. Ústava Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku, Ústava Jednoty bratrské, Ústava Bratrské jednoty baptistů apod.

§ 5 CírkZ. Církve a náb. spol. ve svých vnitřních předpisech upravují celou řadu záležitostí: články vyznávané víry, podobu bohoslužebných obřadů, práva a povinnosti členů, pravidla řízení a vnitřní správy, způsob ustavování duchovních apod. Práva a povinnosti z vnitřních předpisů církví a náb. spol. nejsou z důvodu autonomie církví a náb. spol. před orgány státu vymahatelná, na rozdíl např. od spolků či obchodních společností.

Soudy tedy „neprovádějí výklad vnitřních předpisů (např. Kodexu kanonického práva), a to ani v případě, kdy existují pochybnosti o kanonické platnosti či dovolenosti právního úkonu (usnesení I. ÚS 1240/09, rozsudek ESLP Svatý synod Bulharské ortodoxní církve proti Bulharsku, § 137).“⁶⁶

66 Jäger, P. *Komentář k článku 16 Listiny základních práv a svobod*. In: Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 404.

III. REGISTRované CÍRKVE A NÁB. SPOL.

Právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru má svoji dimenzi individuální, ale i kolektivní, tj. lze jej vykonávat - slovy čl. 16 odst. 1 LPS, čl. 9 odst. 1 EÚLP a § 2 odst. 1 CírkZ – „společně s jinými“. Dobrovolné společenství osob, ve kterém se toto právo vykonává, je církví a náboženskou společností. **Takto chápaná církev a náb. spol. ovšem nemusí být nutně subjektem práva; může se jednat o společenství (sdružení) bez právní subjektivity.**⁶⁷

Jak ovšem ukazuje ESLP, **náboženská společenství tradičně existují v podobě organizovaných útvarů**, a proto musí být právo na svobodu náboženského vyznání a jeho výkonu vykládáno ve světle práva na svobodu sdružování (ESLP, rozhodnutí ve věci *Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii* ze dne 13. prosince 2001, č. 45701/99). Jestliže náboženská svoboda zahrnuje právo projevovat kolektivně své náboženství, předpokládá, že věřící se mohou sdružovat svobodně, bez svévolného zásahu státu. Odmítnutí ze strany vnitrostátních úřadů přiznat statut právnické osoby sdružení jednotlivců představuje podle ESLP vměšování do výkonu práva na svobodu sdružování vykonávanou dotyčnými osobami. V případě organizovaného náboženského společenství pak odmítnutí přiznat právní subjektivitu představuje podle ESLP rovněž vměšování do práva stěžovatelů na svobodu náboženského vyznání (např. rozhodnutí ve věci *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova a další proti Moldávii* ze dne 27. února 2007, č. 952/03, rozhodnutí ve věci *Juraj Lajda a ostatní proti České republice* ze dne 3. března 2009, č. 20984/05, rozhodnutí ve věci *rozsudek ve věci Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii* ze dne 13. prosince 2001, č. 45701/99).⁶⁸

Nikoliv každá náboženská entita má ovšem právo na přiznání právní subjektivity. Musí splnit podmínky dané zákonem.

⁶⁷ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 81.

⁶⁸ Podrobněji o judikatuře ESLP ve vztahu k právní subjektivitě církví a náb. společností viz Spratek, D. *Právo církví a náboženských společností na subjektivitu*. In: *Revue církevního práva*, 2/2003, s. 189 a n.

Církev a náb. spol. stává právnickou osobou zpravidla **registrací** (§ 6 odst. 1 CírkZ). Takový subjekt má **právní formu** registrované církve a náb. spol.⁶⁹

Právní povaha registrace církve a náb. spol. podle CírkZ (stejně jako dříve jejich uznání podle zákona č. 309/1991 Sb.), nespočívá v jakémsi „prověření spolehlivosti“ církve a náb. spol. či dokonce v pozitivním doporučení církve a náb. spol. ze strany státu. Podmínky pro registraci jsou ryze formální a, s výjimkou posuzování naplnění § 5 CírkZ, **stát nijak neposuzuje povahu náboženského učení církve a náb. spol.** Mezi laickou veřejností bohužel často přetrvává názor, že registrací se stát vyjadřuje ve smyslu vhodnosti náboženské nauky.

Návrh na registraci církve a náb. spol. podává Ministerstvu kultury přípravný výbor. Přípravný výbor tvoří nejméně tři fyzické osoby, které dosáhly věku 18 let, jsou svéprávné a jsou občany České republiky nebo cizinci s trvalým pobytem v České republice (§ 10 odst. 1 CírkZ).

K návrhu na registraci se přikládá **charakteristika** církve a náb. spol., jejího učení a poslání (§ 10 odst. 2 písm. a) CírkZ), **zápis o založení** církve a náb. spol. na území České republiky (§ 10 odst. 2 písm. b) CírkZ), **podpisové archy** obsahující podpisy 300 zletilých občanů ČR nebo cizinců s trvalým pobytem v ČR (§ 10 odst. 2 písm. c) CírkZ) a **základní dokument** (§ 10 odst. 2 písm. d) CírkZ).

Požadavek splnění určitého početního cenzu za účelem státního uznání církve a náb. spol. je tradiční součástí konfesněprávní úpravy řady zemí. Před přijetím stávajícího CírkZ byl stanoven potřebný počet podpisů na deset tisíc zletilých osob hlásících se k církvi,⁷⁰ majících trvalý pobyt na území České

⁶⁹ K jiným formám viz Kříž, J. *Spolky a jiné alternativy k registraci církví podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: Scheu, H. Ch. - Kříž, J. - Děkanovská, K (eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, 2013, s. 34 a n.

⁷⁰ Judikatura upřesnila, že musí jít o věřící té které církve, nikoliv jen sympatizanty její registrace (I. ÚS 708/02). Více viz Kříž, J. *Registrace církví a náboženských společností v České republice ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. In: *Mezinárodní a vnitrostátní právní aspekty subjektivity osobitných subjektů mezinárodního práva a církví a náboženských společností*, Trnava, 2013, s. 84.

republiky. Výjimka – v praxi nikdy neuplatněná – byla stanovena pro církve a náb. spol., jež jsou členy Světové rady církví; pro ně byl určen početní census ve výši 500 osob s trvalým pobytem na území České republiky.

Protože vysoký počet podpisů nutných pro registraci podle předcházející právní úpravy byl terčem kritiky ze strany mezinárodních institucí i menších církví a náb. spol., přistoupila právní úprava v CírkZ ke snížení početního censusu na 300 osob, aniž by se přitom rozlišovalo, zda je navrhovatel členem Světové rady církví či nikoliv.⁷¹

Z hlediska svého významu je nejdůležitější součástí návrhu na registraci církve a náb. spol. základní dokument.

Účelem požadavku na vytvoření základního dokumentu je poskytnout Ministerstvu kultury pro účely registrace relevantní informace o církvi a náb. spol. vyplývající z jejich vnitřních předpisů. V rámci registračního procesu tak Ministerstvo kultury neposuzuje vnitřní předpisy, ale obsah základního dokumentu.

Základní dokument musí zejména obsahovat:

1. název církve a náb. spol.,
2. poslání církve a náb. spol. a základní články její víry,
3. sídlo církve a náb. spol. na území České republiky,
4. označení statutárního orgánu církve a náb. spol.,
5. informaci o organizační struktuře církve a náb. spol., včetně výčtu všech typů evidovaných právnických osob,
6. způsob ustavování a odvolávání duchovních a seznam používaných označení duchovních,

⁷¹ Podrobně ke změně početního censusu viz Příbyl, S. *Registrace církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: *Revue církevního práva* 2/13, s. 43 a n.

7. začlenění církve a náboženské společnosti do struktur církve a náboženské společnosti mimo území České republiky,
8. zásady hospodaření,
9. práva a povinnosti osob hlásících se k církvi a náboženské společnosti.⁷²

Registrací je třeba rozumět rozhodnutí Ministerstva kultury o registraci církve a náb. spol. Vzhledem k tomu, že se jedná o **rozhodnutí ve správním řízení**, počítá CírkZ s kategorií právní moci rozhodnutí. Právní mocí rozumí to, že vydané rozhodnutí nelze napadnout řádným opravným prostředkem (tzv. právní moc formální), resp. že je nezměnitelné a závazné (tzv. materiální právní moc). Teprve okamžikem nabytí právní moci lze rozhodnutí pokládat za konečné, a proto teprve k tomuto okamžiku pokládá zákon církev a náb. spol. za registrovanou.

Ke dni nabytí právní moci rozhodnutí o registraci církve a náb. spol. (tj. ke dni registrace) Ministerstvo kultury z moci úřední zapíše nově vzniklou registrovanou církev a náb. spol. do **Rejstříku registrovaných církví a náb. spol.**

PŘEHLED REGISTROVANÝCH CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.

Tabulka obsahuje seznam všech církví a náb. spol. registrovaných ke dni 14. září 2015. Údaj o datu jejich registraci či uznání je převzat z webových stránek Ministerstva kultury (www.mkcr.cz). Tento a další přehledy (např. subjektů, jejichž registrace byla odmítnuta) je dostupný zde: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-11263/>

⁷² Více k pojmu základní dokument viz Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 159 a n.

Registrovaná církev a náb. spol.	Uznání, registrace církve a náb. spol.
Apoštolská církev	1989
Armáda spásy	25. 9. 2013, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 40633/2013
Bratrská jednota baptistů	1951
Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	8. 6. 2007, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 12449/2006
Církev adventistů sedmého dne	1951 (v letech 1952 – 1956 odňato)
Církev bratrská	1951
Církev československá husitská	1920
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v České republice	1. 3. 1990, usnesením Vlády ČR ze dne 21. 2. 1990 č. 51
Církev Křesťanská společenství	20. 6. 2002, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 4563/2002-22
Církev Nová naděje	3. 9. 2009, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. MK 5577/2009 OC
Církev Nový Život	25. 10. 2013, rozhodnutím Ministerstva č.j. kultury 39252/2013 OC
Církev Oáza	11. 10. 2014, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 48 963/2014 OC
Církev řeckokatolická	recepce z Rakousko-Uherska (v letech 1950 – 1968 odňato)
Církev římskokatolická	recepce z Rakousko-Uherska
Církev Slovo života	6. 8. 2010, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. MK 11623/2010 OC
Církev svatého Řehoře Osvětitel	27. 3. 2013, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 12485/2013 OC
Církev víry	22. 5. 2012, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 24865/2012 OC
Církev živého Boha	15. 12. 2007, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 8009/2007
Česká hinduistická náboženská společnost	25. 11. 2002, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 11597/2002-25

Česko-bratrská církev evangelická	recepce z Rakousko-Uherska
Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	recepce z Rakousko-Uherska
Evangelická církev metodistická	1951
Federace židovských obcí v České republice	recepce z Rakousko-Uherska
Jednota bratrská	recepce z Rakousko-Uherska
Křesťanské sbory	1956
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	19. 1. 1995, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 360/95
Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	21. 11. 2002, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 11830/2002-24
Náboženská společnost českých unitářů	1930
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1. 9. 1993, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 8475/1993
Novoapostolská církev v ČR	1956
Obec křesťanů v České republice	4. 9. 2009, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 8213/2002-23
Pravoslavná církev v českých zemích	recepce z Rakousko-Uherska
Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice	26. 5. 2007, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 15996/2006
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	recepce z Rakousko-Uherska
Společenství Josefa Zezulky	19. 12. 2014, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. MK 63 861/2014 OC
Starokatolická církev v ČR	recepce z Rakousko-Uherska
Ústředí muslimských obcí	17. 9. 2004, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 4874/2004
Višva Nirmala Dharma	14. 7. 2007, rozhodnutím Ministerstva kultury č.j. 13654/2006

IV. EVIDOVANÉ PRÁVNICKÉ OSOBY

Ustanovení § 15a CírkZ a dvou následujících paragrafů obsahují právní úpravu **evidovaných právnických osob (církveních právnických osob)**, coby zvláštní právní formy právnických osob podle českého právního řádu. Tyto subjekty **jsou zřizovány jako součást registrované církve a náb. spol., současně mají plnou vlastní právní subjektivitu**. Z celé materie upravené CírkZ se jedná pravděpodobně o oblast nejčastějších polemik a sporů jak odborných, tak politických.⁷³

Existence církevních institucí s vlastní právní subjektivitou sahá do daleké minulosti a řada z nich bezesporu patří mezi nejstarší subjekty práva existující bez přerušení na našem území. (Např. vznik současného Arcibiskupství pražského se datuje do roku 973, kdy bylo zřízeno jako biskupství.) Až do roku 1949 však byla právní jejich úprava roztržena do řady právních předpisů. První Československá republika recipovala i v církevních záležitostech rakousko-uherské zákonodárství. Postavení církví a náb. spol. bylo odlišným způsobem upraveno v českých zemích, kde byly recipovány předpisy rakouské, a na Slovensku, kde došlo k recepci předpisů uherských. Postavení Církve římskokatolické v českých zemích tak upravoval říšský zákon č. 50/1874 ř. z., o zevních poměrech církve katolické, který považoval zřizování církevních institucí s právní subjektivitou za součást autonomní církevní správy.⁷⁴ K přiřazení právní subjektivitě těmto institucím tak docházelo přímo v důsledku jejich zřízení církví podle jejich vnitřních předpisů. Obdobně počítalo rakouské (a posléze československé) zákonodárství s autonomním zřizováním církevních institucí s právní subjektivitou i v případě církví evangelických, jejichž postavení bylo upraveno tzv. protestantským patentem č. 41/1861 ř. z.⁷⁵

73 Ke sporům na akademické rovině viz např. Beran, K. *Církevní právnické osoby*. Právní rozhledy, 2004, č. 6, s. 199 a n.; Vedral, J. *Ještě k církevním právnickým osobám*. Právní rozhledy, 2004, č. 22, s. 829 a n.; podrobně se otázce evidovaných právnických osob věnuje i Madleňáková, L. *Církev a náboženské společnosti. Správně-právní aspekty jejich vzniku a činnosti*. Praha: Leges, 2014, s. 159 a n.

74 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 215 a n.

75 Podrobněji k tzv. protestantskému patentu viz např. Tretera, J. R. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 28 a n.

O tom, že v době první československé republiky nebylo o právní subjektivitě takto zřízených církevních institucí pochyb, svědčí i to, že byly tyto osoby zapisovány jako vlastníci do pozemkových knih. Dalším argumentem může být i průběh pozemkové reformy, kdy Pozemkový úřad odmítl „princip církve jako jediného právního subjektu. [...] Každý právní subjekt byl chápán jako samostatný”.⁷⁶ Stejný argument používá (mimo jiných) také Ústav státu a práva Akademie věd České republiky ve svém odborném posudku týkajícího se povahy původního majetku církví a náboženských společností.⁷⁷ Ovšem jak v době rakousko-uherské monarchie, tak v době Československa církve a náb. spol. využívaly pro svoji činnost i jiné právní formy. Zejména jejich dobročinná činnost byla uskutečňována i prostřednictvím spolků či družstev.⁷⁸

Po celou dobu komunistického totalitního režimu nebyla otázka právní subjektivity církví a náb. spol., natož pak jejich institucí, výslovně upravena. Zákon č. 218/1949 Sb. ve svém ustanovení § 14 zrušil všechny předpisy upravující právní poměry církví a náb. spol., aniž by se sám otázkami právní subjektivity zabýval. S právní subjektivitou církví a náb. spol. a jejich institucí však počítal jak zákon č. 218/1949 Sb.⁷⁹ (upravoval např. otázky majetkové, přičemž bez právní subjektivity je vlastnické právo nemyslitelné), tak také praxe státních orgánů, ale i např. socialistická judikatura.

Ústavním základem *současné právní úpravy* je ustanovení čl. 16 odst. 2 LPS, podle kterého „[c]írkve a náboženské společnosti [...] zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“ Z ústavního hlediska je tak zřizování církevních institucí neoddělitelnou součástí práva církví a náb. spol. na autonomii (srov. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002).

76 Kárník, Z. *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl první. Praha: Libri, 2003, s. 472, cit. podle Kříž, J. - Valeš, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 25; shodně např. i Hrdina, A. I. - Kindl, M. *Odborný posudek Západočeské univerzity v Plzni*. In: Kolář P. - Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 97 a n.

77 Dostupný např. zde: Kolář P., Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 73.

78 K tomu blíže např. Valeš, V. *Právní úprava postavení církví a náboženských společností v období první československé republiky (1918-1938)*. Praha: DUOPRESS, 2013, s. 34-35.

79 Podrobněji k tzv. církevním zákonům z roku 1949 viz např. Tretera, J. R. *Zákony o církvích ze 14. října 1949 a likvidace autonomie církví v Československu v letech 1949-1950*. In: *Revue církevního práva* 2/2015, s. 69-85

Před dalším výkladem ve věci je třeba učinit terminologickou poznámku ohledně *legálního označení (pojmenování)* těchto subjektů. To nebylo v minulosti jednotné a ani za současné právní úpravy není vyřešeno příliš šťastně. Čl. 16 odst. 2 LPS používá termín „řeholní a jiné církevní instituce“. Zákon č. 308/1991 Sb. nepoužíval jednotné označení; hovořil o komunitách, řádech, společnostech, společenstvích, zařízeních, útvarech, které mají právní subjektivitu, či prostě o právnických osobách. Již za jeho působnosti se v odborné obci ustálilo zjednodušené, avšak velmi výstižné a praktické označení církevní právnická osoba, které následně převzalo původní znění CírkZ jako legální označení tohoto typu subjektů.⁸⁰ Po novelizaci zákonem č. 495/2005 Sb. byl název církevní právnická osoba opuštěn a nahrazen zdánlivě neutrálním označením evidovaná právnická osoba. Tento pojem se příliš neujal a v praxi se nezdá i nadále používat výstižnější starší označení církevní právnická osoba.

Až do přijetí CírkZ se nepanovaly ohledně *charakteru autonomního zřizování církevních institucí* pochybnosti. Zákon č. 308/1991 Sb., který jako první prováděl ustanovení čl. 16 odst. 2 LPS, chápal tyto instituce jako právnické osoby odvozující svoji právní subjektivitu od církvi a náb. spol. Současně vycházel z **liberální koncepce jejich vzniku**. Církve a náb. spol. jim poskytovaly právní subjektivitu zcela nezávisle na státu; evidence kterou vedlo Ministerstvo kultury na základě § 19 odst. 1 zákona č. 308/1991 Sb. byla dobrovolná a nebyly s ní spojeny žádné právní účinky. Zákon výslovně neomezoval účel, ke kterému bylo lze právnické osoby zřídit.

Ve srovnání s předcházející úpravou přišel CírkZ v původním znění s tužší regulací činnosti církvi a s omezováním některých jejich aktivit, včetně ekonomických omezení. Vedle omezení účelu přineslo původní znění CírkZ i zásadně odlišnou úpravu vzniku církevních právnických osob. **Jejich právní subjektivita již nadále neměla vznikat autonomním úkonem církve a náb. spol., ale konstitutivním zápisem do veřejnoprávní evidence, tj.**

⁸⁰ Kříž, J. *Nezávislé zřizování církevních institucí jako projev církevní autonomie*. In: Časopis pro právní vědu a praxi, 2/2014, s. 123.

Rejstříku církevních právnických osob.

Na návrh skupiny 21 senátorů se stalo původní znění CírkZ předmětem řízení u Ústavního soudu, který ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002 zrušil podstatné pasáže zákona (a to nejen ty, jež se týkaly církevních právnických osob) a vyslovil důležité zásady pro ústavně konformní interpretaci nezrušených částí zákona.

Ve vztahu k církevním právnickým osobám Ústavní soud vyslovil tři základní interpretační pravidla pro nezrušená ustanovení:

- Řeholními a jinými církevními institucemi ve smyslu čl. 16 odst. 2 LPS se rozumí instituce s právní subjektivitou.
- Záruka zřizování těchto institucí nezávisle na státu znamená, že jejich vznik **nesmí být podmíněn konstitutivním právním aktem státního orgánu**.
- **Nelze omezit účel** takových institucí pouze na organizaci, vyznávání a šíření náboženské víry.

Přestože byl CírkZ ve znění nálezu Ústavního soudu a v duchu jím stanovených interpretačních pravidel aplikovatelný, přistoupil Parlament ČR k jeho novelizaci zákonem č. 495/2005 Sb. Novelizovaný zákon byl vzápětí opětovně napaden skupinou senátorů ústavní žalobou. Navrhovatelé poukazovali především na to, že novela zákona fakticky obchází zásady vyslovené Ústavním soudem v jeho nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002. Návrh skupiny senátorů ovšem tentokrát úspěšný nebyl. Personálně obměněný Ústavní soud novelizovaný CírkZ shledal svým nálesem sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. října 2007 ústavně konformním.⁸¹

Soupis evidovaných právnických osob a údajů o nich je veden ve veřejnoprávní evidenci, kterou je Rejstřík evidovaných právnických osob. Ustanovením § 28 odst. 3 CírkZ se subjekty zapsané v dosavadní evidenci podle

⁸¹ Podrobněji k nálezu Pl. ÚS 2/06 viz Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 222 a n.

zákona č. 308/1991 Sb. staly církevními právními osobami evidovanými podle CírkZ. Protože však evidence církevních právnických osob (institucí církví a náb. spol. s právní subjektivitou) nebyla v době působnosti zákona č. 308/1991 Sb. povinná, natož aby měla konstitutivní povahu, řada subjektů tak nadále existuje bez zápisu v Rejstříku evidovaných právnických osob. Jejich subjektivita nadále trvá a není nijak dotčena skutečností, že tyto osoby nejsou zapsány ve veřejnoprávní evidenci.⁸²

Problematika evidovaných právnických osob si zaslouží výklad i z **hlediska vnitřních předpisů církví a náb. spol.** Tradiční církve a náb. spol. působí prostřednictvím značného množství subjektů nejrůznější povahy a samy sebe často vnímají jako svého způsobu „zastřešující“ subjekt.

Například Církev římskokatolická, která tvoří společně s Církví řeckokatolickou a dalšími východními církvemi, jednotnou všeobecnou katolickou církev pod primátem papeže,⁸³ se na území České republiky organizačně člení na dvě církevní provincie, ty jsou nadále členěny na diecéze (biskupství) nebo arcidiecéze (arcibiskupství), v jejichž čele stojí (arci)biskup. Ty jsou dále rozděleny na menší jednotky – farnosti v čele s farářem nebo administrátorem.⁸⁴ Tyto články hierarchického zřízení jsou právními osobami jak ve smyslu kanonického práva tak ve smyslu právního řádu České republiky.

Tím se ovšem struktura Církve římskokatolické nevyčerpává. Zasvěcený život se realizuje v tzv. společnostech zasvěceného života a společnostech apoštolského života, které české právo tradičně označuje jako řeholní řády a kongregace. Ty mají také právní subjektivitu a nad to vytvářejí vlastní struktury s jednotlivými články v postavení právnických osob. Např. Řád bratří

kazatelů působí v České republice jako evidovaná právní osoba s názvem Česká dominikánská provincie. Tato provincie je nadřízeným subjektem jednotlivých klášterů dominikánů, které jsou také evidovanou právní osobou.

V právní formě evidovaných právnických osob působí také síť katolických charit.⁸⁵ Základní dokument Církve římskokatolické⁸⁶ ovšem počítá i s dalšími „typy“ právnických osob: soukromými sdruženími křesťanů, osobními prelaturami, semináři, veřejnými sdruženími křesťanů a jejich konfederacemi, samostatnými zbožnými nadacemi apod.

Celkem se tak Církev římskokatolická v České republice člení na stovky evidovaných právnických osob, které jsou její součástí a zároveň plnoprávními subjekty práva. **Nazíráno na Církev římskokatolickou jako na souhrn všech svých organizačních složek, jedná se o největší nestátní neziskový subjekt v České republice.** Samotná Církev římskokatolická, coby registrovaná církev a náb. spol., však dle dostupných informací nemá žádný majetek ani žádné zaměstnance, neboť veškerou svoji činnost vyvíjí prostřednictvím evidovaných právnických osob.

I v jiných velkých církvích a náb. spol. je situace obdobná. Např. Česko-bratrská církev evangelická se územně člení na senioráty, které jsou tvořeny farními sbory. Jak senioráty, tak sbory jsou evidovanými právními osobami. Vedle nich jsou subjekty práva i diakonie (zařízení obdobná katolickým charitám poskytující služby křesťanské lásky), nejrůznější zařízení církevní služby a tzv. Jeronýmova jednotu.⁸⁷

V Církvi československé husitské se jako evidované právní osoby zřizují diecéze a náboženské obce, které představují základní organizační jednotku církve. Evidovanou právní osobou jsou i diakonie či Husův institut teologických studií.⁸⁸

82 Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 34/06 ze dne 21. listopadu 2007.

83 „Tyto partikulární církve jak Východu, tak Západu se sice částečně liší takzvanými rity – liturgií, církevním právem a duchovním dědictvím –, ale všechny jsou stejně svěřeny pastýřskému vedení římského biskupa, který je z Boží vůle nástupcem svatého Petra v prvenství nad celou církví. Všechny jsou si proto rovný důstojností, takže žádná nevyniká nad ostatní pro svůj ritus. Všechny mají tatáž práva a tytéž závazky, také pokud jde o hlásání evangelia celému světu (srov. Mk 16,15) pod vedením papeže.“ (2. Vatikánský koncil, dekret *Orientalium Ecclesiarum* o katolických východních církvích, č. 3).

84 Kříž, J. *Nezávislé zřizování církevních institucí jako projev církevní autonomie*. In: Časopis pro právní vědu a praxi, 2/2014, s. 121.

85 K problematice účelových zařízení pro poskytování charitativních služeb viz např. Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 59 a n.

86 Dostupný např. zde: <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/>.

87 Ke zřízení ČCE viz např. Tretera, J. R. *Církevní právo*. Praha: Jan Krigl, 1993, s. 204 a n.; Církevní zřízení a řády ČCE (dostupné např. zde: <http://www.evangelnet.cz/cce/czr/>).

88 Blíže k uspořádání CČSH viz např. Tretera, J. R. a Horák, Z. *Církevní právo. Teze k přednáškám 2014-2015* –

Některé protestantské církve naopak chápou jako primární entitu své sbory. Registrovaná církev je pak pouhým zastřešujícím subjektem, z hlediska věroučného až sekundárním.⁸⁹ V našich podmínkách jde např. o Bratrskou jednotu baptistů či Církev bratrskou.

Tento letný pohled do bohatství vnitřní struktury církví a náb. spol. ukazuje, že **samy církve a náb. spol. vnímají jako právnické osoby celou řadu institucí svým charakterem od sebe dosti odlišných a že hierarchická struktura, kterou tyto subjekty podle vnitřních předpisů vytvářejí, je často mnohvrstevná.** Z hlediska CírkZ se ovšem jedná o subjekty stejné právní formy (evidované právnické osoby), které existují na stejné rovině uvnitř registrované církve a náb. spol.

Ke specifické povaze evidovaných právnických osob, které jsou současné součástí jiné právnické osoby (registrované církve a náb. spol.) a současně samostatným subjektem, existuje v českém právním řádu paralela v podobě současné existence spolku a pobočného spolku, resp. dřívější úprava organizačních jednotek občanských sdružení.⁹⁰ Ačkoliv spolkům (občanským sdružením) Listina negarantuje možnost zřízovat si své instituce nezávisle na státních orgánech, ObčZ i SdrObč jim umožňuje, resp. umožňoval, vytvářet organizační jednotky s právní subjektivitou, a to zcela autonomně bez jakékoliv součinnosti se státní mocí např. formou registračního či evidenčního úkonu.

Jako shrnutí výše uvedeného lze uvést, že evidovaná právnická osoba **(dříve také církevní právnická osoba) je autonomně zřízená instituce (ve smyslu čl. 16 odst. 2 LPS) registrované církve a náb. spol., jež tvoří její organickou součást a současně je nadaná právní subjektivitou.** Z důvodu ochrany právní jistoty účastníků právních vztahů se **vyžaduje zápis evidované právnické osoby do veřejnoprávní evidence.** Jedná se o soukromo-

právní subjekt, který je organizační jednotkou (složkou, součástí) soukromoprávní korporace, tj. registrované církve a náb. spol.

část druhá, s. 6-7. Dostupné zde: <http://www.prf.cuni.cz/detail-struktury/172/1404044680/>; Ústava ČČSH dostupná např. zde: <http://www.ccs Praha.cz/ustava-cirkve/ustava-cirkve-ceskoslovenske-husitske.html>.

89 Kříž, J. *Nezávislé zřizování církevních institucí jako projev církevní autonomie*. In: Časopis pro právní vědu a praxi, 2/2014, s. 126

90 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 227

V. ZVLÁŠTNÍ PRÁVA CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.

Podle § 7 CírkZ může registrovaná církev a náboženská společnost může získat k plnění svého poslání **oprávnění k výkonu zvláštních práv**. Zvláštními právy CírkZ rozumí:

- a) právo **vyučovat náboženství** na státních školách podle zvláštního právního předpisu,
- b) právo pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k **výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách** České republiky, v místech, kde se vykonává **vazba, trest odnětí svobody**, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova,
- c) právo **konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky** podle zvláštního právního předpisu,
- d) právo zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu,
- e) právo **zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními** v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let; tím není dotčena povinnost přezkázat trestný čin uložená zvláštním zákonem.

Do 31. prosince 2012 bylo současné právo písm. c) vedeno pod písm. d) a mezi zvláštními právy pod písm. c) uvedeno též právo „být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností“. S nabytím účinnosti MajVyr bylo toto zvláštní právo vypuštěno. K tomu blíže viz kapitola XI a XII.

Pojem zvláštních práv představuje novinku zavedenou CírkZ, do té doby v českém právním řádu neznámou. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 3/2002 Sb. „se vychází z toho, že stát může umožnit církvím a náboženských společnostem působit i v takových oblastech veřejné sféry, do nichž

běžně neumožňuje vstup všem právníckým osobám, ale ve kterých církve a náboženské společnosti, i když nejde o ‚hlavní‘ náboženské činnosti, tradičně v demokratických státech působí.“

Již z názvu vyplývá, že vedle **základních práv**, která církvím a náb. spol. přísluší na základě ústavní garance, poskytuje stát některým církvím a náb. spol. některá **zvláštní – „nadstandardní“** – práva. Takové chápání zvláštních práv potvrzuje opět důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb.: „[v] tomto ustanovení vyjmenovaná práva nejsou právy náboženské svobody, která jsou dána Listinou. Proto jsou označena za ‚zvláštní práva‘ a mohou je využívat církve a náboženské společnosti, u nichž lze na základě jejich delší činnosti do značné míry garantovat serióznost v tomto působení, ale též patřičné odborné zázemí pro takovou činnost.“

Společným znakem zvláštních práv podle § 7 CírkZ je **přítomnost veřejnoprávního prvku, resp. pronikání činnosti církví a náb. spol. do veřejnoprávního prostoru**. Předcházející právní úprava (zákon č. 308/1991 Sb.) pojem zvláštních práv neznala a řadu práv nově označených za zvláštní přiznávala všem registrovaným církvím a náb. spol. (srov. např. uznání povinnosti mlčenlivosti – § 8 zákona č. 308/1991 Sb., právo vstupu duchovních do míst, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná výchova a ochranné léčení – § 9 odst. 1 zákona č. 308/1991 Sb.).⁹¹

Označení některých práv za „zvláštní“ a jejich podrobení jinému právnímu režimu bylo přezkoumáváno ústavním soudem. Ten ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. října 2007 uvedl: „podstatou náboženské svobody je zajištění možnosti každého svobodně projevit své náboženství bez zásahu státu. Zároveň však stát, důsledně oddělený od církví a náboženských společností, nemůže být povinován k aktivnímu napomáhání činnosti jednotlivých církví a náboženských společností [...]. Jestliže zákonodárce stanoví, že stát bude napomáhat činnosti náboženských subjektů, jedná se o jeho vlastní rozhodnutí a pouze stát je proto také způsobilý stanovit podmínky, které

⁹¹ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 93 a n.

musí tyto subjekty splnit, aby jim vznikl nárok na součinnost státu. Ústavní maximou při stanovování těchto podmínek je vyloučení svévolné diskriminace. Z povahy tzv. zvláštních práv je zřejmé, že se jedná o případy, kdy stát oprávněným církvím a náboženským společnostem umožní „nadstandardní“ nároky na konkrétní plnění, tzn., že se jedná o případy aktivního a pozitivního přístupu státu. [...] Je proto také zřejmé, že stát je zásadně oprávněn i stanovit podmínky, za jakých jednotlivé subjekty budou mít k těmto plněním přístup.“

Hlavní nedostatek systému zvláštních práv vyplývá z jeho filosofie. Zvláštní práva jsou chápána jako oprávnění církví a náb. spol. coby institucí. **Právní úprava tak ztrácí zcela ze zřetele práva osob nacházejících se v určité životní situaci** (vazba, trest odnětí svobody, služba v ozbrojených silách apod.). I tyto osoby mají ve svých specifických ztížených podmínkách právo na svobodu náboženského vyznání a z něj vyplývající další práva. Oprávnění instituce (registrované církve a náb. spol.) k výkonu zvláštních práv je ve vztahu k této potřebě výkonu základního lidského práva až sekundární záležitostí.⁹² Vzhledem k tomu, že právo osob na svobodu náboženského vyznání je právem základním, je sporné, do jaké míry lze v případě církví a náb. spol. hovořit o zvláštních právech, jestliže některá z těchto zvláštních práv jsou prostředkem k výkonu základního lidského práva.

Otazník zůstává i nad úplností výčtu zvláštních práv.⁹³ Ve výčtu např. zcela chybí právo související s výkonem duchovní péče ve zdravotnictví či zařízeních sociálních služeb. Vzhledem k absenci zákonné právní úpravy je třeba dovodit, že v současné době se na tyto případy vztahu je přímo čl. 16 odst. 1 LPS a žádosti osoby umístěné v některém z těchto zařízení o návštěvu duchovního je třeba bez vyhovět. Tohoto práva se tak tudíž mohou dovolávat i věřící církví a náb. spol., které nejsou registrované.

Koncepce zvláštních práv není pouze novým prvkem konfesního záko-

92 Ke kritice tohoto pojetí zvláštních práv viz Příbyl, S. *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: *Revue církevního práva*, 1/04, s. 8 a n.; Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 94 a n.

93 K tomu více např. Příbyl, S. *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: *Revue církevního práva*, 1/04, s. 7-21.

nodárství na území České republiky, je současně **nezvyklá i z hlediska mezinárodního srovnání**. Ani v prvotních fázích přípravy návrhu CírkZ se se zvláštními právy nijak nepočítalo – na místo toho se uvažovalo o systému **dvoustupňové registrace církví a náb. spol.** Tato myšlenka byla posléze opuštěna a nahrazena stávající koncepcí. **Reálně však představuje přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv jakousi vyšší registraci (akreditaci) církve a náb. spol.**, což je nepřímo potvrzováno i tím, že se oprávnění k výkonu zvláštních práv přiznává skupinově.

Pravděpodobně hlavním účelem institut zvláštních práv bylo vyhovět dvěma protichůdným požadavkům. Předcházející právní úprava (zákon č. 308/1991 Sb.) stanovila početní cenzus pro registraci nové církve a náb. spol. na 10 000 osob, v případě členských církví Světového svazu církví na 500 osob. Tato úprava byla kritizována jako nevyhovující a diskriminační, proto CírkZ početní cenzus podstatně snížil na 300 osob. Na druhou stranu podle tehdejšího znění § 1 odst. 1 zákona č. 218/1949 Sb. náleželo právo na financování ze státního rozpočtu všem registrovaným církvím a náb. spol., jež o to požádaly. Zákon tak měl na jednu stranu podstatně zjednodušit podmínky pro registraci církve a náb. spol., na druhou stranu mělo být financování ze státního rozpočtu i nadále ponecháno jen větším a „osvědčeným“ církvím a náb. spol. Toho bylo možno dosáhnout buď dvoustupňovou registrací, anebo právě institutem zvláštních práv. Vzhledem k tomu, že početní cenzus pro přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv činí 0,1 procenta obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu (tedy v té době 10 230), nedošlo ve vztahu přístupu k financování ze státního rozpočtu k žádné podstatné změně.⁹⁴ Ve vztahu k platné právní úpravě již nemá výše zmíněný hlavní účel své opodstatnění, protože, jak bylo již uvedeno výše, financování církve ze strany státu již nepatří mezi zvláštní práva.

Zvláštní práva lze chápat jako **projev kooperačního vztahu státu a církví**⁹⁵ a náb. spol. Stát jejich prostřednictvím uznává pozitivní a nezastupitelnou

94 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 95 a n.

95 Blíže k pojmu kooperační stát viz např. Tretera, J. R. *Stát a církve v České republice*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 16-17.

roli církví a náb. spol. ve společnosti (srov. také např. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002).

Aby mohla registrovaná církev a náb. spol. získat oprávnění k výkonu zvláštních práv, musí splnit zákonem stanovené **podmínky**. Mezi ně patří: (i) uplynutý nejméně **10 let od registrace**, (ii) každoroční zveřejňování výročních zpráv po dobu 10 let, (iii) předložení **podpisových archů** obsahujících podpisy nejméně tolika zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice hlásících se k této církvi a náboženské společnosti, kolik činí nejméně **1 promile obyvatel** České republiky podle posledního sčítání lidu.⁹⁶

Oprávnění k výkonu zvláštních práv se přiznává ve správním řízení.⁹⁷ Zákon rozlišuje postup řádný (§ 11 CírkZ) a mimořádný postup na základě výjimky Ministerstva kultury se souhlasem vlády (§ 27 odst. 8 CírkZ). Druhý zmiňovaný postup je ovšem dnes již obsolentní, protože mohl být uplatněn pouze do 5 let od nabytí účinnosti zákona. Církvím a náb. spol., které existovaly již před rokem 2002 (účinnost CírkZ), byla zvláštní práva poskytnuta zvláštním postupem (§ 28 odst. 1).

96 Poslední sčítání lidu proběhlo na území České republiky v roce 2011. Podle výsledků ČSÚ (dostupné zde: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi>) měla Česká republika ke dni 26. 3. 2011 celkem 10 436 560 obyvatel. Jedno promile tedy v současnosti odpovídá 10 437 obyvatelům.

97 Podrobněji k procesu získání zvláštních práv viz např. Madleňáková, L. *Církev a náboženské společnosti - správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. Praha: Leges, 2014, s. 82 a n.

VI. PŮSOBENÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. V OZBROJENÝCH SILÁCH

Zvláštní právo podle § 7 odst. 1 písm. b) CírkZ umožňuje působení církví a náb. spol. v

- a) ozbrojených silách České republiky,
- b) v místě, kde se vykonává vazba,
- c) v místě, kde se vykonává trest odnětí svobody,
- d) v místě, kde se vykonává zabezpečovací detence,
- e) v místě, kde se vykonává ochranné léčení,
- f) v místě, kde se vykonává ochranná výchova.

Zákon tak umožňuje registrovaným církvím a náb. spol. vykonávat duchovenskou činnost vůči osobám, které jsou buď z důvodu svých služebních povinností, nebo v důsledku rozhodnutí soudu dlouhodobě omezeny na své svobodě pohybu, a případné duchovní služby nemohou vyhledávat samy. Tyto osoby pobývají v institucích, které na ně kladou vyšší organizační a ochranné požadavky; proto se také o těchto institucích hovoří jako o „oddělujících“ nebo „**totalizujících**“ institucích.⁹⁸

Zákon naopak neupravuje působení církví a náb. spol. v bezpečnostních sborech, v nemocnicích a zařízeních sociální péče. Tyto instituce nelze ostatně považovat za totalizující; případná omezení svobody projevovat své náboženství nebo víru nevyplývají z omezení právních, ale faktických (stáří, nemoc apod.).⁹⁹

98 Příbyl, S. *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: *Revue církevního práva*, 1/04, s. 10.

99 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 101.

Registrovaná církev a náb. spol., které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva podle komentovaného ustanovení, může **pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby** ve výše vyjmenovaných zařízeních.

Osobou vykonávající duchovenskou činnost není pouze duchovní, ale jsou to i jiné osoby, které vykonávají činnost obdobnou činnosti duchovních. Pojem *duchovenské činnosti* není právním řádem definován, v minulosti jej však některé právní předpisy používaly. Dnes již zrušené ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 218/1949 Sb. stanovilo, že „[d]uchovenskou (kazatelskou a pod.) činnost v církvích a náboženských společnostech mohou vyvíjeti jen osoby, které mají k tomu státní souhlas, a které vykonají slib“. Z prováděcích předpisů lze zmínit např. ustanovení § 16 odst. 1 nařízení vlády č. 219/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církve římskokatolické státem, které stanovilo: „Jakoukoliv duchovenskou činnost mohou vykonávat světští i řeholní duchovní jen se státním souhlasem.“ (Obdobně bylo stanoveno i v nařízeních vlády č. 220/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církve československé státem, č. 221/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení evangelických církví státem, č. 222/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církve pravoslavné státem a č. 223/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení náboženských společností státem.)

Pojem duchovenská činnost používaly v minulosti i trestně právní předpisy, např. § 123, 173 a 207 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, anebo § 211 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Z právních předpisů platných v současné době používá termín i dosud platný § 2 zákona č. 218/1949 Sb., podle kterého „[d]uchovenskou činnost v církvích a náboženských společnostech mohou vykonávat jen osoby, které jsou bezúhonné“.

Pojem osoby vykonávající duchovenskou činnost, jak jej chápe komentované ustanovení nemá pro všechny církve a náb. spol. jednotný obsah. To nevylučuje zvláštní úpravu v jiném právním předpise. Tu v současné době

obsahuje ustanovení § 1 odst. 2 vyhlášky č. 109/1994 Sb., jež stanoví: „Pro účely této vyhlášky se pověřenou osobou vykonávající duchovenskou činnost (dále jen ‚pověřená osoba‘) rozumí kvalifikovaný duchovní, který je k vykonávání této činnosti pověřen vedením příslušné církve nebo náboženské společnosti, a s jeho působením ve věznicí po písemném vyjádření vězeňské duchovní služby vyslovil ředitel věznice souhlas.“

Některé právní předpisy upravující výkon zvláštního práva podle komentovaného ustanovení používají termín „církví pověřená osoba“ (srov. např. § 20 VýkOSv, § 15 VýkVaz).¹⁰⁰

Ozbrojené síly vytváří Česká republika k zajišťování své bezpečnosti a člení se na Armádu České republiky, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž (§ 3 odst. 2 OzbSil). Ozbrojenými silami naopak nejsou bezpečnostní sbory, tj. Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Bezpečnostní informační služba, Generální inspekce bezpečnostních sborů a Úřad pro zahraniční styky a informace (§ 1 odst. 1 SÍPoBez).

Výkon kolektivních i individuálních práv vyplývajících z práva na svobodu náboženského vyznání podléhá určitým omezením. Pro potřeby osob, které konají vojenskou činnou službu formou základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení v ozbrojených silách České republiky platí, že voják může svobodně projevovat své náboženství nebo víru v době osobního volna, nebrání-li tomu povinnosti, které vyplývají z výkonu vojenské činné služby (§ 21 VojSl). V současné situaci profesionální armády má větší praktický dopad ustanovení § 46 VojZ, podle kterého voják nesmí pořádat náboženské obřady a bohoslužby a účastnit se jich, brání-li tomu důležitý zájem služby, nekoná-li službu duchovního.

Zvláštní právo podle komentovaného ustanovení ovšem nedopadá na individuální svobodu vyznání vojáků, ale na **možnost registrovaných církví a náb. spol. působit v armádě** (tj. pověřit osoby vykonávající duchovenskou

¹⁰⁰ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 101.

činnost k výkonu duchovenské služby). Působení církví a náb. spol. v armádě není na území současné České republiky lidskoprávní novinkou, ale více než tisíciletou tradicí přerušenu pouze v době komunistického totalitního režimu.¹⁰¹

Církev a náb. spol. působí v bezpečnostních silách prostřednictvím vojáků z povolání, kteří konají službu jako duchovní (§ 43 VojZ); běžné označení pro tuto osobu je **vojenský kaplan**, příp. **vojenský duchovní**.

Duchovní působí v armádě od roku 1996, **Vojenská duchovní služba** coby samostatná služba zřízená v rezortu Ministerstva obrany byla zřízena rozkazem ministra obrany Michala Lobkowicze č. 19. ze dne 3. června 1998 a tento rozkaz nabyl účinnosti 22. června 1998.¹⁰² V současné době upravuje působení církví a náb. spol. v armádě soustava následujících právních aktů a smluv:

- CírkvZ, který vyhrazuje duchovní službu v ozbrojených silách České republiky pouze registrovaným církvím a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu odpovídajícího zvláštního práva,
- **Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí** (dohoda o duchovní službě v rezortu Ministerstva obrany) ze dne 3. června 1998,¹⁰³
- **rozkaz ministra obrany** č. 19. ze dne 3. června 1998.¹⁰⁴

Na dohodu mezi Ministerstvem obrany, ERC a ČBK navázalo uzavření **smlouvy mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v rezortu Ministerstva obrany**, taktéž ze dne 3. června 1998.¹⁰⁵ Jejím účelem je vyřešení vzájemných vztahů mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou

¹⁰¹ Podobně Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 79.

¹⁰² K dalším názorům v otázce okamžiku zřízení duchovní služby viz např. Madleňáková, L. *Církev a náboženské společnosti - správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. Praha: Leges, 2014, s. 138 a n.

¹⁰³ Dostupná zde: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/armada1.htm>.

¹⁰⁴ Rozkaz dostupný zde: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/rozkaz.htm>.

¹⁰⁵ Dostupná zde: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/ercb.htm>.

konferencí (tedy Církvi římskokatolickou) vyplývajících ze společné účasti na duchovní službě v armádě.

Úkolem Vojenské duchovní služby Armády České republiky je zejména podpora velitelů všech stupňů v jejich odpovědnosti za naplňování a ochranu lidského rozměru života každého vojáka v činné službě a občanského zaměstnance, nabídka pomoci při řešení osobních krizí i těžkostí, které vznikají v pracovním, osobním a rodinném životě pracovníků rezortu Ministerstva obrany, přispění k rozvíjení a prohlubování demokratických tradic evropské kultury v rezortu Ministerstva obrany a vytváření podmínek pro naplňování ústavně zaručených lidských práv, která souvisejí se svobodou vyznání pro pracovníky rezortu Ministerstva obrany ve všech situacích spojených s plněním jejich služebních a pracovních povinností.

Činnost duchovní služby se řídí hlavními principy, kterými dle odborné literatury¹⁰⁶ jsou:

1. Ekumenicita; vojenští duchovní jsou pověřeni ke službě společně Českou biskupskou konferencí i Ekumenickou radou církví a nejsou tak zástupci konkrétní církve a náb. spol., ale jsou společnými zástupci všech církví a náb. spol. účastných ve vojenské duchovní službě.
2. Časová ohraničenost působení vojenského kaplana, a to zpravidla na dobu 4 let.
3. Primární nemisijnost; účelem činnosti vojenských duchovních není šíření víry a duchovní služby jsou poskytovány vojákům, kteří o to projeví zájem.
4. Postupnost při budování struktury duchovní služby, tj. nikoliv jednorázové zřízení v plném rozsahu.
5. Spolupráce s psychologickou službou Armády České republiky.

¹⁰⁶ Tretera, J. R. *Stát a církev v České republice*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 136 a n.

6. Zřeknutí se práva nosit a používat osobní zbraň.
7. Podřízenost veliteli; vojenský duchovní je vždy přímo podřízen veliteli na té úrovni, na které je ustanoven.
8. Rovnost podmínek vojenských duchovních s ostatními důstojníky při zachování výjimek vyplývajících z mezinárodního práva.
9. Respektování kněžského tajemství. Vojenský duchovní má právo hovořit diskrétně s každým příslušníkem ozbrojených sil, který o to má zájem, a nemá povinnost informovat o obsahu rozhovoru.

V čele duchovní služby stojí hlavní kaplan Armády České republiky, jmenovaný na návrh Ekumenické rady církví a České biskupské konference ministrem obrany a podřízený náčelníkovi generálního štábu Armády České republiky. Ostatní vojenští duchovní jsou podřízeni příslušným velitelům, aniž by tím byla dotčena podřízenost církevním představeným vyplývající z vnitřních předpisů církve a náb. spol.

Vojenští duchovní (vojenští kaplani) jsou vojáky z povolání v důstojnické hodnosti.

Výše uvedené právní akty a smlouvy počítaly s působením celkem 25 kaplanů (vzhledem k výše uvedené zásadě postupnosti mělo podle dohody dojít k naplnění tohoto počtu v roce 2008). Vzhledem k velmi dobrým zkušenostem s působením vojenských duchovních v armádě **došlo dne 26. ledna 2012 k uzavření Dodatku č. 1 Dohody o spolupráci mezi Ministerstvem obrany, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí,¹⁰⁷ kterým se zvyšuje celkový počet vojenských kaplanů na 40.**

¹⁰⁷ Dostupný zde: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dodatek_k_dohode_2012.pdf

VII. PŮSOBENÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. VE VĚZEŇSTVÍ

Na rozdíl od služby v ozbrojených silách představuje pobyt v zařízeních, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, či zabezpečovací detence **nedobrovolné omezení osobní svobody** jedinců v těchto zařízeních umístěných.¹⁰⁸ Péče o vězně představovala pro církve a náb. spol. vždy jednu z podstatných složek jejich charitativního působení¹⁰⁹ a byla přerušena až komunistickým totalitním režimem. „Až po jeho pádu v roce 1989 se i u nás začala prosazovat ve světě zcela běžná zásada, že duchovní péče o vězně je jedním z podstatných pilířů humanizace vězeňství a současně jedním z instrumentů budoucí resocializace odsouzených.“¹¹⁰

Místem, kde se vykonává vazba je **vazební věznice** nebo zvláštní oddělení věznice;¹¹¹ místem, kde se vykonává trest odnětí svobody je **věznice** nebo zvláštní oddělení vazební věznice;¹¹² zabezpečovací detence se vykonává v ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.¹¹³

Obecně platí, že osoby umístěné v těchto zařízeních mají právo na svobodu náboženského vyznání a další práva z této svobody vyplývající; ta jsou omezena charakterem zařízení.¹¹⁴ Zvláštní právo¹¹⁵ poskytuje registrovaným církvím a náb. spol. určitá **privilegia ve vztahu k možnosti pohybu, užívání věznic a dalších zařízení a zakotvuje i povinnost státu aktivně s nimi spolupracovat.**

¹⁰⁸ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 105.

¹⁰⁹ Navštěvovat vězněné je v křesťanském pojetí jedním ze skutků milosrdenství. Viz Katechismus katolické církve § 2447.

¹¹⁰ Hrdina, A. I. *Náboženská svoboda v právním řádu České republiky*. Praha: Eurolex, 2004, s. 186.

¹¹¹ § 4 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby (dále jen jako „VýkVaz“).

¹¹² § 5 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen jako „VýkOSv“).

¹¹³ § 1 odst. 3 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen jako „ZabDet“).

¹¹⁴ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 105

¹¹⁵ § 7 odst. 1 písm. b) CírZ.

Duchovní služby poskytuje církev a náb. spol. vězňům a obviněným různými formami, kterými jsou individuální rozhovory, pastorační návštěvy a individuální přístup k náboženským úkonům; konání bohoslužeb pro zájemce z řad obviněných; vedení studijních hodin k výkladu náboženských textů; zajišťování duchovní a náboženské literatury a zpěvníků. Po dohodě s ředitelem věznice se tak může dít i dalšími vhodnými formami přispívajícími k uplatnění práva obviněného svobodně projevit své náboženství nebo víru. „Přestože výkon duchovenské činnosti ve vztahu k osobám omezeným na osobní svobodě je tak často směřován vůči pachatelům trestné činnosti, což s ohledem na bezpečnostní aspekty a režim dotčených zařízení neumožňuje realizaci náboženské svobody v plném rozsahu, je v zásadě respektováno právo vězňů navštěvovat bohoslužby a náboženská setkání a držet náboženskou duchovní literaturu. Zároveň nikomu nesmí být svévolně odepřen kontakt s duchovním a naopak nikdo nesmí být k rozhovoru s duchovním nucen.“¹¹⁶

Obvinění a věznění jsou o poskytování duchovních služeb informováni ve vnitřním řádu věznice nebo jiným vhodným způsobem.¹¹⁷

Působení církví a náb. spol. v oblasti vězeňství je upraveno současně na smluvním základě, a to Dohodou o duchovní službě **ze dne 21. listopadu 2013 uzavřenou mezi Vězeňskou službou České republiky na straně jedné a Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví na straně druhé** (dále v této kapitole jen jako „Dohoda“). Obdobné dohody byly uzavřeny již v minulosti. Poprvé se tak stalo 7. ledna 1994,¹¹⁸ následně 3. června 1998¹¹⁹ a poté i 18. srpna 2008.¹²⁰

Účelem Dohody je stanovit podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc Vězeňské služby České republiky a církví a náboženských společností při jejich duchovním a výchovném působení na obviněné, odsouzené a cho-

vance ve výkonu zabezpečovací detence. Dohodou byla rovněž zřízena „pro řešení významných koncepčních otázek duchovní činnosti ve věznicích a ústavech“¹²¹ Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech (dále jen jako „Rada“). Tvoří ji dva zástupci České biskupské konference, dva zástupci Ekumenické rady církví, dále dva zástupci Vězeňské služby a jeden zástupce Vězeňské duchovenské péče. Poradní hlas má hlavní kaplan.¹²² K 31. prosinci 2013 působilo v českých věznicích 36 kaplanů z 10 církví. Nejpočetněji byla zastoupená římskokatolická církev (14 kaplanů) a Českobratrská církev evangelická (8 kaplanů).¹²³

Duchovní službu ve vězeňství vykonávají osoby k tomu pověřené církví a náb. spol., které jsou bezúhonné. Některé z pověřených osob pracují v pracovním poměru k Vězeňské službě; ty se označují jako kaplani. Hlavního kaplana a zástupce hlavního kaplana jmenuje do funkce generální ředitel Vězeňské služby z duchovních pověřených registrovanou církví nebo náboženskou společností na základě společného návrhu Ekumenické rady církví a České biskupské konference.¹²⁴ Naopak členové sdružení (spolku) Vězeňská duchovenská péče (v Dohodě označování jako dobrovolní duchovní) nejsou v pracovním poměru k Vězeňské službě a svou službu vykonávají dobrovolně a bezplatně. Předchozí působení v pozici dobrovolného duchovního je podmínkou při přijetí dotyčné osoby do pracovního poměru ve funkci kaplana.¹²⁵

Dalším důležitým pramenem úpravy působení církví a náb. spol. ve vězeňství je nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky o organizaci duchovní služby ve Vězeňské službě České republiky ze dne 14. května 2015.¹²⁶ Toto nařízení mimo jiné konkretizuje práva a povinnosti a postavení hlavního kaplana a jeho zástupce, kaplanů, jakož i dobrovolných duchovních.

116 Jäger, P. *Církev a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení. Příručka pro veřejnou správu*. Brno: CDK, 2006, s. 50

117 Srov. § 20 odst. 2 a 5 VýkOSv, § 15 odst. 5 VýkVaz a § 11 odst. 2 ZabDet.

118 Dohoda dostupná zde: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/vez-puv.htm>.

119 Dohoda dostupná zde: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/vezen.htm>.

120 Dohoda dostupná zde: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dohoda-duchovni-sluzba.htm>.

121 Srov. čl. 3 odst. 1 Dohody.

122 Pokud není jmenován za Vězeňskou duchovenskou péči jako jeden ze zástupců Rady; k tomu viz čl. 3 odst. 2 Dohody.

123 Srov. [pHttp://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/vezenska-duchovni-sluzba-1195/plneni-dohody-o-duchovni-sluzbe](http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/vezenska-duchovni-sluzba-1195/plneni-dohody-o-duchovni-sluzbe).

124 Čl. 4 odst. 2 Dohody; v současné době (psáno 22. září 2015) je hlavním kaplanem Ing. Bc. Pavel Kočnar a jeho zástupcem RNDr. Miloš František Pěrvrátíl.

125 Čl. 4 odst. 5 Dohody; srov. i další podmínky tamtéž.

126 Nařízení je dostupné zde: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/NGR_28_2015.pdf.

Také Dohoda konkretizuje některá obecná zákonná ustanovení. Stanoví např., že pověřené osoby jsou oprávněny

- vstupovat do věznice, v níž konají duchovní a pastorační činnost a pohybovat se v ní v rozsahu stanoveném vnitřními předpisy,
- podílet se vhodnými formami na duchovně výchovné činnosti,
- upozorňovat příslušné služební funkcionáře na zjištěné nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti,
- požadovat informace o stavu a chování obviněných, odsouzených a chovanců, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost,
- nahlížet do osobních spisů odsouzených, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost, pokud s tím tyto osoby souhlasí,
- přinášet do věznice nebo ústavu, v nichž konají duchovní a pastorační činnost, náležitosti nezbytné pro provádění náboženských úkonů, a to v rozsahu a množství schváleném ředitelem příslušné organizační jednotky; víno pro potřeby eucharistie propustí orgány kontroly v množství maximálně do 2 dcl.¹²⁷

Dohoda předpokládá, že pověřené osoby docházejí do věznice nebo ústavu alespoň dvakrát měsíčně v předem dohodnutých termínech.¹²⁸

Důležitou úlohu v pastorační činnosti vězňů a obviněných hraje **Vězeňská duchovenská péče**, která je nadkonfesijním sdružením osob pověřených církvemi k duchovenskému působení ve věznicích a ústavech České republiky.¹²⁹ V současnosti má 161 členů.¹³⁰

Dne 2. dubna 2014 byl na stránkách Vězeňské služby České republiky zveřejněn článek „Plnění dohody o duchovní službě“.¹³¹ Obsahuje množství

127 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 109

128 Čl. 6 odst. 1 písm. a) Dohody.

129 Čl. 5 odst. 1 Dohody

130 Stav k 22. září 2015 dle údajů na internetových stránkách: <http://www.vdpcr.eu/-lenove.html>.

131 Dostupný zde: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/vezenska-duchovni-sluzba-1195/plneni-dohody-o-duchovni-sluzbe>.

zajímavých statistických údajů týkajících se duchovní služby ve věznicích za rok 2013. Pro zajímavost některé údaje uvádíme:

- K 31. 12. 2013 působilo v českých věznicích 36 kaplanů z 10 církví, nejpočetněji byla zastoupena Římskokatolická církev (14 kaplanů) a Českobratrská církev evangelická (8 kaplanů). Úvazky kaplanů se pohybovaly od 0,2 do 1,0, v součtu jde o 21 úvazků. Do konce roku 2013 zůstávaly neobsazeny kaplany věznice Všešrdy, České Budějovice (od ledna 2014 obsazeno), Nové Sedlo, Odolov, Litoměřice (s možností obsazení v roce 2014), Kuřim (zatím dostatečně pokryto dobrovolníky).
- Mezi věznicemi jsou výrazné rozdíly v poměru mezi dobou fyzické přítomnosti duchovních a počtem vězňů: v některých věznicích připadá na jeden kaplanský úvazek méně než 200 vězněných osob, jinde je to více než 1000 osob.
- V průběhu roku 2013 působilo ve věznicích celkem 234 dobrovolných duchovních ze 14 církví a náboženských společností se zvláštními právy, z toho 71 členů občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), 86 pouze na základě pověření církve bez členství ve VDP a 77 členů Náboženské společnosti Svědků Jehovových. Dobrovolní duchovní odpracují každý měsíc více než 1000 hodin (tj. 6 pracovních úvazků) bez nároku na odměnu!
- Vězeňští kaplani stráví průměrně asi 2/3 pracovního času přímou prací s vězněnými osobami, zejména osobními rozhovory a vedením skupinových aktivit.
- V průběhu roku 2013 uskutečnili duchovní celkem 15 tisíc individuálních rozhovorů v délce trvání alespoň 20 minut, to je asi 700 rozhovorů na jeden plný kaplanský úvazek. Duchovní vedli rozhovory asi s 20 – 25 procenty vězňů, s každým z nich bylo uskutečněno průměrně 4 – 5 rozhovorů. Více než třinácti stům vězňů, tedy asi 8 procentům vězeňské populace, se duchovní věnovali dlouhodobě a systematicky.

- Nejčastějšími tématy rozhovorů byly víra v Boha, modlitba, duchovní život a také momentální problémy a psychické tenze vězňených osob. Dalším častým tématem byla jejich trestná činnost a snaha vyrovnat se s vinou a trestem.
- V roce 2013 pracovali duchovní v 70 případech s rodinami vězňených osob a udržovali kontakt se 126 propuštěnými osobami; pro 67 z nich zajistili napojení na církevní obec v místě jejich pobytu na svobodě a dalším 16 zprostředkovali kontakt s křesťanskými pomáhajícími organizacemi.
- Duchovní vykonali v průběhu roku 2013 téměř 5 tisíc skupinových aktivit, tedy v průměru jednu aktivitu v každý pracovní den kaplana. Celková účast dosáhla 40 tisíc osob, to je průměrně 8 osob na každou aktivitu.
- Asi polovinu všech aktivit tvořily bohoslužby, 30 % vzdělávací akce, o zbývajících 20 % se dělily akce kulturní a ostatní. Mezi vzdělávacími aktivitami byly nejčastější výuka základů křesťanství, výklad Bible, etika a religionistika. V rámci kulturních aktivit se často promítaly filmy s náboženskou tematikou, pořádaly koncerty či setkání se zajímavými osobnostmi.

Tolik statistické údaje za rok 2013. Domníváme se, že např. již jen údaj, že zástupci církví a náboženských společností vedli pravidelné rozhovory s 20-25 % vězňů ukazuje, že rozsah této činnosti není nijak zanedbatelný.

VIII. PŮSOBENÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. VE ŠKOLSTVÍ

Působení církví a náb. spol. ve školství, nebo obecněji otázku uplatňování náboženské svobody ve školství, člení tradičně teorie konfesního práva do tří základních částí: (i) církevní školství, (ii) vyučování náboženství v (ne-církevních) školách a (iii) výuka teologie a vědecké bádání v tomto oboru na vysokoškolské úrovni.¹³²

VÝUKA NÁBOŽENSTVÍ

Právo „vyučovat náboženství na státních školách podle zvláštního právního předpisu“ je sice označeno jako zvláštní právo registrovaných církví a náb. spol.,¹³³ není však pochyb o tom, že pro příjemce tohoto vyučování se jedná o **právo základní garantované na ústavní úrovni**.¹³⁴ Podle čl. 16 odst. 3 LPS „zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách“. Tím Listina vyučování náboženství na státních školách nejen pouze připouští, ale současně vyjadřuje, že výuku náboženství na státních školách nelze zákonem vyloučit. Lze jej pouze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých (čl. 16 odst. 4 LPS). Toto omezení lze spatřit právě v tom, že okruh církví a náb. spol., jejichž náboženství lze na státních školách vyučovat, je omezen na registrované církve a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva.¹³⁵

Zvláštní právo podle komentovaného ustanovení tudíž nelze považovat za beneficium ze strany státu, jak naznačuje důvodová zpráva k zákon č. 3/2002 Sb., ale za realizaci základního lidského práva zaručeného Listinou.

¹³² Srov. Horák, Z. *Církve a české školství*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, s. 15.

¹³³ § 7 odst. 1 písm. a) CírkZ.

¹³⁴ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 96.

¹³⁵ Ibid.

Pojem „státní školy“ v komentovaném ustanovení zrcadlí stejný pojem užívaný čl. 16 odst. 3 LPS. V současné době je třeba jej vztáhnout na školy tzv. veřejných zřizovatelů, tedy na školy zřízené státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí.¹³⁶

Výuku náboženství na školách upravuje na zákonné úrovni § 15 ŠkolZ. Ten upravuje jak výuku náboženství na školách veřejných zřizovatelů – a v této oblasti tak provádí čl. 16 odst. 3 LPS, tak i výuku náboženství na školách ostatních. Podle § 15 odst. 1 ŠkolZ lze ve školách lze v souladu se zásadami a cíli vzdělávání podle § 2 ŠkolZ vyučovat náboženství. Náboženství mohou vyučovat registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno zvláštní právo vyučovat náboženství ve státních školách, a to i společně na základě jejich písemné dohody.

Zákon tak **umožňuje výuku náboženství ve všech druzích škol** bez ohledu na osobu zřizovatele školy. Jedná se o možnost, nikoliv povinnost. Na rozdíl od škol veřejných zřizovatelů (viz dále) tak na soukromých školách neexistuje povinnost zavést výuku náboženství, jestliže se k ní přihlásí určitý počet žáků. „Soukromé školy mají úplnou volnost v tom, zda poskytnou povinnou nebo nepovinnou výuku náboženství jednoho nebo více vyznání nebo zda zcela výuku náboženství vyloučí.“¹³⁷

Náboženství na školách – a to jakýchkoliv, které jsou součástí vzdělávací soustavy, bez ohledu na zřizovatele – mohou podle § 15 odst. 1 ŠkolZ vyučovat pouze registrované církve a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva podle komentovaného ustanovení. Jakkoliv tedy komentované ustanovení nese ve svém názvu odkaz na „státní“ školy (současnou terminologií školy veřejných zřizovatelů), dopadá i na možnost výuky na náboženství na soukromých školách. I když tedy registrované církve a náb. spol., kterým nebylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv, mohou zřizovat školy a školská zařízení, nemohou podle platné právní úpra-

136 srov. např. § 15 odst. 2 ŠkolZ.

137 Tretera, J. R. *Stát a církev v České republice*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 101.

vy na školách, které zřídily, vyučovat své náboženství.¹³⁸

ŠkolZ umožňuje společnou výuku náboženství více registrovanými církvemi a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva podle komentovaného ustanovení, a to na základě jejich písemné dohody. V písemné dohodě by registrované církve a náb. spol. měly především vymezit obsah a způsob takové výuky a podíl smluvních stran na výuce prostřednictvím vyučujících z jednotlivých církví a náb. spol.

Ve vztahu k základním a středním školám zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí obsahuje ŠkolZ zvláštní úpravu. Zde se náboženství vyučuje jako **nepovinný předmět**, pokud se k předmětu náboženství uskutečňovanému danou církví nebo náboženskou společností přihlásí ve školním roce alespoň **7 žáků školy**. Za těchto podmínek vzniká škole zákonná povinnost vyučovat náboženství dané církve a náb. spol. jako nepovinný předmět.

Jestliže tyto podmínky nejsou splněny, nevzniká škole veřejného zřizovatele zákonná povinnost zajistit výuku náboženství. To ovšem neznamená, že by zde výuka náboženství probíhat nemohla. Školy veřejných zřizovatelů mohou náboženství vyučovat z vlastního rozhodnutí na základě § 15 odst. 1 ŠkolZ.

Vyučovat náboženství může pověřený zástupce církve nebo náb. spol., který splňuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka.¹³⁹ Pověření vydává statutární orgán církve nebo náb. spol., v případě římskokatolické církve statutární orgán příslušného biskupství.

V praxi dosud hojně užívaným výrazem pro učitele náboženství je katecheta. V případě Církve římskokatolické se pověření k výuce náboženství nazývá kanonická mise.

Výuka náboženství probíhá jako nepovinný předmět, tj. na bázi dobro-

138 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 97 a n.

139 Výčet předpokladů viz např. Horák, Z. *Církev a české školství*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, s. 174 a n.; Valeš, V. - Bejvančíková, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 75 a n.

volnosti. Zahraniční právní úpravy znají i jiné modely výuky náboženství: povinnou výuku náboženství pro členy církví a náb. spol. (uplatňovaný v Československé republice do roku 1953, v současnosti uplatňovaný v Německu, v Rakousku a ve skandinávských zemích) případně model alternativní výuky náboženství a etiky (uplatňován např. na Slovensku).¹⁴⁰

Výuka náboženství mimo školy, jež jsou součástí vzdělávací soustavy, není žádným právním předpisem **upravena a omezena**. Svobodný výkon takové výuky je garantován čl. 16 odst. 1 LPS („[k]aždý má právo svobodně projevit své náboženství nebo víru [...] vyučováním [...]“) a podmínkou k takové výuce tedy není ani přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práva ani registrace církve a náb. spol.¹⁴¹

CÍRKEVNÍ ŠKOLY

Podmínkou pro výkon činnosti školy, ale i školského zařízení, je **zápis** do školského rejstříku,¹⁴² konkrétně do rejstříku škol a školských zařízení. Bez tohoto zápisu nemůže právnická osoba vykonávat činnost školy nebo školského zařízení.

Školský rejstřík je veřejným seznamem. Každý má právo do jeho údajů nahlížet a pořizovat si výpisy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zveřejňuje rejstřík také v elektronické podobě, a to na webové adrese: <http://rejskol.msmt.cz> (**rejstřík škol a školských zařízení**) a <http://rejspo.msmt.cz> (**rejstřík školských právnických osob**).

Součástí školského rejstříku je i rejstřík školských právnických osob; ten je seznamem právnických osob specifické právní formy.

Klíčovým ustanovení *pro právní postavení* škol a školských zařízení zřizovaných církvemi a náb. spol. je § 8 odst. 6 ŠkolZ, který stanoví: „Re-

¹⁴⁰ V nedávné době se vyskytly i návrhy alternovat náboženství nikoliv etikou, ale religionistikou. Viz Tretera, J. R. *Náboženství jako povinně volitelný předmět. Úvahy de lege ferenda*. In: Revue církevního práva 3/2012 s. 9 a n.

¹⁴¹ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 100.

¹⁴² § 7 odst. 6 ŠkolZ.

gistrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy,¹⁴³ ostatní právnické osoby nebo fyzické osoby zřizují školy a školská zařízení jako školské právnické osoby nebo jako právnické osoby podle zvláštních právních předpisů, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle tohoto zákona.“

Toto ustanovení souhrnně upravuje právní postavení škol a školských zařízení zřizovaných tzv. neveřejnými zřizovateli, které člení do dvou skupin:

- a. registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy a
- b. ostatní právnické a fyzické osoby.

Registrované církve a náb. spol., kterým bylo přiznáno zvláštní právo podle komentovaného ustanovení, mohou zřizovat školy ve stejném rozsahu jako jiní neveřejní zřizovatelé. **Odlíšnost jejich postavení se týká způsobu financování činnosti škol a školských zařízení těmito církvemi a náb. spol. zřizovanými.**¹⁴⁴ K těmto školám se vztahuje výraz „**církevní školy**“ použitý v názvu zvláštního práva. Školský zákon – na rozdíl od předcházející právní úpravy – již termín církevní škola neuzivá.

Školy a školská zařízení mohou zřizovat i registrované církve a náb. spol., kterým nebylo přiznáno oprávnění k výkonu **příslušného zvláštního práva**. Tyto školy a školská zařízení jsou však z hlediska financování posuzovány jako školy a školská zařízení jiných neveřejných zřizovatelů. Ačkoliv je taková škola zřízena církví a náb. spol., nejedná se o „církevní školu“, ale o „soukromou školu“.

Neveřejní zřizovatelé (tj. i registrované církve a náb. spol. bez ohledu na přiznání zvláštního práva) mohou školy a školská zařízení zřizovat v právní formě

¹⁴³ § 7 odst. 1 písm. d) CírkZ.

¹⁴⁴ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 130.

- a) školské právnické osoby,
- b) právnické osoby podle zvláštních právních předpisů, jejíž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle školského zákona.

Školská právnická osoba je specifickou právní formou zřízovanou podle § 124 a násl. ŠkolZ. Její hlavní činností je poskytování vzdělávání podle vzdělávacích programů uvedených v § 3 ŠkolZ a školských služeb podle školského zákona.

Právní forma školské právnické osoby není pro výkon činnosti škol a školských zařízení neveřejných zřizovatelů předepsána. Činnost školy a školského zařízení může být vykonávána i právnickou osobou podle zvláštních právních předpisů, jejíž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle školského zákona. Zřizovatelům se tak nabízí celá řada právních forem, jež mohou využít. Vedle obchodních společností podle ZOK, tj. veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti, společnost s ručením omezeným, akciové společnosti, lze využít např. také právní formu spolku či ústavu dle ObčZ.

Za církevní školu, tedy za školu a školské zařízení zřízované registrovanými církvemi a náb. spol., který bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřízovat církevní školy, se považuje i škola a školské zařízení, jehož činnost je vykonávána např. obchodní nebo obecně prospěšnou společností, jestliže zřizovatelem (zakladatelem) těchto právnických osob je příslušná registrovaná církev a náb. spol. není její evidovaná právnická osoba.

Jak bylo výše uvedeno, jediný rozdíl v postavení škol a školských zařízení zřízovaných registrovanými církvemi a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřízovat církevní školy, a škol a školských zařízení ostatní neveřejných zřizovatelů, spočívá v otázce *financování*. Stručně lze říci, že financování škol a školských zařízení zřízených registrovanými církvemi a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu

zvláštního práva podle komentovaného ustanovení, se liší jak od financování škol veřejných zřizovatelů, tak od financování škol ostatních neveřejných zřizovatelů. Financování církevních škol se blíží více financování škol veřejných zřizovatelů, ovšem s výjimkou výdajů na pořízení a zhodnocení dlouhodobého majetku, nejedná-li se o výdaje na učební pomůcky.¹⁴⁵

Příslušné zvláštní právo se nevztahuje na *vysoké školství*. Podle § 39 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), je oprávněna působit jako soukromá vysoká škola „[p]rávnická osoba, která má sídlo, svou ústřední správu nebo hlavní místo své podnikatelské činnosti na území některého členského státu Evropské unie, nebo která byla zřízena nebo založena podle práva některého členského státu Evropské unie“, pokud jí ministerstvo udělilo státní souhlas. Při splnění podmínek podle zákona o vysokých školách tak mohou vysoké školy zřízovat všechny registrované církve a náb. spol., nikoliv pouze ty, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva podle komentovaného ustanovení.¹⁴⁶

VÝUKA TEOLOGIE

Výuka teologie nespadá pod režim zvláštního práva dle § 7 odst. 1 písm. a) ani d). Jakkoliv český právní řád¹⁴⁷ umožňuje církvím a náboženským společnostem založit vlastní soukromé vysoké školy, žádná z církví tak dosud neučinila.¹⁴⁸

V současnosti je všech pět teologických fakult součástí veřejných univerzit.¹⁴⁹

¹⁴⁵ § 160 odst. 1 písm. b) ŠkolZ.

¹⁴⁶ Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 134.

¹⁴⁷ § 39 zákona č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách).

¹⁴⁸ Horák, Z. *Církve a české školství*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, s. 221.

¹⁴⁹ Srov. *ibid.*, s. 220.

Jedná se o tyto teologické¹⁵⁰ fakulty:¹⁵¹

- Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy (dříve Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze se sídlem v Litoměřicích),
- Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy (dříve Komenského evangelická bohoslovecká fakulta),
- Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy (dříve Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze),¹⁵²
- Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci (dříve Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci)¹⁵³ a
- Teologická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích.¹⁵⁴

Obory, které je na těchto fakultách možné studovat, zahrnují poměrně širokou škálu společenskovedního spektra. Katolická teologická fakulta UK nabízí zájemcům o studium např. obory katolická teologie, aplikovaná etika, dějiny křesťanského umění, dějiny evropské kultury a některé doktorské programy. Evangelická teologická fakulta UK nabízí v současné době mezi akreditovanými obory např. evangelickou teologii, pastorační a sociální práci či v rámci doktorského studia studijní obory filozofie nebo historickou teologii a teologii náboženství. Husitská teologická fakulta UK zase umožňuje kromě teologie též studium např. sociální práce, humanitních studií či učitelství pro střední školy. Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci má akreditaci např. pro obory katolická teologie,

150 Zákon č. 163/1990 Sb., o bohosloveckých fakultách nazýval všechny tyto fakulty nikoliv jako teologické, ale bohoslovecké; to se ještě v průběhu roku 1990 změnilo a názvy níže uvedených fakult se ustálil na současně podobě (to platí pro fakulty Univerzity Karlovy).

151 K tomu podrobněji viz např. Tretera, J. R. – Horák, Z. *Religion and Law in the Czech Republic*. Croydon: Wolters Kluwer, 2014, s. 107 a n.; Hrdina, A. I. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 154 a n.

152 Tyto první tři zmíněné fakulty byly začleněny do Univerzity Karlovy zákonem č. 163/1990 Sb., o bohosloveckých fakultách.

153 Tato fakulta byla výše uvedeným zákonem znovu obnovena a začleněna do Univerzity Palackého v Olomouci. Svůj dnešní název používá od roku 1991.

154 Zákonem č. 314/1991 Sb., o zřízení Slezské univerzity, Jihočeské univerzity, Západočeské univerzity, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně a Ostravské univerzity byla, mimo jiné, zřízena Jihočeská univerzita. Do svazku této univerzity byla dne 8. listopadu 1991 přijata i Teologická fakulta.

charitativní a sociální práce či mezinárodní sociální a humanitární práce. Na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích lze kromě teologie studovat např. i pedagogiku volného času či filozofii v možné kombinaci s několika dalšími obory.

V současné době se pouze zlomek studentů teologických fakult připravuje tímto studiem na výkon funkce duchovního.¹⁵⁵ Při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci jsou zřízeny kněžské semináře.¹⁵⁶ V budově olomouckého semináře se nachází též konvikt.¹⁵⁷ Rovněž na Husitské teologické fakultě se připravují kandidáti kněžství Církve československé husitské a Starokatolické a kandidáti kazatelského úřadu Náboženské společnosti českých unitářů. Evangelická teologická fakulta připravuje kandidáty kazatelského úřadu Českobratrské církve evangelické a dalších více než deseti protestantských církví v České republice.¹⁵⁸ Jediná Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích neslouží k přípravě svých studentů na kněžství či kazatelský úřad.

IX. CÍRKEVNÍ SŇATKY

Zvláštní právo podle § 7 odst. 1 písm. c) CírkZ umožňuje registrovaným církvím a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k jeho výkonu, konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu. **Obřady se tak konají podle vlastních předpisů registrované církve a náb. spol., avšak mají účinek uzavření manželství podle zákona ObčZ.**

155 Srov. též Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 77

156 K pojmu seminář viz Tretera, J. R. - Horák, Z. *Slovník církevního práva*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 118

157 „Církevní škola doplňující středoškolské vzdělání před nastoupením studia na teologické fakultě a do formace v semináři církevním velkém.“ (Tretera, J. R. - Horák, Z. *Slovník církevního práva*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 70).

158 Tretera, J. R. - Horák, Z. *Konfesní právo – Téze k přednáškám 2013/2014*, s. 56 Dostupné zde: <http://www.prof.cuni.cz/detail-struktury/172/1404044680/>.

Zavedení alternativní formy uzavření sňatku se stalo po roce 1989 jedním ze symbolů nově nabyté svobody a přínosu polistopadového vývoje.¹⁵⁹ Stalo se tak k 1. červenci 1992 zákonem č. 234/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 132/1982 Sb. Po dobu komunistické totality bylo možné uzavírat sňatky pouze civilní formou a církevní svatební úkony tak byly bez účinku před československými státními orgány. Církevní sňateční obřady bylo možné vykonat až po uzavření sňatku civilního. Opačný postup tehdejší § 10 ZoR výslovně zakazoval, přičemž porušení zákazu bylo trestným činem.¹⁶⁰ Oba komunistické trestní zákony obsahovaly skutkovou podstatu nedbalostního trestného činu porušování zákona o právu rodinném (§ 211 zákona č. 140/1961 Sb., § 207 zákona č. 86/1950 Sb.), podle kterého se trestného činu dopouští ten, „kdo při výkonu své duchovenské činnosti nebo podobné náboženské funkce poruší, byť i z nedbalosti, ustanovení zákona o právu rodinném, zejména tím, že vykoná náboženský sňatkový obřad s osobami, které spolu neuzavřely manželství“.

V souvislosti s přípravou nového občanského zákoníku se opět vynořila myšlenka na (znovu)zavedení obligatorního civilního sňatku. Ta byla dokonce prosazena mezi principy nové úpravy¹⁶¹ a posléze i do paragrafovaného znění návrhu občanského zákoníku (§ 529).¹⁶² Tento návrh vyvolal velké kontroverze a diskuse.¹⁶³ Tento krok byl zdůvodňován mj. tím, že „víra je vnitřní záležitostí člověka, je to jeho soukromá záležitost.“¹⁶⁴ **„Až v důsledku odporu části veřejnosti a některých církví a náb. spol. byl návrh změněn**

159 Králíčková, Z. *Glosa k návrhu obligatorního civilního sňatku*. In: Revue církevního práva, 1/2006, s. 62; stejně i Šimáčková, K. *Mlčení českého ústavodávce o institutu manželství*. In: Revue církevního práva 2/10, s. 148.

160 Ustanovení § 261 trestního zákoníku z roku 1961 si zvolil za motto svého příspěvku, ve kterém obhajuje svobodu volby mezi civilním a církevním sňatkem i prof. Ivo Telec. (Telec, I. *Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku*. In: Revue církevního práva, 1/2006, s. 51 a n.).

161 Eliáš, K. - Zuklínová, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s. 159

162 Návrh občanského zákoníku (Část první až čtvrtá). Návrh pracovní komise, Ministerstvo spravedlnosti České republiky, s. 93.

163 Ke kritice návrhu viz např. Horák, Z. *Alternativní forma uzavření manželství v českých zemích ohrožena*; Telec, I. *Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku*; Králíčková, Z. *Glosa k návrhu obligatorního civilního sňatku*. In: Revue církevního práva, 1/2006, s. 39 a n.

164 Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze květen 2008), k § 547 až 547b. K otázce, zda je náboženství skutečně ryze vnitřní záležitostí viz Kříž, J. *Neutralita, nebo nepřátelství? Poznámky ke vztahu státu a náboženství*. In: Revue církevního práva 2/10, s. 163 a n.

tak, aby zůstal zachován současný stav.“¹⁶⁵ Z komparativního hlediska je církevní sňatek upraven jakožto alternativní forma uzavření manželství ve všech 50 státech USA, Kanadě, Indii a dalších zemích Commonwealthu.¹⁶⁶ V rámci EU je možnost uzavřít církevní sňatek s právními účinky zakotvena v 18 státech (Česká republika, Dánsko, Estonsko, Řecko, Španělsko, Irsko, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Litva, Malta, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie a Chorvatsko).¹⁶⁷ Naopak „obligatorní civilní formu si v EU udržely pouze země napoleonovsko-bismarckovské tradice.“¹⁶⁸

V původním návrhu se také nepočítalo s vymezením účelu manželství s odůvodněním, že účel jednoho manželství se údajně liší od jiného a dále s podivuhodným konstatováním, že „zákon nemůže mít a nemá sílu nařizovat v době vzrůstajícího počtu neplodných mužů a žen plození a výchovu dětí jako naplňování účelu manželství.“¹⁶⁹ Tento argument přehlíží skutečnost, že účelem manželství je, mimo jiné, plození a výchova dětí, a to bez ohledu na skutečnost, zda toho bude v konkrétním manželství dosaženo. **V konečné podobě ObčZ** však účel manželství vymezen je. „Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“¹⁷⁰ Pozoruhodná je podobnost s ustanovením Kodexu kanonického práva, podle něž je manželství, jakožto nejvnitřnější společenství muže a ženy, „zaměřené svou přirozenou povahou na *prospěch manželů* a na *plození a výchovu dětí*.“¹⁷¹

Manželství je tedy v ObčZ charakterizováno jako „trvalý“ svazek

165 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 127.

166 Horák, Z. *Alternativní forma uzavření manželství v českých zemích ohrožena*. In: Revue církevního práva, 1/2006, s. 47 a n.

167 Ibid.

168 Tretera, J. R. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 146.

169 Návrh občanského zákoníku (Část první až čtvrtá). Návrh pracovní komise, Ministerstvo spravedlnosti České republiky, s. 93.

170 § 655 ObčZ, věta druhá.

171 Kán. 1055 CIC/1983. K tomu lze podotknout, že hlavní účel manželství není tak proměnlivý, jak se domnívali autoři původního návrhu zákona. Podobně stanovil ve svém kán. 1013, § 1 Kodex kanonického práva z roku 1917 (CIC/1917): „Prvotní účel manželství je *plodit a vychovávat potomstvo*; podružný (secundarius) *vzájemná pomoc a prostředek k ukojení žádostivosti*.“

172 Požadavek trvalosti má kvalitativně odlišit manželství od jiných nemanželských soužití. Zpravidla však trvalost už dnes není chápána jako nerozlučitelnost. Vývojové tendence v západním světě směřují spíše

muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon“.¹⁷³ O účelu manželství bylo již pojednáno výše.

Náležitostmi sňatečného obřadu jsou jeho veřejnost a slavnostnost; vyžaduje se rovněž přítomnost dvou svědků.¹⁷⁴ Ustanovení § 657 následně stanovuje samotnou volbu mezi civilním a církevním sňatkem. Rozlišovacím znakem je to, před kým projeví snoubenci svou vůli vstoupit do manželství.¹⁷⁵

Vznik manželství je upraven následovně: „**Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.**“¹⁷⁶ Ustanovení § 659 stanoví způsob uzavírání manželství: „Manželství se uzavírá tak, že osoba jednající za orgán veřejné moci, anebo osoba, která jedná za orgán oprávněné církve, položí snoubencům jako oddávající otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství; kladnou odpovědí obou snoubenců vznikne manželství. Manželství vznikne i jinak, je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svou sňatečnou vůli.“¹⁷⁷

Místem uzavření manželství je v případě občanského sňatku místo, které k tomu určí orgán veřejné moci provádějící sňatečný obřad. Dle zákona při tom přihlíží k vůli snoubenců.¹⁷⁸ Církevní sňatečný obřad se uskutečňuje na místě určené k tomu vnitřními předpisy oprávněné církve.¹⁷⁹

k zjednodušení úpravy ukončení manželství. Vyskytují se však i opačné tendence, které se snaží naopak manželství jako institut upevnit. Mezi nimi lze uvést zejména tzv. *covenant marriage* (smluvní manželství), které lze uzavřít v některých státech USA. K tomu viz Kříž, J. *Americké smluvní manželství*. In: Právní rozhledy 23/2008, s. 858

173 § 655 ObčZ, věta první.

174 Celkem tedy musí být u uzavírání civilního manželství přítomno alespoň 6 osob (oddávající, matrikář, dva svědci a nupturienti), zatímco u církevního sňatku jen 5 osob (oddávající, dva svědci, nupturienti). Matrikář učiní příslušný zápis až poté, co obdrží protokol o uzavření manželství (§ 666 odst. 2).

175 Pokud tak učiní před orgánem veřejné moci, jde o civilní sňatek (§ 657 odst. 1), pokud před orgánem oprávněné církve nebo náboženské společnosti, jde o církevní sňatek (§ 657 odst. 2).

176 § 656 odst. 1 ObčZ.

177 Výhrada poslední věty § 659 a použije např. na většinu manželství uzavíraných před příslušným orgánem římskokatolické církve. Projevem sňatečné vůle není v tomto případě odpověď „ano“ na otázku oddávajícího, nýbrž slib, který oba snoubenci pronášejí. Nejčastěji je využívána tato podoba slibu: „Já, N., odevzdávám se tobě N., a přijímám tě za manžela/manželku. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponese všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi dopomáhá Bůh. Amen.“ Manželství je tedy uzavřeno složením tohoto slibu druhým snoubencem v pořadí (v praxi to bývá žena).

178 § 663 odst. 1.

179 Např. v římskokatolické církvi se manželství obvykle uzavírá ve farním kostele (kán. 1118 § 1 CIC/1983), a to ve farnosti, kde má (alespoň) jedna ze stran kanonické trvalé nebo přechodné bydliště (kán. 1115

Ustanovení § 671 ObčZ stanoví, že **manželství může uzavřít každý, pokud mu v tom nebrání zákonná překážka** podle § 672 až 676.¹⁸⁰ **Zákonné překážky manželství se rozdělují na dvě skupiny – absolutní a relativní.** V případě absolutní překážky (typicky věk,¹⁸¹ omezená svéprávnost v této oblasti, trvající manželství či registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí) nemůže dotyčná osoba uzavřít manželství s nikým. Naopak v případě relativní překážky nemůže dotyčná osoba uzavřít manželství s touto konkrétní osobou; to však nebrání uzavření manželství s jinou osobou, u níž tyto překážky dány nejsou. Mezi relativní překážky manželství řadíme příbuzenství (absolutně vyloučeno je manželství mezi příbuznými v přímé linii a v pobočné linii mezi sourozenci - totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením)¹⁸² a dále některé formy náhradní péče o dítě (manželství spolu nemohou uzavřít poručník a poručenec, dále dítě a osoba, do jehož péče bylo dítě svěřeno a rovněž pěstoun a svěřené dítě).¹⁸³

Výše uvedené překážky platí jak pro manželství civilní, tak i církevní. Vnitřní předpisy konkrétní církve nebo náboženské společnosti mohou nadto stanovit některá další omezení.¹⁸⁴

Požadavek na stejné podmínky uzavření manželství jako v případě civilního sňatku řeší i značnou rozmanitost a odlišnost úprav uzavření manželství ve vnitřních předpisech církví a náb. spol. Církevní sňatek představuje pouze formu, kterou se uzavírá manželství. Z hlediska českého právního řádu se jím neuzavírá speciální „církevní“ manželství, ve kterém mají manželé odlišná

CIC/1983). V jiném (než farním) kostele a kapli se může uzavřít manželství s dovolením místního ordináře nebo faráře. S dovolením ordináře pak lze uzavřít manželství i na jiném vhodném místě (kán. 1118 § 2 CIC/1983).

180 Blíže zákonným překážkám uzavření manželství viz Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47.

181 Ustanovení § 672 odst. 1 stanoví, že manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný. A contrario tedy manželství může uzavřít nezletilý, který je plně svéprávný. Institut přiznání svéprávnosti soudem v souvislosti s uzavřením manželství upravuje § 30 ObčZ. Procesně je řízení o povolení uzavřít manželství upraveno v § 367 – 370 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

182 § 675 ObčZ.

183 § 676 ObčZ.

184 Typicky v římskokatolické církvi překážka vzniká ze svátosti svěcení (kán. 1087 CIC/1983) či z veřejného doživotního slibu čistoty v řeholní společnosti (kán. 1088 CIC/1983). Pro kompletní přehled jednotlivých překážek v římskokatolické církvi viz Tretera, J. R. *Církevní právo*. Praha: Jan Krigl, 1993, s. 179 a n.

práva a povinnosti, než v případě civilně uzavřených manželství. (Na tom nic nemění skutečnost, že vnitřní předpisy církvi a náb. spol. mohou chápat manželství odlišným způsobem, než ObčZ. Toto odlišné chápání manželství zavazuje manžele ve svědomí, nezpůsobuje však změnu jejich právního postavení v porovnání s jinými manželstvími.)¹⁸⁵

Protože se tedy církevním sňatkem vstupuje do „jednotného“ manželství podle českého právního řádu, vyžaduje ObčZ pro církevní sňatek i totožné podmínky uzavření manželství jako v případě civilního sňatku. Platnost uzavření manželství se tak posuzuje výhradně hledisky ObčZ. Manželství je proto platné i v situaci, kdy bude považováno za neplatné podle vnitřních předpisů církve a náb. spol., avšak současně splňuje požadavky ObčZ na platnost manželství. Naopak platnost manželství z hlediska vnitřních předpisů církve a náb. spol. není relevantní v případě, kdy manželství není platné podle ObčZ. V případě Církve římskokatolické je oddávající vázán kán. 1071 § 1 odst. 2 CIC/1983, podle kterého nelze oddat bez povolení ordináře¹⁸⁶ osoby, jejichž manželství nelze uzнат nebo uzavřít podle norem světského práva. Tím kanonické právo do určité míry recipuje normy světského manželského práva s účelem minimalizovat případy tzv. kulhajících manželství, tedy manželství platných v oboru práva církevního a neplatných v oboru práva světského a naopak.

Ustanovení § 666 odst. 1 ObčZ ukládá snoubencům, kteří zamýšlejí uzavřít manželství formou církevního sňatku, podstoupit tzv. předsňatkové řízení,¹⁸⁷ ve kterém se prokazuje, zda snoubenci splnili všechny požadavky ObčZ pro uzavření platného manželství. Osvědčení o této skutečnosti vydává matriční úřad, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno (srov. § 13 MatrZ a § 666 odst. 1 ObčZ). V důsledku toho podstatná míra odpovědnosti za to, že bude formou církevního sňatku uzavřeno platné manželství, leží na matričním úřadu, a nikoliv na oddávajícím.¹⁸⁸ Dle ustanovení § 677 odst. 2

185 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 123

186 K pojmu ordinář viz Tretera, J. R. - Horák, Z. *Slovník církevního práva*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 95.

187 Blíže k předsňatkovému řízení viz např. Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 66 a n.

188 Srov. Hrdina, A. I. *Náboženská svoboda v právním řádu České republiky*. Praha: Eurolex, 2004, s. 215

je v případě církevního sňatku *náležitostí, na jejímž splnění je třeba bezvýhradně trvat i osvědčení matričního úřadu, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření manželství*, jakož i skutečnost, že *mezi vydáním tohoto osvědčení a uzavřením sňatku uplynula doba nejvýše šest měsíců*.¹⁸⁹ Pokud tedy snoubenci nebudou mít toho osvědčení, případně uzavřou-li manželství po více než šesti měsících od jeho vydání, manželství je zdánlivé (tj. vůbec nevzniklo, *non matrimonium*). Povinností oddávajícího je rovněž do tří pracovních dnů od uzavření manželství doručit matričnímu úřadu, v jehož obvodu bylo manželství uzavřeno, protokol o uzavření manželství.¹⁹⁰ Jde přitom o pořádkovou lhůtu, jejíž nedodržení není spojeno s žádnou sankcí. „Zápis do civilní matriky má pouze *evidenční význam*, neboť manželství vzniká již prohlášením, resp. sňatečným projevem vůle (§ 656 ve spojení s § 659; viz § 11 MatrZ).“¹⁹¹ **Příslušný matriční úřad následně provede zápis manželství do matriční knihy a vydá manželům oddací list, a to do 30 dnů od doručení protokolu.**¹⁹²

Problematiku tzv. násobných sňatků upravuje § 670 ObčZ. Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky (odst. 1). Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek (odst. 2).

Zvláštní právo ani úprava v ObčZ se nijak nedotýkají *svobody církvi a náb. spol.* (i těch, kterým nebylo oprávnění k výkonu zvláštního práva přiznáno, i církvi a náb. spol. neregistrovaných) *vykonávat svatební náboženské úkony*.¹⁹³ V takovém případě se však nejedná o církevní sňatek ve smyslu § 658 odst. 2 ObčZ, ale o náboženský úkon (obřad, bohoslužbu) bez právních důsledků.

189 V dřívější úpravě (§ 4b odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině) to byly tři měsíce.

190 § 666 odst. 2 ObčZ.

191 Hrušáková, M. - Králíčková, Z. - Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 27.

192 § 7 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

193 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 125 a n.

X. ZPOVĚDNÍ TAJEMSTVÍ

Ustanovení § 7 odst. 1 písm. f) CírkZ zakotvuje zvláštní právo **zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství** nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. Toto zvláštní právo může být přiznání, je-li povinnost mlčenlivosti tradiční součástí učení církve a náb. spol. nejméně 50 let.

Věrouka, pastorační praxe i vnitřní předpisy valné většina církví a náb. spol. znají různé způsoby **vyznání hříchů za účelem jejich odpuštění** anebo nejrůznější druhy rozhovorů, kterými se věřící dělí s duchovními, příp. jinými osobami, o své záležitosti soukromého charakteru. Aby byla zajištěna diskretnost těchto duchovních úkonů, zapovídají zpravidla církve a náb. spol. osobám na nich účastným vyrazit obsah těchto rozhovorů.

Typickým příkladem je Církev římskokatolická a její svátost smíření (**pokání, obrácení, zpovědi**). Z důvodu ochrany nejintimnější sféry kajícího a posvátnosti celého úkonu (dle církevního učení ve svátosti smíření prostřednictvím osoby kněze díky tzv. apoštolské posloupnosti¹⁹⁴ udílí odpuštění hříchů sám Ježíš Kristus) jsou kněží, coby udělovatelé svátosti smíření, vázáni **absolutně neporušitelným zpovědním tajemstvím**.¹⁹⁵ Absolutní neporušitelnost zpovědního tajemství dokládají v katolické tradici i osoby mučedníků, kteří raději zvolili smrt, než aby vyrazili obsah zpovědi; patří mezi ně i čeští svatci sv. Jan Nepomucký a sv. Jan Sarkandr. I v současném církevním právu je důsledkem přímého vyjádření zpovědního tajemství trest exkomunikace *latae sententiae*,¹⁹⁶ tj. již oním vyjádřením, bez nutnosti tuto exkomunikaci vyhlásit; odpuštění tohoto prohřešku se řadí mezi tzv. papežské rezerváty,¹⁹⁷

194 K pojmu apoštolská posloupnost viz Tretera, J. R. - Horák, Z. *Slovník církevního práva*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 22.

195 „Svátostné zpovědní tajemství je neporušitelné; proto nesmí zpovědník nic vyrazit na kajícího ani slovem, ani žádným jiným způsobem a z žádného důvodu.“ Srov. kán 983 § 1 Kodexu kanonického práva (CIC/1983).

196 Kán. 1388 § 1 (CIC/1983).

197 Pro přehled papežských a biskupských rezervátů viz např. Tretera, J. R. *Církevní právo*. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 1993, s. 203.

což znamená, že jej může odpustit jen papež (resp. Apoštolský stolec).

Ochrana kajícího formou zpovědního či obdobného tajemství je zakotvena i ve vnitřních předpisech celé řady jiných církví a náb. spol., přestože ty zpravidla nepraktikují individuální formu zpovědi. Např. v evangelických církvích nemá zpověď povahu jedné ze svátostí, ale služby v oblasti pastýřské péče, a není ani vykonávána jednotnou liturgickou formou; i v tomto případě se však jedná o rozhovor o nejnaternějších a nejintimnějších záležitostech člověka. Podle učení Církve československé husitské je pokání svátost, kterou se věřící obec připravuje ke svátosti večeře Páně soukromým zpytováním svědomí, lítostí nad hříchy, smířením s Bohem i s bližními, předsevzetím nového života v Kristu a společnou zpovědí; jako součást této svátosti je možná také zpověď soukromá.¹⁹⁸

Za doby komunistického totalitního režimu nebyla povinná mlčenlivost duchovních státem uznána. Duchovní měli stejnou povinnost vypovídat v zákonem stanovených případech jako kterékoliv jiné osoby, a to i v případech, které byly chráněny zpovědním či jiným obdobným tajemstvím.

Otázka, zda podmínkou pro přiznání oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva je **zvláštní třída duchovních** v církvi a náb. spol., byla předmětem sporu mezi Ministerstvem kultury a Náboženskou společností Svědkové Jehovovi. O návrhu na přiznání oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva podle § 28 odst. 1 CírkZ rozhodlo Ministerstvo kultury v jejím případě negativně, neboť ve svém základním dokumentu uváděla, že nemá duchovní ve smyslu § 7 odst. 1 písm. f) CírkZ. K obdobnému závěru dospěly i soudy ve správním soudnictví a nakonec i Ústavní soud ve svém usnesení sp. zn. II. **ÚS 331/06** ze dne 6. března 2008. Správní soudy postupovaly dle Ústavního soudu konformně, jestliže vyšly z účelu a smyslu institutu zvláštního práva podle § 7 odst. 1 písm. f) CírkZ a dovodily, že **tento institut je omezen na osoby, které v příslušné církvi a náb. spol. představují jas-**

198 Církev Československá husitská. *Základy víry Církve československé husitské se stručným komentářem: přijaté na 1. zasedání VI. sněmu dne 17. října 1971 jako oficiální nauková norma ve znění...* Praha: Církev československá husitská, 2014, s. 135 a n.

ně identifikovatelnou a definovanou skupinu zřetelně vymezenou oproti ostatním členům jednak v registrovaném základním dokumentu podle zákona a zpravidla také ve vnitřních předpisech církve a náb. spol., a která je takto vnímána i třetími osobami, orgány činnými v trestním řízení, správními orgány apod.

Povinnost mlčenlivosti duchovních respektují i další právní předpisy. Např. v *trestním řízení* platí, že svědek nesmí být vyslýchán tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti zproštěn tím, v jehož zájmu tuto povinnost má (§ 99 odst. 2 TrŘ). Doslovně stejná úprava ochrany povinnosti mlčenlivosti platí i ve *správním řízení* (§ 55 odst. 3 SpŘ).

Duchovní oprávněných registrovaných církví a náb. spol. se také nemožnou dopustit trestného činu neoznámení trestného činu (§ 368 TrZ), dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.

Respekt ke zpovědnímu tajemství není v českém právním řádu úplný.¹⁹⁹ Zvláštním právem zachovávat povinnost mlčenlivosti totiž není dotčena povinnost přezkázat trestný čin. Ta je zakotvena ustanovením § 367 trestního zákoníku, který vymezuje skutkovou podstatu trestného činu *nepřekázení trestného činu*. I pro duchovního tak platí, že jestliže se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin,²⁰⁰ má povinnost spáchání nebo dokončení takového trestného činu přezkázat, jinak se sám dopouští trestného činu.²⁰¹ Přezkázat trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.

199 Podrobněji viz např. Hrdina, A. I. Náboženská svoboda v právu České republiky. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 223 a n.

200 Ovšem pouze takový trestný čin, který je výslovně uveden ve výčtu v § 367 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

201 „Vychází z konstrukce, že zpovědník je povinen zachovat mlčení pouze o tom, co penitent už spáchal, ale nebere (a sotva může brát) zřetel na to, že zpovědník nesmí na kajícího vyzradit nic a z žádného důvodu („nefas est quavis de causa aliquatenus prodere paenitentem“), přitom nezáleží na tom, zda mu dal nebo musel odepřít svátostnou absoliaci apod.“ – Hrdina, A. I., *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 232.

Judikatura soudů poukazuje na to, že osoba musí mít reálnou možnost přezkázat spáchání trestného činu.²⁰² Nad to nesmí v oznámení trestného činu bránit některá z překážek, mezi kterými zákon uvádí také „jinou závažnou újmu“.²⁰³ Ve vztahu k duchovnímu vázanému zpovědním (či jiným obdobným tajemstvím) lze podle našeho názoru uvažovat o tom, že jeho porušením by si způsobil jinou závažnou újmu (například trest exkomunikace).²⁰⁴

202 K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2009, sp. zn. 11 Tdo 541/2009.

203 Kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li trestný čin přezkázat bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání. Uvedení osoby blízké v nebezpečí trestního stíhání však nezbavuje pachatele trestní odpovědnosti, týká-li se nepřekázení trestného činu vlastizrady (§ 309), rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), sabotáže (§ 314), vyzvědačství (§ 316), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§ 402), agrese (§ 405a), přípravy útočné války (§ 406), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411), válečné krutosti (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414) a zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3.“ § 367 odst. 2 trestního zákoníku.

204 Tento názor není prozatím judikatorně ověřen. V teoretické rovině je rozpracován v Bubelová, K. *Zpovědní tajemství versus oznamovací povinnost*. In: Trestní právo, ročník IV., č. 4/1999, s. 10 – 14, kde se mimo jiné uvádí: „Následky církevního trestu, který stíhá porušitele zpovědního tajemství (exkomunikace), zasahují samou podstatu věřícího člověka, kněze pak zvláště. Z duchovního hlediska je exkomunikace natolik bolestný zásah a přísný trest, že věřící jej bude považovat nikoliv jen za újmu závažnou, ale nejzávažnější. [...] Mimo duchovní újmu není u exkomunikace zanedbatelný ani aspekt řeckně materiální, neboť [...] exkomunikovaný pozbývá nárok na užitek z hodností, úřadu a penze v církvi.“

XI. FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL.

Zvláštní právo podle § 7 odst. 1 písm. c) CírkZ **umožňovalo registrované církvi** a náb. spol. „**být financována** podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností“. Tímto zvláštním právním předpisem byl **zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem**, ve znění pozdějších předpisů. Výše uvedené zvláštní právo bylo spolu s jmenovaným zákonem zrušeno ke dni 1. ledna 2013 v souvislosti s nabytím účinnosti MajVyr.

Státní podíl na financování církví a náb. spol. má na našem území dlouhou tradici. Již v době Rakousko-Uherska přispíval stát římskokatolickým duchovním formou tzv. **kongruy**. Kongrua představovala státní doplatek k příjmům duchovního, jestliže ty byly nepostačující. O jejím přiznání a výši rozhodoval na základě přiznání o příjmech a výdajích zemský úřad individuálně. Duchovní evangelických církví na kongruu nárok neměli. Jejich církve byly podporovány formou státních dotací.²⁰⁵

Obdobný systém převzala i první Československá republika.

Zákon č. 218/1949 Sb. byl přijat těsně po nástupu komunistického totalitního režimu, a to v souvislosti s odnětím veškerého církevního majetku.²⁰⁶ Po roce 1989 byl zbaven represivních ustanovení, i nadále ovšem zůstal v platnosti a církve a náb. spol. byly podle něj financovány až do konce roku 2012. Z předpisu totalitního státu, jehož účelem mělo být prohloubení finanční závislosti církví a náb. spol. na státu a který byl **nástrojem perzekuce**, se novelizací stal předpis, podle kterého demokratický právní stát garantující svobodu náboženského vyznání finančně podporuje církve a náb. spol., jejichž

²⁰⁵ Podrobněji k institutu kongruy a dělení církví na kongruální, dotační a ostatní viz Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 113

²⁰⁶ K tomuto zákonu viz Tretera, J. R. *Zákony o církvích ze 14. října 1949 a likvidace autonomie církví v Československu v letech 1948-1950*. In: *Revue církevního práva* 2/15, s. 69 a n.; Jäger, P. *Svoboda vyznání a právní poměry církví a náboženských společností v letech 1948-1989*. In: Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, s. 783 a n. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>.

nezávislé působení zaručuje. Systém financování se přitom takřka nezměnil. Protože již z povahy věci je taková přeměna takřka nemožná, způsobovalo financování církví a náb. spol. podle zákona č. 218/1949 Sb. nemalé obtíže nejen církvím a náb. spol., ale i státní správě.

Stát poskytoval církvím a náb. spol. na základě zákona č. 218/1949 Sb. prostředky na

- a) **osobní požitky duchovních** včetně zákonného pojistného, aniž by však duchovní byli zaměstnanci státu,
- b) **provozní náklady** ústředí církví a náb. spol. a
- c) **opravy církevního majetku**.

Tyto prostředky se poskytovaly registrovaným církvím a náb. spol., kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv, jestliže o to církve a náb. spol. požádala. Samotné přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv (příp. zvláštního práva podle § 7 odst. 1 písm. c) CírkZ) tudíž nestačilo, je třeba, aby církve a náb. spol. o poskytování prostředků požádala. Takové žádosti byl ovšem stát povinen vyhovět.

Osobní požitky duchovních (§ 3 zákona č. 218/1949 Sb.) tvořily základní plat, hodnostní přírůstek a odměna za vyšší výkon. Jejich výši a podmínky přiznání stanovilo nařízení vlády č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností.

Podle § 8 odst. 1 zákona č. 218/1949 Sb. hradil stát církvi a náb. spol. řádné *věcné náklady* spojené s výkonem bohoslužeb a jiných náboženských úkonů i s církevní administrativou. *Příspěvky na opravy církevního majetku* poskytoval stát na základě § 11 odst. 1 zákona č. 218/1949 Sb. Podle tohoto ustanovení přešel veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami na stát. Patronát byl právní vztah, ve kterém měl patron materiální povinnosti ve vztahu k určitému církevnímu majetku (např. kostelu, faře apod.), zpravidla výměnou za vliv na personální obsazení. Patronát

nátní práva zanikla na našem území nejpozději k 31. 12. 2012.²⁰⁷

Zákon č. 218/1949 Sb. neupravoval jiné tituly financování církví a náb. spol., jakými jsou např. financování církevního školství, církevních kulturních památek, zdravotnických zařízení, zařízení sociálních služeb apod. **V těchto případech nelze hovořit přímo o financování církví a náb. spol., neboť stát poskytuje finanční příspěvky na podporu určité činnosti, bez ohledu na to, kdo ji vykonává.**

Zákon č. 218/1949 Sb. byl v prostředí demokratického právního státu již zcela nevyhovující, a to nikoliv jen z důvodu zastaralého pojmosloví.

Problematická byla i právní konstrukce poskytování osobních požitků duchovních. Duchovní byli (a jsou) zaměstnanci církví a náb. spol., tj. nárok na úhradu jejich osobních požitků byl (a je) soukromoprávním nárokem vůči církví a náb. spol. Finanční prostředky na osobní požitky duchovních ovšem poskytoval církvím a náb. spol. stát (dnes již poskytuje jen příspěvek na činnost, a to po přechodnou dobu, viz dále). Církev a náb. spol. se tak dostaly do pozice prostředníka, který nad to nemusí být vždy schopen plnit řádně své závazky. Vůči svým duchovním měly povinnost vyplatit osobní požitky ve výši stanovené nařízením vlády č. 566/2006 Sb.; od státu ovšem obdržely prostředky, jejichž celkový rozsah mohl dostávat do kolize s limitovaným státním rozpočtem, a které tak nutně nemusí postačovat na úhradu osobních požitků podle předmětného nařízení vlády.

Přijetí MajVyr bylo proto nezbytné nejen kvůli restituci majetku, k němuž měly církevní subjekty legitimní očekávání (k tomu viz kapitola XII), ale také kvůli změně způsobu financování církví. **MajVyr** tak není čistě restitučním předpisem, ale **má dva hlavní cíle**, k jejichž realizaci má sloužit – 1) **náhradu některých majetkových křivd spáchaných komunistickým režimem v rozhodném období na církvích a náboženských společnostech a 2) dosažení finanční nezávislosti církve a státu.** Protože však jde o obrovskou

207 Pro vývoj patronátního práva ve 20. století viz např. Valeš, V. - Bejvančická, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 92 a n.

koncepční změnu, zakotvuje § 17 MajVyr mechanismus, kterým bude stát po dobu 17 let přispívat na podporu činností dotčených církví a náboženských společností. V prvních třech letech se bude výše příspěvku rovnat částce poskytnuté dotčené církvi podle zákona č. 148/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem za rok 2011. Od čtvrtého roku přechodného období se bude příspěvek každoročně snižovat o 5% částky vyplacené v prvním roce přechodného období. Příspěvek se vyplácí na kalendářní rok popředu, a to vždy nejpozději k 31. lednu příslušného roku a není předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění.

FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ A NÁB. SPOL. Z KOMPATIVNÍHO POHLEDU

Praxe financování církví a náb. spol. se v různých zemích liší a je velmi pestrá. Ani v Evropské unii nelze nalézt dva totožné modely. Jednotlivé způsoby státní finanční podpory církví a náb. spol. bývají produktem bohaté minulosti vzájemných vztahů mezi státem a církvemi a náb. spol. „Konfesní právo každého z těchto států je svébytným, na dějinné tradici jednotlivých národů založeným právním odvětvím. Jednotlivé právní řády dnes ovšem více než v minulosti ovlivňují jeden druhý, respektive zákonodárci v jednotlivých zemích hledají, které prvky financování církví zavedené v jiné zemi by mohli použít pro vlastní stát. Co však je všem státům společné, je skutečnost, že všechny finančně podporují činnosti církví, ať již přímo nebo alespoň nepřímo, ať z velké nebo alespoň jen z malé části.“²⁰⁸

Obecně lze zdroje financování církví a náb. spol. rozdělit na vlastní a z veřejných prostředků. Mezi vlastní zdroje se řadí sbírky a dary, církevní (členské) příspěvky bez veřejné závaznosti, církevní daň (tu pro církev a náb. spol. od jejich členů vybírá stát, platí se v Německu, Finsku, Švédsku, Dánsku), církevní příspěvky s veřejnou závazností (tj. ze zákona povinné, vy-

208 Tretera, J. R. *Financování církví v zemích Evropské unie*. In: Kříž, J. (ed.) *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie*. Religion and Public Authority in European Union Countries. Praha: Ministerstvo kultury, 2009, s. 78-85.

bírané církví, platí se v Rakousku), církevní poplatky vybírané v souvislosti s některými náboženskými úkony a výnosy církevního majetku.²⁰⁹ Veřejnými zdroji financování církví a nábož. spol. pak bývají dotace na platy duchovních (Belgie, Lucembursko, Dánsko, Slovensko), hrazení platů vojenských a vězeňských kaplanů, hrazení platů nemocničních kaplanů a kaplanů sociálních zařízení, financování školní výuky náboženství, financování církevního školství, podpora vysokých škol teologického zaměření, příspěvky na stavbu a údržbu církevních objektů, systém daňových úlev, daňové asignace.²¹⁰

209 Kříž, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 119.

210 Tretera, J. R. *Financování církví v zemích Evropské unie*. In: Kříž, J. (ed.) *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Religion and Public Authority in European Union Countries*. Praha: Ministerstvo kultury, 2009, s. 78-85.

XII. MAJETKOVÉ VYROVNÁNÍ STÁTU A CÍRKVÍ

Dne **25. února 1948** došlo k vyvrcholení postupného procesu, v jehož důsledku **převzala moc v Československé republice komunistická strana**. Komunistická strana Československa, která zastávala v totalitním státě vedoucí úlohu. Cílená a systematická **destrukce vlastnického práva**²¹¹ **se nevyhnula ani církvím** a náboženským společnostem. Komunistický režim spatřoval v církvích a v jejich hospodářské soběstačnosti překážku před totalizací společnosti.

Od počátku, kdy komunistický režim uchvátil moc ve státě, docházelo k **odnímání církevního majetku**. Dělo se tak na základě aplikace právních norem z doby před rokem 1948 anebo na základě nově přijatých zákonů či podzákonných předpisů. Majetek církví byl v řadě případů odejmut rovněž na základě opatření provedených mimo rámec tehdy platných právních předpisů nebo v přímém rozporu s nimi. Proti těmto mocenským zásahům do vlastnických práv náboženských subjektů **neexistovala žádná účinná právní ochrana** v soudním či správním řízení, neboť totalitní stát využíval soustavu těchto orgánů jako prostředek k represí a potlačování náboženské svobody.

Komunistický režim nikdy nepochyboval o tom, že majetek, který církvím odnímá, je jejich plnohodnotným vlastnictvím.²¹² V diskusích o přijetí restitučního zákona ve prospěch církví se ovšem objevily i názory, že ve skutečnosti církev majetek nikdy nevlastnila. Tento argument byl však často užíván jen účelově a bez posouzení všech relevantních skutečností, a tak nemohl obstát.²¹³

211 Ke komunistickému chápání majetku a k různým formám vlastnictví viz např. Šimíček, V. – Kysela, J. *Ústavní právo*. In: Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, s. 311 a n. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>; Bělovský, P. *Občanské právo*. In: Ibid, s. 440 a n.

212 „Majetek církví a náboženských společností a jejich právnických osob byl ve stanoviscích nejvyššího soudu i generální prokuratury prohlášen ex pressis verbis za předmět soukromého vlastnictví.“ (Hrdina, A. I. *Církevní majetek – vlastnictví veřejné, nebo soukromé?* In: Kolář P. - Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 13.

213 K tomu viz posudky vyžádané Ministerstvem kultury v roce 2007: Odborný posudek Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky, Odborný posudek Masarykovy univerzity: K problematice vlastnictví kato-

Církev byly zbaveny veškeré materiální a finanční základny a byly na základě zákona o hospodářském zabezpečení církví státem odkázány výhradně na příjmy ze státního rozpočtu. Tento zákon umožňoval vznik a prohloubení přímé ekonomické závislosti církví na státu a výkon kontroly a represe, a to mj. prostřednictvím institutu státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti.

Otázka restitucí církevního majetku (majetkového vyrovnání státu a církví) začala být řešena vzápětí po demokratické revoluci z listopadu 1989.²¹⁴ V roce 1990 a 1991 přijalo Federální shromáždění tzv. **výčtové zákony**,²¹⁵ kterými byly do vlastnictví některých právnických osob Církev římskokatolické navráceny některé soubory nemovitostí (jednalo se zejména o budovy klášterů, nikoli o hospodářské pozemky).²¹⁶ Smyslem předpisu bylo umožnit řeholním řádům a kongregacím obnovení jejich činnosti²¹⁷ ještě před přijetím obecného restitučního zákona, kterým měla být otázka původního majetku církví vyřešena komplexně. Obecný restituční předpis byl skutečně navržen, jeho schválení v roce 1992 zabránila slovenská část Sněmovny národů Federálního shromáždění.

Po rozdělení Československa docházelo v České republice k částečnému navrácení majetku církvím v letech 1996 až 1998 tzv. **exekutivní cestou**, tj. převodem majetku na základě rozhodnutí vlády.²¹⁸ Tímto způsobem bylo vydáno malé množství nehospodářského – většinou kultovního, pastoračního – majetku.²¹⁹

Po roce 1998 byly započaty práce na řešení majetkového narovnání formou výčtového zákona, který by obsahoval výčet všech individuálně určených nemovitostí, které se vydávají. V první fázi bylo zamýšleno vydávat kultovní objekty. Mnohé státní instituce poukazyvaly na nereálnost takového plánu; nesouhlasily s ním ani některé církve. Ani následující pokusy z let 2004 a 2005 nebyly úspěšné a otázka nápravy některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem v době nesvobody je tak stále nevyřešená.

Jedním z důsledků nevyřešené nápravy majetkových křivd je skutečnost, že i nadále zůstával v účinnosti § 29 zákona o půdě (**blokační paragraf**), podle kterého: „*Majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku*“. Blokace těchto majetků způsobuje závažné problémy, a to zejména městům a obcím, kde je v některých případech zcela znemožněna individuální bytová i podnikatelská výstavba, anebo dochází ke zhoršování technického stavu nemovitostí apod.

V roce 2008 předložila vláda Mirka Topolánka Poslanecké sněmovně **návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společenstvy**. Jednalo se o jediný návrh obecného zákona o restituci církevního majetku od roku 1992, který byl do té doby (tj. téměř 19 let od sametové revoluce!) vládou schválen.

Návrh kombinoval prvky naturální restituce formou obecného restitučního zákona a paušální finanční náhrady za nevydáváný majetek. Vycházel z následujících principů: (1) **Naturální vydání** hospodářského i nehospodářského majetku mělo být umožněno řeholním řádům a kongregacím Církev římskokatolické. (2) Ostatním částem Církev římskokatolické (tj. diecézím, farnostem apod.) a dalším církvím mělo být umožněno vydání majetku pouze v případě majetku kultovního a jiného nehospodářského majetku. (3) Zbylý původní církevní majetek se neměl vydávat; jednotlivé církve za něj měly obdržet **paušálně určenou finanční náhradu** ve výši 83 mld. Kč (tj. cca 3,3 mld. EUR). Tato finanční náhrada se měla vyplácet po dobu 60 let za současného úročení ve výši 4,85 % p.a.

lické církve a restituci církevního majetku, Ústavněprávní analýzu Masarykovy univerzity v Brně - Právnické fakulty a Odborný posudek Západočeské univerzity v Plzni - Fakulty právnické. In: Kolář P. - Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 72 a n.

214 Historie vzájemných jednání mezi státem a církvemi o této otázce je podrobně popsána v *Hrdina, I. A. Vztahy státu a církve v České republice v letech 1990–1999*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007; a v *Valeš, V. Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989*. Brno: Moravsko-slezská křesťanská akademie, 2009.

215 Blíže k tzv. výčtovým zákonům viz Kříž, J. - Valeš, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společenstvy. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck 2013, s. 44 a n.

216 K těmto zákonům viz např. VALEŠ, V. - BEJVANČICKÁ, A. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 101 a n.

217 Srov. např. Jäger, P. - Chocholáč, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společenstvy. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XV.

218 Vláda Václava Klause byla totiž v té době menšinová a napříč politickým spektrem neexistoval na přijetí obecného zákona o restituci církevního majetku konsensus.

219 Šlo jen o několik desítek budov (Jäger, P. - Chocholáč, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společenstvy. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XVII).

Osobami povinnými vydat majetek v naturální restituci měl být pouze stát a státní organizace, nikoliv fyzické osoby, osoby právnické soukromého práva či obce a kraje.

Součástí návrhu zákona měl být i způsob **ukončení státního financování** platů duchovních. Příspěvek státu na činnost církví měl každým rokem o 5 % klesat, až po 20 letech měl být přestán vyplácen.²²⁰

Návrh vlády Mirka Topolánka nebyl Poslaneckou sněmovnou zamítnut ani vrácen k přepracování, ale došlo k přerušení a odročení projednání.²²¹ Zřízena byla Dočasná komise pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náb. spol., ve které byli zastoupeni vládní i opoziční poslanci. Ta po téměř roční práci doporučila návrh zákona zamítnout.²²²

Individuální postup, při kterém by církve a náb. spol. usilovaly o **vydání svého historického majetku soudní cestou**, byl v té době poměrně účinně vyloučen judikaturou soudů, která odkazuje na legitimní očekávání církví a náb. spol., že zákonodárce nakonec svůj příslib splní a přijme zákon, kterým historický majetek církví a náb. spol. vypořádá.²²³ Nicméně dílčí posuny v judikatuře Ústavního soudu v poslední době dávaly naději, že v případě že zákonodárce bude i nadále porušovat svůj ústavní závazek takový právní předpis vydat, budou soudy k individuálním majetkovým nárokům církví a náb. spol. otevřenější (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 663/06 ze dne 24. června 2009 a sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010).

Ústavní soud tak opakovaně judikoval, že církve mají ke svému histo-

220 Blíže k procesu přípravy návrhu zákona viz Kříž J. *Postup zpracování návrhu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi*. In: Kolář P. - Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 52-59.

221 30. schůze, hlasování č. 129, 29. 4. 2008, 20.22 hod, www.psp.cz (citováno 5. 1. 2013).

222 Srov. podrobněji Kříž, J. - Valeš, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck 2013, s. 50.

223 K podrobné analýze judikatury Ústavního soudu ohledně nároků církevních subjektů do roku 2010 viz Jäger, P. *Příslib zákonodárce přijmout restituční zákon v judikatuře Ústavního soudu*. *Jurisprudence*, 2010, č. 2, s. 3-10.

rického církevnímu majetku²²⁴ **legitimní očekávání**²²⁵ a stát mám povinnost majetkové vypořádání (vyrovnání) provést. Dne 1. července 2010 Ústavní soud vydal nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07, podle kterého **dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, je protiústavní** a porušuje čl. 1 Ústavy České republiky, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.²²⁶

Zřejmě i v reakci na výše uvedený nález Ústavního soudu uvedla vláda Petra Nečase vzniklá po volbách v roce 2010 ve svém Programovém prohlášení: „Cílem vlády je co nejdříve uzavřít otázku vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi tak, aby mohly být napraveny některé křivdy, a církve a náboženské společnosti mohly tak plnit své funkce nezávisle na státu.“²²⁷

V roce 2011 zřídila koaliční vláda premiéra Petra Nečase novou Komisi pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náb. spol. Komise se rozhodla použít jako podklad pro svoji činnost i pro další jednání s církvemi a náb. spol. návrh zákona schválený vládou v roce 2008.

Po dohodě se zástupci církví a náb. spol. byly však některé z klíčových parametrů majetkového vyrovnání upraveny. Především byl změněn poměr

224 Majetek ve smyslu Dodatkového protokolu č. 1 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod zahrnuje „jak existující majetek, tak majetkové hodnoty včetně pohledávek, na jejichž základě oprávněný subjekt může tvrdit, že na jejich splnění má přinejmenším legitimní očekávání.“ (Šimáčková, K. *Ústavněprávní analýza*. In: Kolář P. - Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 90 a n.).

225 Blíže k otázce legitimního očekávání církví a jejich právnických osob na navrácení majetku viz např. Šimáčková, K. *Ústavněprávní analýza*. In: Kolář P. - Kříž, J. (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 90 a n.; Kříž J. *Restituovat, nebo ne? Poznámky k legitimnímu očekávání církevních subjektů*. In: *Právní rozhledy* 6/2012, s. 197-204.

226 Podrobnější rozbor tohoto rozhodnutí a jeho dosahu viz Kříž, J. *Restituovat nebo ne? Poznámky k legitimnímu očekávání církevních subjektů*. In: *Právní rozhledy* 6/2012, s. 197 a n.

227 Programové prohlášení vlády ze dne 4. srpna 2010; kapitola Kultura, poslední odstavec, s. 29, dostupné zde: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.

mezi výší finanční náhrady a množstvím majetku vydávaným formou naturální restituice. V důsledku toho se změnil okruh majetku určeného k vydání. Nadále již nemělo dojít k úplné naturální restituci řeholních řádů a kongregací Církve římskokatolické. Určujícím kritériem pro vydávání majetku hospodářské povahy se stal současný právní stav: k vydávání byl určen veškerý hospodářský majetek, který mohou vydat povinné osoby Pozemkový fond České republiky a Lesy České republiky, s.p.²²⁸ Pokud jde o majetek nehospodářské povahy, zůstal zachován princip jeho vydávání pouze v omezených případech vymezených účelovou určeností takového majetku.

Ruku v ruce se změnou rozsahu a struktury majetku určeného k vydávání došlo ke změně výše finanční náhrady, a to na 59 mld. Kč.

Nové parametry majetkového vyrovnání byly projednány s církvemi a náb. spol. a následně je vláda schválila svým usnesením č. 719 ze dne 27. 9. 2011. Z takto schváleným parametrů vycházelo Ministerstvo kultury při přípravě návrhu zákona, byť již v průběhu tvorby návrhu zákona došlo bylo usnesení vlády v dílčích případech prolomeno (například rozšířením okruhu nevydávaného majetku).

Návrh zákona následně vláda schválila svým usnesením č. 21 ze dne 11. 1. 2012. Zákon byl projednáván Parlamentem České republiky takřka po celý rok 2012 a jeho osud byl od počátku nejistý. Přes zamítavé stanovisko Senátu na návrhu nakonec Poslanecká sněmovna setrvala a 8. 11. 2012 návrh schválila. Prezident České republiky ponechal návrh zákona bez podpisu, současně však nevyužil svého práva suspenzivního veta.²²⁹

228 Kříž, J. - Valeš, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 51.

229 Srov. *Odůvodnění nepodpisu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi*, dostupné z www.klaus.cz [citováno 22-11-2012]. Pozoruhodné je, že ve svém dopise zaslaném předsedkyni Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR prezident uvedl jméno zákona v podobě, pod kterým byl návrh projednáván v době Topolánkovy vlády: „o zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženskými společnostmi v době nesvobody, o vypořádání majetkových vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi)“.

ZÁSADY MAJETKOVÉHO VYROVNÁNÍ

Majetkové vyrovnání mezi státem a církvemi a náb. spol., jak je upraveno tímto zákonem, lze vystihnout několika obecnými zásadami. Tou nejzákladnější je zásada řešení vypořádání historického majetku ve vzájemné závislosti s majetkovým oddělením církví a náb. spol. od státu. Ačkoliv jde o dvě věcné otázky, které spolu bezprostředně nesouvisí, zákon je řeší společně a ve vzájemné závislosti. Způsob řešení lze vystihnout zásadou kombinace naturální restituice a poskytnutí finančního plnění.²³⁰ V důsledku tohoto přístupu však nelze jednoznačně odlišit postupy, kterými je vypořádáván historický majetek církví a náb. spol., a postupy, kterými se směřuje k dosažení stavu majetkové odluky, tj. ukončení financování církví a náb. spol. státem.

Vydávání věcí podle MajVyr je ovládáno následujícími zásadami:

- zásada časové uzavřenosti (rozhodného období): vydávají se pouze věci, které se staly předmětem majetkové křivdy v rozhodném období stanoveném § 1 MajVyr;²³¹ účelem zákona není řešit vztahy, které zacházejí do hlubší minulosti;²³²
- zásada ochrany fyzických a právnických osob (vydávání věcí z majetku státu): povinnou osobou k majetkové restituci jsou pouze organizační složky státu či subjekty, které jsou oprávněny hospodařit s majetkem státu nebo vykonávat jeho správu; tím se respektuje zájem na tom, aby zmírňováním křivd minulosti nebyly způsobeny křivdy nové, bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy a aby povinné osoby nenesly nepřiměřené břemeno;²³³

230 K otázkám finančního plnění a naturální restituice viz dále.

231 Jde o období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990.

232 Obavy, že by MajVyr prolomil Benešovy dekrety, jsou tedy tímto rozptýleny. Kromě nastavení rozhodného období je z restituice výslovně vyloučen majetek, který byl zkonfiskován na základě dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. (§ 8 odst. 1 písm. h) MajVyr). „Zákon o majetkovém vyrovnání představuje [ve vztahu k potenciálnímu prolomení Benešových dekretů, pozn. JK] přísnější úpravu než dřívější restituční předpisy.“ (Jäger, P. *Církevní restituice a Benešovy dekrety*. In: *Melior est acquisitio scientiae negotiatione argenti. Pocta Prof. Ignácovi Antonínovi Hrdinovi, O.Praem. k šedesátým narozeninám*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2013, s. 89

233 K tomu srov. Bobek M. *Ochrana majetku (čl. 1 Protokolu č. 1)*. In: Kmec, J. - Kosař, D. - Kratochvíl, J. - Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1291

- *zásada uzavřeného okruhu restitučních titulů*: restituční tituly, tj. skutečnosti vedoucí k majetkovým křivdám, které představují jednu z podmínek pro vydání věci (§ 7, 8 MajVyr) jsou dány kogentním taxativním výčtem obsaženým v § 5 MajVyr;²³⁴
- *zásada diferencovaného přístupu k povinným osobám*: ta je vyjádřena rozdílem mezi rozsahem vydávaných věcí podle § 7 a podle § 8 MajVyr;
- *zásada zániku restitučního nároku v důsledku nedodržení lhůty pro jeho uplatnění*: podle § 9 odst. 1 a § 10 odst. 1 MajVyr oprávněná osoba může povinnou osobu vyzvat k vydání věci pouze ve lhůtě 12 měsíců ode dne nabytí účinnosti MajVyr, po té nárok oprávněné osoby zanikne;
- *zásada neposkytování náhradních restitucí a individuálních finančních náhrad*: zákon neposkytuje oprávněné osobě právo na náhradní

²³⁴ Skutečnostmi, v jejichž důsledku došlo v rozhodném období k majetkovým křivdám, jsou

- a) odnětí věci bez náhrady postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy, nebo podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě),
- b) odnětí věci podle zákona č. 185/1948 Sb., o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné péče, zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, zákona č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), zákona č. 125/1948 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku, a zákona č. 124/1948 Sb., o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení,
- c) úkony učiněné Náboženskou matiči, jimiž nakládala s majetkem, který nevladnula, zejména při postupu podle vyhlášky č. 351/1950 Ú. l. l., o převzetí správy některých majetkových podstat náboženským fondem,
- d) dražební řízení provedené zkrácenou formou na úhradu pohledávky státu,
- e) darovací smlouva, pokud k darování došlo v tísní,
- f) kupní smlouva, pokud k uzavření kupní smlouvy došlo v tísní nebo za nápadně nevýhodných podmínek,
- g) odmítnutí dědictví v dědickém řízení, pokud k odmítnutí dědictví došlo v tísní,
- h) vyvlastnění za náhradu, pokud věc existuje a neslouží účelu, pro který byla vyvlastněna,
- i) znárodnění anebo vyvlastnění vykonané v rozporu s tehdy platnými právními předpisy nebo bez vyplacení náhrady,
- j) politická nebo náboženská perzekuce anebo postup porušující obecně uznávané principy demokratického právního státu nebo lidská práva a svobody, včetně odepření nebo neposkytnutí ochrany vlastnického práva nebo odmítnutí ukončení procesu rozhodování o majetkových nárocích před soudem nebo jiným orgánem veřejné moci, nebo
- k) převzetí nebo ponechání si věci bez právního důvodu.

plnění (např. vydání náhradní věci či finančního odškodnění) v případě, že věc nemůže být vydána, ani nezakládá oprávněné osobě nárok na náhradu znehodnocení věci (tím se odlišuje od VIVzP, který zakotvil např. možnost náhradních restitucí či náhrad za živý a mrtvý inventář);

- *zásada zachování nároku v případě uplatnění výzvy u nepříslušné osoby*: vzhledem k tomu, že se vydává majetek státu, neměla by být oprávněná osoba sankcionována v případě, že uplatní nárok na vydání věci u nepříslušné organizační složky státu, státní příspěvkové organizace, státního fondu, státního podniku nebo jiné státní organizace; v takovém případě platí, že nárok na vydání věci byl uplatněn ve lhůtě (srov. § 11 odst. 5 písm. a) MajVyr);
- *zásada odlišného postupu pro vydání zemědělských nemovitostí*: zatímco v případě zemědělských nemovitostí jsou dohody o vydávání věcí schvalovány pozemkovým úřadem (srov. § 9 MajVyr), v případě ostatních věcí se dohoda uzavírá pouze mezi povinnou a oprávněnou osobou;
- *zásada zrušení blokace nevydávaného majetku a s ní logicky spojená zásada zmírnění křivd způsobených porušením blokačních ustanovení*.

Tzv. finanční vypořádání upravené § 15 až 17 MajVyr je vystavěno na následujících zásadách:

- *zásada paušalizace náhrady za nevydávaný majetek*: neposkytuje se individuálně vypočtená náhrada za věci, které nelze vydat či za jejich inventář, jako tomu bylo v případě jiných restitučních předpisů; dalším účelem poskytnutí finanční náhrady je dosažení stavu majetkové odluky jsou tyto nároky;
- *zásada smluvního zakotvení*: o majetkovém vypořádání uzavře stát smlouvy s jednotlivými dotčenými církvemi a náb. spol. (§ 16 MajVyr);

- *zásada zrušení přímého financování platů duchovních*: stát přestává okamžikem nabytí účinnosti MajVyr poskytovat prostředky na platy duchovních, současně se ruší právní předpisy upravující výši těchto platů;
- *zásada poskytnutí finančních prostředků v přechodném období*.

METODA NATURÁLNÍ RESTITUCE

Pro vydávání věcí zvolil zákon obecnou nárokovou metodu, která byla v minulosti již opakovaně vyzkoušena v jiných restitučních předpisech; zejména jde o VIVzP, RehZ, MajKř, které můžeme považovat za hlavní inspirační zdroje, pokud jde o právní úpravu vydávání věcí.²³⁵

Název hlavy hovoří o „některých věcech“, čímž se zdůrazňuje, že předmětem naturální restituce je pouze dílčí omezený okruh věcí náležejících do původního majetku církví a náb. spol.

Ve stručnosti lze zvolenou metodu naturální restituce popsat takto:

Majetek bude církevním subjektům vydáván na výzvu, tj. nikoliv automaticky. Výzvu může uplatnit pouze osoba, které to zákon umožňuje – tzv. **oprávněná osoba**, přičemž tato osoba musí ve výzvě doložit, že věc náležela do původního majetku a že jí byla odňata v důsledku zákonem definované skutečnosti, v jejíž důsledku došlo k majetkové křivdě. K majetkové křivdě muselo dojít v **rozhodném období**, tj. od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990.

Věci vydávají **povinné osoby**. Za ty zákon označuje stát, státní příspěvkové organizace, státní fondy, státní podniky, jiné státní organizace; jmenovitě zákon jako povinné osoby označuje Pozemkový fond České republiky (nyní Státní pozemkový úřad) a Lesy České republiky, s.p. Kraje, obce, fyzické osoby ani jiné právnické osoby tedy majetek v řádném režimu nevydávají; tím nelze vyloučit, že na ně ve výjimečných případech nedopadne povinnost

²³⁵ K otázce naturální restituce podle MajVyr viz Kříž, J. *Naturální restituce podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi*. In: Právní rozhledy, 2/2013, s. 46 a n.

vydat majetek, který nabyly v rozporu s blokačními paragrafy (srov. § 18 odst. 1 MajVyr) a u nějž dosud nedošlo k vydržení.

Svůj nárok musí oprávněná osoba uplatnit v jednoleté prekluzivní lhůtě (srov. § 9 odst. 1 a § 10 odst. 1 MajVyr); po jejím uplynutí zákonný nárok na vydání zaniká. Postup vydávání se liší podle toho, zda jde o zemědělskou nemovitost, anebo ostatní věci. V prvním případě uzavírá povinná osoba s oprávněnou písemnou dohodu o vydání zemědělské nemovitosti, kterou následně schvaluje ve správním řízení pozemkový úřad. Ve druhém případě je dohoda o vydání věci uzavírána bez ingerence správních orgánů.

Z původního majetku registrovaných církví a náboženských společností se vydávají pouze takové věci, které projdou následujícím testem:

- jejich původním vlastníkem (v rozhodném období) byla některá z oprávněných osob podle § 3 MajVyr, resp. právní předchůdce takové osoby,
- v současné době jde o majetek státu, se kterým je oprávněna hospodařit nebo jehož správu vykonává povinná osoba uvedená v § 4 MajVyr,
- staly se v rozhodném období předmětem majetkové křivdy v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5 MajVyr,
- splňují další specifické podmínky stanovené § 6 nebo § 7 MajVyr, a současně
- nejde o věci, jejichž vydání vylučuje § 8 MajVyr.

Rozsah vydávaných věcí se liší podle povinné osoby. Pozemkový fond České republiky a Lesy České republiky, s.p. vydávají podle § 6 MajVyr všechny *nemovité věci* ve vlastnictví státu, které náležely do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností a staly se předmětem majetkové křivdy, kterou utrpěla oprávněná osoba nebo její právní předchůdce v rozhodném období v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5 MajVyr.

Naopak ostatní povinné osoby vydávají věci (srov. § 7 MajVyr), tj. nejen nemovitosti, ale i movité věci. Tyto věci však musí splňovat některé dodatečné podmínky. Nemovitosti se vydávají, pokud:

1. funkčně souvisely nebo souvisejí s nemovitou věcí, kterou oprávněná osoba vlastní, nebo která se vydává podle tohoto zákona, nebo
2. oprávněné osobě nebo jejímu právnímu předchůdci v rozhodném období sloužily k duchovním, pastoračním, charitativním, zdravotnickým, vzdělávacím nebo administrativním účelům nebo jako obydlí duchovních.

Naopak věci movité se vydávají pouze v případě současné či historické funkční souvislosti s nemovitou věcí, kterou oprávněná osoba vlastní anebo která se vydává podle zákona.

PŘEKÁŽKY VYDÁNÍ VĚCI

Může se stát, že i přes splnění všech výše uvedených podmínek nebude nakonec věc vydána, a to v důsledku aplikace § 8 MajVyr vymezení okruh věcí, které jsou z vydávání vyloučeny.

Vydávat se nebudou zejména zastavěné pozemky. Podle § 8 odst. 1 písm. a) se za zastavěný pozemek považuje (1) „část pozemku, která byla poté, kdy se stala předmětem majetkové křivdy v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5, zastavěna stavbou nebo částí stavby schopnou samostatného užívání“, a to za podmínky, že (a) taková stavba byla zřízena v souladu se stavebním zákonem a (b) je užívána, a dále (2) část pozemku s takovou stavbou bezprostředně související a nezbytně nutná k užívání stavby.

Vedle zastavěných pozemků se nevydávají ani nemovitosti tvořící vojenské újezdy a stavby ve vojenském újezdu se nacházející (§ 8 odst. 1 písm. b) MajVyr), nemovité věci užívané k plnění úkolů bezpečnostního sboru nebo k přípravě na plnění těchto úkolů (§ 8 odst. 1 písm. d) MajVyr), pozemky vy-

ňaté ze zemědělského půdního fondu, jestliže na nich bylo zřízeno v souladu se stavebním zákonem sportovní hřiště, které je užíváno (§ 8 odst. 1 písm. e) MajVyr), anebo nemovité věci tvořící území národního parku nebo národní přírodní rezervace a stavby, která se na tomto území nachází (§ 8 odst. 1 písm. g) MajVyr).

Zákon také neumožňuje vydání části pozemku nebo stavby, která je potřebná pro uskutečnění veřejně prospěšné stavby dopravní nebo technické infrastruktury, jestliže je vymezená ve schválené územně plánovací dokumentaci a jestliže pro ni lze práva k pozemkům a stavbám vyvlastnit (§ 8 odst. 1 písm. f) MajVyr).

Z věcí movitých jsou z vydávání výslovně vyňaty církevní matriky, které přešly do majetku státu podle § 27 zákona č. 268/1949 Sb., o matrikách (§ 8 odst. 1 písm. c) MajVyr).

Specifickou kategorií věcí, jež se nevydávají, pak představují věci konfiskované na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (§ 8 odst. 1 písm. h) MajVyr). Účelem ustanovení je vyloučit pochybnosti, že by zákonem mohlo dojít k pomyslnému „prolomení Benešových dekretů“.

Ve vztahu ke Katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha a některých dalších nemovitostí nacházejících se v areálu Pražského hradu pak zákonodárce zvolil překvapivě odlišnou legislativní techniku. Namísto, aby tyto nemovité věci vyloučil z vydávání – tak jako ve všech případech podle § 8 odst. 1 MajVyr – stanovil v § 18 odst. 10 MajVyr, že se na ně zákon nevztahuje. To však vyvolává vážné otázky, jaký byl skutečný úmysl zákonodárců.²³⁶

²³⁶ Doslovný výklad vede k závěru, že zákon se na tyto nemovitosti nevztahuje, a tudíž ve vztahu k nim nedošlo k majetkovému vyrovnání.

PROCES VYDÁVÁNÍ VĚCÍ

Proces vydávání věcí podle zákona není jednotný. Jiným způsobem dochází k vydávání zemědělských nemovitostí (§ 9 MajVyr) a jiným v případě ostatních věcí (§ 10 MajVyr). Klíčem k odlišení procesu je tudíž povaha vydávané věci, nikoliv typ povinné osoby. Například Státní pozemkový úřad tak může vydávat věci v obou režimech.

Oběma režimům vydávání jsou shodná následující pravidla:

- výzvu k vydání věci lze uplatnit pouze ve lhůtě jednoho roku od nabytí účinnosti zákona,
- ve výzvě oprávněná osoba označí věc, o jejíž vydání žádá, přičemž postačí, je-li věc označena podle stavu v době, kdy se stala předmětem majetkové křivdy,
- ve výzvy uvede oprávněná osoba právní důvod na vydání věci podle MajVyr,
- současně oprávněná osoba (a) připojí listinu nebo jinak doloží, že věc náležela do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, (b) připojí listinu nebo uvede důvody, z nichž vyplývá, že je splněna některá ze skutečností vedoucích k majetkovým křivdám podle § 5 MajVyr, (c) je-li povinnou osobou jiná osoba než Pozemkový fond České republiky nebo Lesy České republiky, s.p., připojí listinu nebo jinak doloží skutečnost osvědčující některou z podmínek podle § 7 odst. 1 písm. a) nebo b) MajVyr (tj. funkční souvislost či účelovou určenost) a (d) připojí listinu prokazující právní nástupnictví nebo právní nástupnictví jinak osvědčí, uplatňuje-li nárok na vydání zemědělské nemovitosti, která se stala předmětem majetkové křivdy v době, kdy ji vlastnil právní předchůdce oprávněné osoby.

Pro nárok oprávněné osoby je klíčové, že ve výzvě jednou uplatněný nárok nelze rozšiřovat. Nárok je vymezen určením věci, o jejíž vydání oprávně-

ná osoba žádá. Zapomene-li například oprávněná osoba ve výzvě určité věci uvést, musí uplatnit novou výzvu – ovšem nejpozději do uplynutí jednoleté prekluzivní lhůty.

Naopak ostatní skutečnosti a listiny osvědčující uplatněný nárok lze datečně doplňovat.

Obecně platí, že lhůta je zachována i v případě, kdy se výzva podá nepřislušné osobě, tj. osobě, která není oprávněná hospodařit s majetkem státu, který je předmětem výzvy, nebo není oprávněna vykonávat správu tohoto majetku (srov. § 11 MajVyr).

Povinná osoba je povinna s oprávněnou osobou uzavřít do 6 měsíců ode dne doručení výzvy písemnou dohodu o vydání věci.

Od tohoto okamžiku se proces vydávání zemědělských nemovitostí a ostatních věcí odlišuje. V případě jiných věcí než zemědělských nemovitostí nepodléhá dohoda o vydání věci žádnému schvalovacímu řízení. Jestliže dohoda uzavřena není, může se oprávněná osoba obrátit v prekluzivní lhůtě 3 let na soud s návrhem, aby nahradil chybějící projev vůle povinné osoby.²³⁷

V případě zemědělské nemovitosti podléhá dohoda mezi oprávněnou a povinnou osobou schválení pozemkovým úřadem (§ 9 odst. 3 MajVyr). Schválení se děje ve správním řízení, jehož účastníky jsou oprávněná osoba a povinná osoba. Pozemkový úřad má v řízení následující možnosti

- dohodu oprávněné a povinné osoby schválí,
- žádost o schválení dohody oprávněné a povinné osoby zamítne, a to v případě, že se dohoda netýká zemědělské nemovitosti,
- dohodu oprávněné a povinné osoby neschválí, a to v případě, že tato dohoda není uzavřena v souladu se zákonem; v takovém případě – po uplynutí lhůty k podání žaloby v této věci – sám zahájí řízení o vydání zemědělské nemovitosti.

²³⁷ Tento postup je inspirován § 5 RehZ.

Může se také stát, že dohodu o vydání zemědělské nemovitosti oprávněná osoba s povinnou neuzavře. V takovém případě rozhodne o vydání či nevydání zemědělské nemovitosti na návrh oprávněné osoby pozemkový úřad.

Rozhodnutí pozemkového úřadu podle MajVyr podléhá soudnímu přezkumu podle části páté občanského soudního řádu.²³⁸ K řízení je v prvním stupni příslušný krajský soud (§ 9 odst. 10 MajVyr).

FINANČNÍ NÁHRADA

Jak již bylo vysvětleno výše, finanční náhrada nemá ryze restituční funkci. Finanční náhrada směřuje k naplnění obou cílů zákona, tj. (1) zmírnění některých majetkových křivd z let 1948 – 1989 a (2) vypořádání majetkových vztahů mezi státem a registrovanými církvemi a náb. spol.

Pro tento závěr svědčí i historický argument. Při přípravě návrhu zákona v letech 2007 a 2008 Ministerstvo kultury zvažovalo alternativní znění § 15 odst. 1 tehdejšího návrhu (např. „obdrží paušální finanční náhradu [...], která představuje další formu zmírnění některých majetkových křivd podle tohoto zákona“ – verze do mezirezortního připomínkového řízení), tyto však byly nakonec opuštěny.

Důvodová zpráva k MajVyr také poukazuje na více funkcí finanční náhrady. Jednak zmiňuje její charakter další formy zmírnění některých majetkových křivd, současně také zdůrazňuje její funkci ve vztahu k vypořádání majetkových vztahů mezi státem a církvemi a náb. spol., když uvádí: „Vyplacení finanční náhrady je jedním z předpokladů, které by dotčeným církvím a náb. spol. měly umožnit vytvoření hospodářské základny pro trvale udržitelné samofinancování.“

Z těchto důvodů má finanční náhrada podle MajVyr zcela jinou funkci než finanční náhrady vyplácené podle RehZ či VIVzP.

²³⁸ Tento model soudního přezkumu respektuje dosavadní rozhodující praxi zvláštního senátu podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů. Srov. např. jeho rozhodnutí ze dne 5. 8. 2010, čj. Konf 64/2009-7.

VÝŠE FINANČNÍ NÁHRADY

Celková výše finanční náhrady (tj. součet finanční náhrady pro všechny dotčené církve a náb. spol.) činí 59 mld. Kč. K tomu důvodová zpráva uvádí: „Výše finanční náhrady byla určena po provedení kvalifikovaného odhadu současné hodnoty původního majetku v zákoně vyjmenovaných registrovaných církvích a náb. spol., který se stal předmětem majetkové křivdy v rozhodném období. Celková hodnota tohoto majetku byla stanovena na 134 mld. Kč. Od této částky byl odečten odhad hodnoty majetku, který bude moci být vydán podle tohoto zákona. Kvalifikovaný odhad vychází z dat dodaných Českým ústavem zeměměřickým a katastrálním, Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky a Ministerstvem zemědělství.“

Jedná se o politickou, nikoliv právní justifikaci výše finanční náhrady. Právní vztah mezi hodnotou majetku formou naturální restituce a vyplacenou finanční náhradou neexistuje. Stejně tak neexistuje právní vztah mezi konkrétními věcmi, které se nevydávají v režimu naturální restituce a samotnou finanční náhradou.²³⁹

Případný neúspěch oprávněných osob při uplatňování nároků na vydání věci nebude mít vliv na výši finanční náhrady.

ROZDĚLENÍ MEZI DOTČENÉ CÍRKVE A NÁB. SPOL.

Zatímco souhrnná výše finanční náhrady za všechny církve a náb. spol. je důvodovou zprávou ospravedlněna jako ekvivalent nevydáváného majetku, její rozdělení mezi jednotlivé církve a náb. spol. již nikoliv. Zákon pouze stanovuje výši finanční náhrady pro jednotlivé dotčené církve a náb. spol. a neuvádí způsob jejího určení. Důvodová zpráva uvádí, že s navrženým řešením vyjádřilo souhlas všech dotčených 17 církví a náb. spol.

Poměr mezi výši finanční náhrady stanovené zákonem pro jednotlivé

²³⁹ Kříž, J. - Valeš, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 278.

dotčené církve a náb. spol. neodpovídá míře křivd utrpěných v rozhodném období. Fakticky postup stanovení výše finanční náhrady pro dotčené církve probíhal tak, že stát předal církvím a náb. spol. informaci o tom, jaký má být celkový součet finančních náhrad všech církví a náb. spol. a ponechal zcela na nich, jakým způsobem dojde k rozdělení.

Církve a náb. spol. při rozdělení finanční náhrady zohledňovaly dvě kritéria: (1) hodnotu původního majetku každé dotčené církve a náb. spol. a (2) míru účasti na modelu hospodářského zabezpečení podle zákona č. 218/1949 Sb.

VÝPLATA FINANČNÍ NÁHRADY

Pohledávka za státem ve výši celé částky finanční náhrady vzniká registrované církvi a náb. spol. okamžikem, kdy jsou naplněny podmínky podle § 15 odst. 1 MajVyr. Lze dovést, že podmínka spočívající v neodmítnutí uzavřít smlouvu o vypořádání je naplněna buď okamžikem uzavření smlouvy anebo uplynutím lhůty podle § 16 odst. 6 věty první MajVyr.

Finanční náhrada se nevyplácí jednorázově, ale ve třiceti bezprostředně po sobě následujících ročních splátkách. Roční splátka se vypočte jako podíl dosud nesplacené částky finanční náhrady a počtu dosud neuhrazených ročních splátek.

Výše dosud nesplacené částky finanční náhrady se každoročně zvyšuje o míru roční inflace zveřejněnou Českým statistickým úřadem pro kalendářní rok o dva roky předcházející kalendářnímu roku výplaty konkrétní roční splátky.

Novou výši nesplacené částky finanční náhrady oznámí Ministerstvo kultury dotčené církvi a náb. spol. Logicky by tak mělo učinit ještě před termínem splatnosti roční splátky, kterým je 31. prosinec kalendářního roku.

OSVOBOZENÍ OD DANÍ, POPLATKŮ A JINÝCH OBDOBNÝCH PENĚŽITÝCH PLNĚNÍ

Finanční náhrada není předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění. Ačkoliv je tato zásada provedena i přímou novelizací DPřij, byla současně zakotvena i ustanovení § 15 odst. 6 MajVyr. Jedná se o speciální ustanovení ve vztahu ke všem jiným právním předpisům – současným či budoucím – upravujícím daňové, poplatkové či jiné obdobné povinnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Aut	zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů
BranZ	zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů
CírkZ	zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
CCEO	Kodex kánonů východních církví (Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium), promulgovaný dne 25. října 1990 papežem Janem Pavlem II.
CIC/1917	Kodex kanonického práva (Codex Iuris Canonici) z roku 1917, promulgovaný dne 17. května 1917 konstitucí papeže Benedikta XV. „Providentissima Mater Ecclesia“
CIC/1983	Kodex kanonického práva (Codex Iuris Canonici) z roku 1983, promulgovaný dne 25. ledna 1983 konstitucí papeže Jana Pavla II. „Sacrae disciplinae leges“
DPřij	zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu
EÚLP, Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších protokolů
LPS, Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
MajKř	zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd
MajVyr	zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech přijatý na zasedání OSN v New Yorku dne 19. prosince 1966
Nařízení vlády č. 566/2006 Sb.	nařízení vlády č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OzbSil	zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů
PohřZ	zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů
RehZ	zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích
SdrObč	zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
ShrZ	zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím
SpŘ, správní řád	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
ŠkolZ, školský zákon	zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), V ve znění pozdějších předpisů ZP
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
VVzP	zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a k jinému zemědělskému majetku („zákon o půdě“)

VýkOSv	zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
VýkVaz	zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
ZabDet	zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů
ZdravSl	zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
ZoR, zákon o rodině	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Jakub Kříž

Církev a náboženské společnosti v právním řádu České republiky

Vydavatel: vysoká škola CEVRO Institut, z. ú., Jungmannova 17, 110 00 Praha 1, www.cevroinstitut.cz

Grafická úprava a zlom: MÉDEA, a. s.

Publikace neprošla jazykovou úpravou

1. elektronické vydání

Praha 2017

ISBN: 978-80-87125-33-5